

KOHTAAMATTOMUUKSIA

Tukiviittomaopetus Varsinais-Suomessa keväällä 2012

Stina Akkola, Sini Hietikko ja Emmi Viitala
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Länsi, Turku
Viittomakielentulkin koulutusohjelma
Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Akkola, Stina; Hietikko, Sini & Viitala, Emmi. Kohtaamattomuuksia. Viittomaopetus Varsinais-Suomessa keväällä 2012. Diak Länsi, Turku. Kevät 2012, 85 s., 3 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielentulkki (AMK)

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää tukiviittomaopetuksen tilanne Varsinais-Suomessa keväällä 2012 ja tuoda esiin viittomaopetusalan ongelmakohdat tällä alueella, jotta niiden ratkaisu helpottuisi tulevaisuudessa. Tällä hetkellä viittomaopetuspalvelua ei Varsinais-Suomessa välitetä järjestäytyneesti, minkä vuoksi tukiviittomaopettajien etsimiseen ei ole yhtenäisiä käytäntöjä.

Tietoa tukiviittomaopetuksen välittämisen toiminnasta ja haasteista kerättiin haastatteleamalla Varsinais-Suomen alueella toimivia puheterapeutteja ja Varsinais-Suomen kuntien sosiaalityöntekijöitä. Tukiviittomaopettajien näkökulmaa asiaan kartoitettiin verkkokyselyllä.

Syksyllä 2011 Turussa järjestetty yhteistyöfoorumi tarjosi tämänhetkiseen ongelmatilanteeseen monipuolisesti näkökulmia niin sosiaalityöntekijöiltä, puheterapeuteilta kuin tukiviittomaopettajiltakin. Foorumissa tuli ilmi, että viittomaopetuspalvelun tarvitsijat ja tuottajat eivät kohtaa riittävän tehokkaasti ja helposti. Viittomaopetuspalvelua etsivät sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit kokivat, että opetuspalvelua ei ole riittävästi saatavilla, kun taas tukiviittomaopettajat eivät tiedä, mihin ottaa yhteyttä, jotta heidät tavoitettaisiin.

Tukiviittomaopettajille tehty kysely osoitti, että tukiviittomaopettajilla olisi mahdollisuus opettaa jonkin verran nykyistä enemmän ja laajemmalla alueella. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen mukaan tukiviittomaopetuksien myöntämisprosessi on melko vakiintunut Varsinais-Suomessa. Lähtökohtaisesti viittomaopetuspäätökset ovat aina myönteisiä; kielteiset päätökset ovat ainakin tällä hetkellä hyvin harvinaisia. Puheterapeuttien haastatteluista selvisi, että myös viittomaopetussuosituksen perusteet ovat melko yhtenevät puheterapeutista riippumatta. Kaikki kolme ammattikuntaa olivat yhtä mieltä siitä, että Varsinais-Suomeen tarvittaisiin taho, joka hoitaisi tukiviittomaopetuksien välitystä ja ylläpitäisi opettajarekisteriä. Sosiaalityöntekijät mainitsivat kuitenkin palvelusta koituvien kustannusten ratkaisevan, haluaisivatko kunnat ostaa palvelua. Kaikkien osapuolten ja ennen kaikkea perheen tilanteen helpottamiseksi toimiva välityspalvelu olisi välttämätön.

Asiasanat: tukiviittomaopettajat, puheterapeutit, sosiaalityöntekijät, viittomaopetusvälitys, tukiviittomaopetus

ABSTRACT

Akkola, Stina; Hietikko, Sini and Viitala, Emmi.

Teaching of sign supported speech in Southwest Finland in 2012.

85 pages, 3 appendices. Language: Finnish. Turku, Spring 2012.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language

Interpretation. Degree: Sign Language Interpreter.

The aim of this thesis was to examine the situation of teaching sign supported speech in Southwest Finland in spring 2012. The main objective of the research was to clarify the problems in teaching of sign supported speech and come up with solutions for the future. There is no service that provides an established tradition of coordinating teachers of sign supported speech in Southwest Finland at the moment and for this reason there is no consistent system for searching teachers either.

The research was realized through interviews and an internet questionnaire. Speech therapists and municipal social workers working in Southwest Finland were interviewed and they were asked questions concerning opinions about how coordination has been working and what challenges have been encountered. An internet questionnaire was carried out to teachers of sign supported speech to gain perspective from the field of education as well.

The cooperative forum for teachers of sign supported speech, speech therapists and social workers was arranged in Turku in autumn 2011 and it provided a versatile view over the problems met in coordinating teaching of sign supported speech. The forum offered varied points of views for the current situation from all three professions. The main issue encountered was that the supply and demand of teaching of sign supported speech do not meet effectively. The speech therapists and social workers felt that there are not enough services available, while the teachers do not know how to offer their abilities.

The questionnaire for the teachers of sign supported speech proved that teachers could work more and in a more extensive area than at the moment. The interviews with the municipal social workers indicated that granting teaching of sign supported speech has become an established practice in Southwest Finland. At the moment, all the decisions made concerning the teaching of the sign supported speech are positive in principle and negative decisions have been extremely rare. The interviews with the speech therapists implied that also grounds for recommending the teaching of sign supported speech were quite similar between all the speech therapists. All three professions agreed that there is a need for coordinating the teaching of sign supported speech and constructing a register of the teachers of sign supported speech in Southwest Finland. However, the social workers mentioned that financial costs of the coordination service would determine if a municipality is ready to pay for the service. A functional service of coordinating teaching of sign supported speech is of necessity to simplify the situation for all the professionals and especially for the families.

Keywords: teachers of sign supported speech, speech therapists, municipal social workers, coordinating sign supported speech teaching, teaching of sign supported speech

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 YHTEISTYÖFOORUMI VIITTOMAOPETTAJILLE, PUHETERAPEUTEILLE JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE	8
3 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOKEINOT.....	10
3.1 AAC-menetelmät	10
3.2 AAC-menetelmien käyttäjät.....	11
3.3 Tukiviittomat.....	12
4 KOMMUNIKAATIO- JA TUKIVIITTOMAOPETUS	14
4.1 Kommunikaatio-opetus	14
4.2 Tukiviittomaopetus	15
4.2.1 Perheopetus	15
4.2.2 Ryhmäopetus.....	16
5 TUKIVIITTOMAOPETUKSEN MYÖNTÄMINEN	19
5.1 Tukiviittomaopetuksen myöntämisprosessi	19
5.2 Opetuksen myöntämisprosessiin liittyvät ammattilaiset.....	20
5.2.1 Puheterapeutti.....	20
5.2.2 Kunnan sosiaalityöntekijä	22
5.2.3 Tukiviittomaopettaja	22
6 YHTEYSTIETOJEN JÄRJESTÄMISEN HISTORIA JA TULEVAISUUS.....	24
6.1 Opettajarekisteri	24
6.2 Tulkkikeskus	25
6.3 Opetustilaus.fi	26
7 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS JA TULOKSET	29
7.1 Puheterapeutit.....	29
7.1.1 Alustus.....	30
7.1.2 Puheterapeutti A.....	30
7.1.3 Puheterapeutti B	33
7.1.4 Puheterapeutti C.....	36

7.1.5 Yhteenveto	41
7.2 Sosiaalityöntekijät	42
7.2.1 Alustus	42
7.2.2 Kunta A	43
7.2.3 Kunta B	46
7.2.4 Kunta C	48
7.2.5 Kunta D	50
7.2.6 Yhteenveto	53
8 TUKIVIITTOMAOPETTAJIEN KYSELYN TULOKSET.....	56
8.1 Tukiviittomaopettajien yhteystietojen kerääminen	56
8.2 Tukiviittomaopettajat ja tukiviittomaopetus	57
8.3 Tukiviittomaopetuksen vastaanottaminen.....	61
8.4 Tukiviittomaopetuksen välitys	63
8.5 Palautteen saaminen ja antaminen	64
9 TULOSTEN YHTEENVETO	69
10 POHDINTA	71
LÄHTEET	74
LIITTEET	77

LIITE 1: Haastattelukysymykset puheterapeuteille

LIITE 2: Sosiaalityöntekijöiden haastattelu

LIITE 3: Verkkokysely Varsinais-Suomen tukiviittomaopettajille

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme on selvitystyö tukiviittomaopetuksen alalta. Tavoitteenamme oli kartoittaa tukiviittomaopetuksen nykytilaa Varsinais-Suomessa ja etsiä ongelmakohtia ja kehittämisideoita alueen opetusvälityksen parantamiseksi. Opinnäytetyömme tilaaja on tulkkausta ja kommunikaatio-opetusta välittävä yritys Evantia Oy.

Opinnäytetyömme aihe nousi ensimmäisen kerran esiin Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun toimipisteessä järjestetyssä yhteistyöfoorumissa 4.10.2011, johon osallistui Varsinais-Suomen alueen puheterapeutteja, sosiaalityöntekijöitä ja tukiviittomaopettajia. Foorumissa todettiin ongelmalliseksi se, että tulkkauspalveluiden siirryttyä kunnilta Kelalle syksyllä 2010, sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit eivät enää tieneet, mistä tukiviittomaopettajan tarvittaessa tavoittaa. Aikaisemmin Turun tulkkeskus oli selkeä paikka, josta sekä viittomakielentulkkeja että tukiviittomaopettajia välitettiin. Kun tulkkauspalvelut siirtyivät Kelan hoidettaviksi, opetusten järjestäminen jäi yhä kuntien vastuulle. Turun tulkkeskus suljettiin Kelan kilpailutettua tulkkauspalveluiden välityksen ja palveluntarjoajat. Tukiviittomaopetuksien välittämistä ei siis tällä hetkellä Varsinais-Suomessa hoida mikään selkeä taho. Tukiviittomaopettajien etsimisestä ja välittämisestä perheille tuli lisätyö puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille, jotka kokivat tehtävän hyvin vaikeaksi riittävien opettajakontaktien puuttuessa. Ydinongelma vaikutti olevan opetuspalvelun tarvisijoiden ja tarjoajien kohtaamattomuus. Tähän ongelmakohtaan halusimme opinnäytetyöllämme tarttua.

Opinnäytetyössämme kartoitimme tukiviittomaopetukseen liittyviä asioita. Selvitimme, montako tukiviittomaopettajaa Varsinais-Suomen alueella on ja mitkä heidän yhteystietonsa ovat. Yhteystiedot kerättyämme selvitimme opettajien koulutustasoa, opetuskuntia, keskimääräisiä opetustuntimääriä ja sitä, olisiko tukiviittomaopettajilla resursseja tehdä opetuksia enemmän ja nykyistä laajemmalla alueella. Lisäksi olimme yhteydessä Varsinais-Suomen puheterapeutteihin ja kuntien sosiaalityöntekijöihin, joilta selvitimme opetuksen myöntämiseen liittyvää prosessia: kuka opetusta suosittelee, koordinoiko joku opetusvälitystä ja onko opettajan löytäminen vaikeaa.

Opinnäytetyömme on tärkeä viittomaopetuksen alalle, koska se tuo esiin Varsinais-Suomen viittomaopetuskentän ongelma- ja kehityskohdat. Vaikka työmme tarkoitus ei olekaan varsinaisen ratkaisun tuottaminen, ongelmakohtien kartoittamisen kautta myös ratkaisut voidaan löytää helpommin.

2 YHTEISTYÖFOORUMI VIITTOMAOPETTAJILLE, PUHETERAPEUTEILLE JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE

Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun toimipisteessä järjestettiin 4.10.2011 yhteistyöfoorumi Varsinais-Suomen tukiviittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille. Foorumin tarkoituksena oli edistää edellä mainittujen alueella toimivien tahojen välistä moniammatillista yhteistyötä, koskien lasten kielellisten vaikeuksien hoitoa ja kuntoutusta. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.) Kaikki tämän opinnäytetyöntekijät osallistuivat tähän yhteistyöfoorumiin syksyllä 2011. Yhteistyöfoorumi oli tärkeä lähtökohta opinnäytetyöllemme, sillä siellä esiin tulleet ongelmat määrittivät osaltaan tutkielmamme aiheen muotoutumista.

Foorumissa käytyjen keskustelujen mukaan alueella on kaksi ratkaisevasti moniammatillista yhteistyötä heikentävää ongelmaa: tiedot alueella aktiivisesti toimivista tukiviittomaopettajista puuttuvat opetusta välittäviltä tahoilta, eikä tieto siirry tehokkaasti toimijoiden välillä. Tätä mieltä ovat sekä sosiaalityöntekijät että puheterapeutit. Opettajien etsiminen koetaan vaivalloiseksi ja aikaa vieväksi, ja perheet voivat joutua odottamaan sopivan opettajan löytymistä pitkään. Yhteistyöfoorumissa paikalla olleet opetuspalvelua tarjoavien yritysten edustajat ja tukiviittomaopettajat puolestaan eivät tienneet tästä muiden kokemasta ongelmasta ja arvioivat pystyvänsä tarjoamaan opetuspalvelua huomattavasti nykyistä enemmän. Tarkemmassa tarkastelussa pääongelmaksi nousikin se, ettei ole olemassa mitään päivitettyä listaa tai järjestelmää aktiivisesti opetuksia tekevien tukiviittomaopettajien yhteystiedoista. Olipa alueella toimivista opettajista tehty lista sitten missä muodossa tahansa, siihen kaivattaisiin myös tietoja siitä, millä alueilla opettajat voivat toimia. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.) Nimenomaan tämän listan luominen nousi keskusteluissa kehittämiseksi, joka toimi pohjana tälle opinnäytetyölle.

Foorumissa nousi esiin myös, että tukiviittomaopettajilla ei tällä hetkellä ole omaa erillistä ammattiyhdistystä, kuten esimerkiksi viittomakielentulkeilla Suomen Viittomakielien Tulkit ry tai puheterapeuteilla Suomen puheterapeuttiliitto ry. Puheterapeuteilla on lisäksi jatkuvasti päivittyvä lista työtä tekevästä terapeuteista. Varsinais-Suomen puheterapeuteilla on myös erittäin kattava ja toimiva sähköpostiverkosto, jonka kautta viestit

ja tieto leviävät nopeasti ja tehokkaasti puheterapeuttien välillä. Foorumissa käytyjen keskustelujen perusteella tukiviittomaopettajien liitto tai muu vastaavanlainen järjestö voisi helpottaa tukiviittomaopettajia etsivien sosiaalityöntekijöiden ja puheterapeuttien työtä. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Foorumissa tiedusteltiin kuntien sosiaalityöntekijöiltä, olisivatko kunnat halukkaita maksamaan jollekin yksittäiselle taholle keskitetyn viittomaopetusvälityksen hoitamisesta. Esimerkiksi Uudellamaalla kommunikaatio-opetuspalvelut on kilpailutettu ja siellä Evantia Oy hoitaa koko opetuksen välitysprosessin. Opetus toteutetaan paikallisten kommunikaatio-opetusta tarjoavien yritysten ja yksittäisten toimijoiden kautta alihankintana. Välityspalvelu hoitaa yhteydenpidon perheiden, sosiaalityöntekijöiden ja puheterapeuttien välillä, jolloin kaikkien osapuolten kuormitus vähenee huomattavasti. Keskitetty opetusvälitys on todettu hyväksi ja toimivaksi ratkaisuksi, sillä viime vuosina kommunikaatio-opetusten tarve on lisääntynyt merkittävästi. Välitys voidaan järjestää entistä nopeammin ja opetusta tarvitsevat perheet saadaan tietoon siinä järjestyksessä kun he saavat kotikunniltaan maksusitoumuksen kommunikaatio-opetukseen. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

3 PUHETTA TUKEVAT JA KORVAAVAT KOMMUNIKAATIOKEINOT

Puhuminen on yleisin normaalikuuloisten ihmisten keino kommunikoida, mutta kaikki eivät kuitenkaan pysty puhumaan. Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi tarkoittaa, että puhutun kielen tueksi tai sen korvikkeena käytetään muita kommunikointikeinoja kuin puhetta. Ihmiset, jotka eivät pysty puhumaan, saattavat tarvita kommunikointinsa tueksi korvaavan keinon opetellessaan puhumaan tai puheensa ymmärrettävyyden selvittämiseksi. Osalle tällaisista henkilöistä puhetta korvaavasta kommunikoinnista voi tulla ensisijainen kommunikointimuoto. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20.) Opin- näytetyömme kannalta keskeisin puhetta tukeva kommunikaatiokeino on tukiviittomat, mutta esittelemme myös muita kommunikaatiokeinoja ja niiden käyttäjiä.

3.1 AAC-menetelmät

Vuorovaikutustilanteissa on aina vähintään kaksi vuorovaikutteisesti kommunikoivaa henkilöä, ja heille on tärkeä löytää sopiva kommunikointikeino. Ensisijaisesti ihminen kommunikoi puheella. On kuitenkin mahdollista, että puhekyky voi jäädä jostain syystä kehittymättä tai se voidaan menettää. Tällaisissa tilanteissa voidaan käyttää puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia eli AAC-menetelmiä (augmentative and alternative communication). (Huuhtanen 2008, 7.) Sellaiset kuulevat ihmiset, joilla on kehityksellisiä puheen ja kielen häiriöitä, käyttävät usein viittomia ja/tai graafisia ja kosketeltavia merkkejä kommunikaationsa tukena (von Tetzchner & Martinsen 2010, 9).

Puhetta tukeva kommunikointi (augmentative communication) on sitä, kun puheen tukena käytetään jotain muuta kommunikointikeinoja kuin puhetta. Tällä keinolla pyritään edistämään puheilmaisua ja toisaalta takaamaan kommunikointikeino, jos puhe ei myöhemmin kehitykään. Puhetta korvaava kommunikointi nimitystä (alternative communication) taas käytetään, jos vuorovaikutustilanteessa kommunikoidaan kokonaan muilla keinoilla kuin puheella. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20.)

Puhetta korvaavien kommunikointijärjestelmät jakautuvat manuaalisiin, graafisiin ja kosketeltaviin merkkeihin. Manuaalisiin merkkeihin kuuluvat sekä eri viittomakielten viittomat että muut merkit, jotka tuotetaan käsillä eli esimerkiksi viitottu puhe. Graafisia merkkejä ovat kaikki piirrokselliset merkit, esimerkiksi bliss-symbolit, PCS-kuvat ja piktogrammit. Kosketeltavat merkit ovat muovisia tai puisia palikoita, jotka on suunniteltu sokeiden ja vaikeasti näkövammaisten henkilöiden käyttöön. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20–21.)

Kommunikointikeinot voidaan jakaa avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikointiin. Avusteisessa kommunikoinnissa käytettävät merkit ovat fyysisesti käyttäjästä erillään. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi osoitustaulut, puhelaitteet ja tietokoneet. Ei-avusteisessa kommunikoinnissa kommunikoija tuottaa kielelliset ilmaisut itse. Tähän ryhmään kuuluvat pääasiassa viittomat, mutta ryhmään kuuluvat myös morsetus ja silmänräpäytyksellä ”kyllä” tai ”ei” -vastausten ilmaiseminen. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 21.)

3.2 AAC-menetelmien käyttäjät

Puhetta korvaavia kommunikointimenetelmiä käyttävien henkilöiden tarpeet ovat erilaisia. Suuri osa menetelmiä käyttävistä lapsista alkaa aikanaan puhua ja korvaava kommunikointikeino jää tarpeettomana vähitellen pois lapsen käytöstä. Osa tarvitsee kuitenkin puhetta korvaavaa kommunikointijärjestelmää koko elämänsä ajan. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 14.)

Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä tarvitsevat yksilöt jaetaan kolmeen ryhmään: ilmaisukieliryhmään, tukikieliryhmään ja korvaavan kielen ryhmään. Kaikkiin näihin ryhmiin kuuluvilla on ongelmia kommunikoinnissa, koska heidän puheenkehityksensä on viivästynyt, heidän puheensa on epäselvää tai puhekyky on kokonaan menetetty. Eri ryhmiä kuntoutetaan eri tavoilla ja eri ryhmien jäsenet ymmärtävät ja tuottavat kieltä eritasoisesti. Tämän vuoksi jako ryhmiin on tärkeää, vaikkakaan ei välttämättä aina ole täysin selvää, mihin ryhmään henkilö kuuluu. (Autio & Ylijoki i.a., 11.)

Ilmaisukieliryhmään kuuluvat yksilöt eivät itse pysty tuottamaan puhetta esimerkiksi motoristen ongelmien vuoksi, mutta kuitenkin ymmärtävät puhetta. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi CP-vammaisia henkilöitä. Heistä harva käyttää kommunikoinnissaan viittomia, koska suurella osalla saattaa olla ongelmia myös käsien motorisessa hallinnassa. (Autio & Ylijoki i.a., 12.)

Tukikieliryhmä voidaan jakaa kehitykselliseen ja tilanteiseen ryhmään. Kehitykselliseen ryhmään kuuluvilla puheen kehitys on viivästynyt, mutta puheen ymmärrystaidot vaihtelevat henkilön mukaan. AAC-menetelmän käytön tavoitteena tälle ryhmälle on tukea puheen kehitystä ja lopulta väistyä puheen kehittyessä. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi dysfaattisia lapsia (dysfasia eli nykyinen kielenkehityksen erityisvaikeus) lapsia ja lapsia, joilla on Downin oireyhtymä. Tilanteiseen ryhmään kuuluvilla saattaa olla vaikeuksia tuottaa puhetta selvästi. Tämän ryhmän jäsenille puhe on kuitenkin tärkein kommunikointitapa, mutta kommunikointijärjestelmää voidaan käyttää tarvittaessa puheen tukena. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi osa Down-lapsista. (Autio & Ylijoki i.a., 12.)

Korvaavan kielen ryhmän jäsenet käyttävät kommunikointikeinonaan puhetta hyvin vähän tai eivät lainkaan. Tämän ryhmän jäsenillä on ongelmia myös puheen ymmärtämisessä, joten on tärkeää, että heidän lähipiirinsä käyttäisi puhetta korvaavaa kommunikointikeinoa heidän kanssaan keskustellessa. Tämän ryhmän jäsenen korvaavasta kommunikoinnin keinosta pyritään tekemään hänen äidinkielensä. Tähän ryhmään kuuluu esimerkiksi syvästi kehitysvammaisia henkilöitä ja autisteja. (Autio & Ylijoki i.a., 12.)

3.3 Tukiviittomat

Useimmissa maissa viittomien käyttö voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: viittomajärjestelmiin eli esimerkiksi viittottuun puheeseen ja kuurojen käyttämiin viittomakielisiin. Viittomakielillä on oma kielioppinsa, ja ne ovat luonnollisia kieliä. Lisäksi eri maiden viittomakielet eroavat merkittävästi toisistaan. Viittomajärjestelmiä ovat sellaiset järjestelmät, joissa viittominen seuraa puhetta sana sanalta. Viittomat lainataan järjestelmiin viittomakielestä, mutta taivutusmuodot ja lauserakenteet muodostetaan puhutun kielen mukaisesti. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 22–23.) Yksi viittomien eduista on, että

ne kulkevat mukana mihin tahansa, eikä erillisiä apuvälineitä tarvita. Toisaalta henkilö, joka ei osaa viittomia, voi ymmärtää helpommin graafisia kuvia kuin abstrakteja viittomia. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 44.)

Tukiviittomat kuuluvat ei-avusteisiin kommunikaatiokeinoihin. Viittomilla kommunikoiva tuottaa kommunikatiiviset merkit itse, minkä vuoksi viittomat katsotaan kuuluvaksi tähän ryhmään. (von Tetzchner & Martinsen 2010, 20–21.) Suomessa tukiviittomat ovat yleisin puhetta tukevista ja korvaavista kommunikointimenetelmistä. Tukiviittominen tarkoittaa puheen tukemista viittomamerkein, jotka on lainattu viittomakielestä. Viittomakielestä lainataan vain viittomat, ei sen kieliopillista rakennetta. Tukiviittomien tärkein tarkoitus on puheen tukeminen. Viittomia voidaan kuitenkin elävöittää viittomakielen non-manuaalisilla piirteillä eli ilmeillä ja viittomien voimakkuuden säätelyllä. (Autio & Ylijoki i.a., 9.) Koska tukiviittomin tuetaan lauseen keskeisimpiä sanoja, puheen tukemisesta viittomin saattavat hyötyä myös vaikeista luku- ja kirjoitushäiriöistä kärsivät (Takala 2002, 34).

Tukiviittomista käytetään myös nimityksiä avainviittomat, selkoviittomat ja nalleviittomat. Tukiviittoma-termiä tulisi käyttää, kun puheen tukena viitotaan vain lauseen olennaisimmat sanat. (Autio & Ylijoki i.a., 9.) Termejä tukiviittoma ja avainviittoma voidaan pitää synonyymeinä, koska vain lauseen avainsanojen tukeminen viittomin tukee puhetta (Takala 2002, 34).

Joillekin ryhmille tukiviittomien käyttö saattaa olla haastavaa motoristen häiriöiden vuoksi. Tällaisissa tapauksissa viittomia voidaan helpottaa ja yksinkertaistaa. Tällaisen henkilön keskustelukumppanin pitää kuitenkin tuottaa viittomat oikein, ei helpotetusti. (Huuhtanen 2008, 28.) Selko- ja nalleviittomat viittaavat helponnettuihin viittomiin. Niiden voidaan katsoa olevan tavallaan lapsen omaa kieltä, eivätkä ne siksi sovi hyväksi kielen malleiksi. (Takala 2002, 34–35.) Tukiviittomien käyttöä ei tule siis kuitenkaan hylätä pelkästään motoristen ongelmien vuoksi – riittää, että ympäristö ymmärtää viittojaa (Huuhtanen 2008, 28).

4 KOMMUNIKAATIO- JA TUKIVIITTOMAOPETUS

Tukiviittomien opiskelu itsenäisesti voi olla vaikeaa, koska kaksiulotteisista kirjoista on usein hankala hahmottaa, kuinka viittoma tulisi tuottaa. Kuvista saattaa kuitenkin olla hyötyä muistamisessa, kun viittoma on jo kertaalleen opittu. (Huuhtanen 2008, 29.) Yleensä tukiviittomia opetetaan esimerkiksi perheissä ja erilaisissa ryhmissä, jotta viittomista saataisiin mahdollisimman oikeanlainen malli. Tukiviittomien lisäksi voidaan kommunikaatio-opetuksessa opettaa myös muita kommunikaatiota tukevia menetelmiä.

4.1 Kommunikaatio-opetus

Kommunikaatio-opetus tarkoittaa muun muassa viittomien ja muun puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin opetusta sekä ohjauksen ja konsultoinnin antamista vammaiselle henkilölle ja hänen lähipiirilleen. Kommunikaatio-opetuksen osana voi olla myös esimerkiksi kommunikaatiokansion tai kommunikaatiolaitteen käytön opastusta. Kommunikaatio-opetuksen tarkoituksena on antaa yksilön lähipiirille ja ympäristölle käyttöön sopiva kommunikaatiomuoto arkipäivän tilanteisiin. (Sosiaaliportti 2011.)

Kommunikaatio-opetusta myöntää kotikunnan sosiaalitoimi. Palvelu on vammaispuhelinlain perusteella myönnettävää sopeutumisvalmennusta, joka on määrärahasidonnainen eli kunnan määrärahoista riippuva palvelu. Perheelle ja lähipiirille annettavan opetuksen hoitaa ammattilainen, joka hallitsee puhevammaisten kommunikaatio-opetuksen ja viittomien opetuksen. Opettajana voi toimia esimerkiksi viittomakielentulkki, joka on yleensä lisäksi suorittanut viittomakommunikaation erikoistumisopinnot. Kuulo- tai kuulonäkövammaisten kommunikaatio-opetusta antavan ammattilaisen tulee hallita viittomakieli tai muu viittomakommunikaation muoto ja sen opetus. (Sosiaaliportti 2011.)

4.2 Tukiviittomaopetus

Perhe- ja ryhmäopetus eroavat toisistaan monella tavalla (Autio & Ylijoki i.a., 12). Perheopetuksessa edetään yhden perheen ehdoilla, kun taas ryhmäopetuksessa erilaisia oppijoita ja perheitä on enemmän. Ryhmäopetuksen etuna on vertaistuki ja perheopetuksen etuna on yksilöllinen opetus.

4.2.1 Perheopetus

Perheopetusta annetaan perheissä, joissa lapsi tarvitsee kommunikoidakseen viittoma-kieltä, viitottua puhetta tai tukiviittomia. Kommunikointimenetelmän valinta riippuu lapselle annetusta diagnoosista. Opetustilanteessa viittomia voivat olla opiskelemassa kommunikaatiomenetelmää tarvitsevan lapsen lisäksi muut perheenjäsenet, sukulaiset, tuttavat, henkilökohtaiset avustajat tai päiväkodin henkilökunta. Opetuksen kautta pyritään helpottamaan lapsen ja hänen lähipiirinsä välistä kommunikaatiota. Opetuksen haasteista tärkein on saada vanhemmat käyttämään tukiviittomia lapsensa arjessa. (Hynnen, Pyörre & Roslöf 2010, 100–101.)

Viittomaopettajien, puheterapeuttien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyöfoorumissa tuli ilmi, että tukiviittomaopetusta on mahdollista saada myös päiväkodin henkilökunnalle. Jos perhe toivoisi opetusta saatavan myös päiväkodissa, olisi siitä hyvä olla maininta jo puheterapeutin suosituksessa. Päiväkotiopeutus on usein hyödyllistä, sillä juuri päiväkodissa moni lapsi viettää suurimman osan päivästänsä. Jos perheellä on mahdollisuus osallistua tukiviittomaopetukseen päivisin, opetus voidaan järjestää yhteisesti päiväkodin henkilökunnalle ja perheelle. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Kotona annettava opetus on yleensä joustavaa, sillä opettaja ja perhe sopivat yhdessä opetusten ajankohdista (Kantti.net i.a.). Viittomien perheopetuksessa samat opetussuunnitelmat tai -menetelmät eivät sovellu kaikille perheille, vaan opettaja räätälöi yksilöllisen opetussuunnitelman jokaiselle perheelle erikseen. Opetuksen aiheita ja viittomia valitessa on huomioitava lapsen tarpeet, mielenkiinnonkohteet ja toiveet. Ensimmäisten opettavien viittomien tärkeys korostuu, sillä näiden viittomien kautta lapsi ymmärtää,

mihin viittomia käytetään. Oikein valitut ensimmäiset viittomat myös edistävät lapsen motivaatiota oppia lisää. (Autio & Ylijoki i.a., 12–14.)

Tukiviittomaopettaja toimii perheelle myös mallina siitä, miten tukiviittomakommunikaatiota voidaan käyttää perheen arjessa. On tärkeää, että tukiviittomaopettaja kertoo perheelle, miten viittomien käyttö tukee lapsen kielen kehitystä, sillä vanhemmilla ei aina ole selkeää käsitystä tukiviittomista ja niiden käytön merkityksestä lapsen kommunikoinnin kehittymiseen. (Autio & Ylijoki i.a., 10, 16–17.)

Tekniikan kehittyessä opetusta lienee tulevaisuudessa mahdollista tarjota myös etäopetuksena. Jo nyt palveluntarjoajille on tullut kyselyjä etäopettajista, koska opetuspaikat ovat osalle perheistä fyysisesti liian kaukana. Etäyhteys mahdollistaisi opetusresurssien maksimoinnin, koska opetusta pystyttäisiin tarjoamaan fyysisestä sijainnista riippumatta lähes kaikille tarvitsijoille. Etäyhteys toisi opetuksien järjestämiseen lisää mahdollisuuksia, vaikkei tekniikan toimimiseen aina voisikaan luottaa. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

4.2.2 Ryhmäopetus

Ryhmäopetukseen osallistuu monta opetettavaa perhettä kerrallaan. Paikalla on yleensä kuitenkin vain yksi tukiviittomaopettaja. Ryhmäopetuksessa mukana olevat henkilöt ovat kaikki yksilöitä, joilla jokaisella on omat tarpeensa sekä oppimistapansa ja kykynsä. Opettajan on hyvä ottaa tämä seikka huomioon tehdessään ryhmäopetuksen opetussuunnitelmaa. Opetuksen alussa olisi hyvä kokeilla erilaisten opetusmenetelmien ja -materiaalien toimivuutta kyseiselle ryhmälle. (Autio & Ylijoki i.a., 12–13.)

Diakonia-ammattikorkeakoulussa järjestetyssä yhteistyöfoorumissa tuli esille ajatus, että ryhmäopetusta tulisi suosia tilanteessa, jossa opettajia ei ole tarpeeksi saatavilla. Jos kunnassa on esimerkiksi kolme viittomaopetusta tarvitsevaa perhettä, heille kannattaisi tarjota ryhmäopetusta. Näin resursseja riittäisi suuremmalle tarvitsijajoukolle ja lisäksi kunnan varoja säästettäisiin. Samalla pystyttäisiin parantamaan palveluntarjontaa huomattavasti. Ryhmäopetuksen lisääminen on perusteltua myös perheiden toisiltaan saaman vertaistuen kannalta. Tukiviittomaopettajalla voi olla erityisosaamista vain opetuk-

sellisista asioista, jolloin hän ei pysty tunnistamaan kaikkia lasten tarpeita. Yhteisissä tapaamisissa perheet voivat kuitenkin jakaa vinkkejä ja erityistietämystään esimerkiksi lasten sairauksista toinen toisilleen. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Ryhmäopetuksessa ongelmaksi voivat muodostua lasten suuret ikäerot. Opetuksen sanastollista sisältöä voi olla vaikea suunnitella sellaiseksi, että se hyödyttäisi yhtäläillä sekä 1- että 7-vuotiasta. Toisena ongelmana voi olla välimatka kodin ja opetuspaikan välillä. Syrjäseuduilla asuvat perheet, jotka voisivat olla motivoituneita opiskelemaan viittomia, eivät jaksaa tai pysty matkustamaan pitkiä matkoja ryhmäopetustunnille. Osatarkaisuna tähän ongelmaan voisi olla intensiivikurssien järjestäminen viikonloppuisin. Viikonloppukurseilla käydään paljon asiaa lyhyessä ajassa, mikä voisi antaa joillekin kipinän omatoimiseen opiskeluun. Myös kansalaisopistojen järjestämiä viittomakursseja suositellaan kaikille niiden edullisen hinnan vuoksi. Suunnitteilla olevista ja toteutuvista kurseista toivottiin enemmän ja avoimempaa tiedotusta, koska halukkaiden tulijoiden on monesti hyvin vaikea löytää niitä. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Turussa ryhmäopetukset järjestetään keskitetysti Aivoliiton ja Suomen Parkinson -liiton yhteisesti omistamassa erityisosaamiskeskus Suvituudessa. Siellä tämän hetkisenä käytäntönä on, että vanhempien lisäksi mukaan mahtuu yksi muu lähiomainen jokaista lasta kohti. Sääntö on kirjoittamaton, ja siitä on mahdollista joustaa, koska vain harvojen perheiden mukana tulee muita kuin vanhemmat ja joissain tapauksissa opetuksessa on mukana vain toinen vanhemmista. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Yhteistyöfoorumissa tuli esille kuitenkin se, ettei ryhmäopetus aina sovi kaikille perheille. Kun lapsen kommunikaatio-ongelma todetaan, suositus viittomaopetuksesta saattaa järkyttää joitakin vanhempia. Tällöin perheessä tulisi saada tukiviittomaopetus heti käyntiin ja ryhmäopetusta voitaisiin harkita vasta jatko-opetukseen. Perheopetuksen positiivisia puolia tukiviittomaopettajalle ovat lapsen lähipiirin henkilökohtainen kohtaaminen ja erityisesti mahdollisuus keskittyä juuri tietyn lapsen tarpeisiin. Perheopetukseen osallistuvien henkilöiden määrä on perheen itsensä päätettävissä. Suositus olisi kuitenkin, että kaikki lapsen arkeen säännöllisesti osallistuvat olisivat mukana opetuk-

nessa, eli esimerkiksi myös sisarukset ja isovanhemmat. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Yhteistyöfoorumissa pohdittiin myös, olisiko osa myönnettyistä opetustunneista mahdollista järjestää ryhmäopetuksena ja osa perheopetuksena. Turussa perheille tarjotaan ensisijaisesti ryhmäopetusta, mutta erityistapauksissa, kuten maahanmuuttajien ja vuoro-työläisten tapauksessa, opetusta myönnetään myös kotiin. Viime kädessä sosiaalitoimella on kuitenkin päätävävalta siihen, kuinka opetustunteja myönnetään. Puheterapeuttien suositus opetusmuodosta riippuu perheen tilanteesta, motivaatiosta ja tarpeista. Kaikki perheet ovat yksilöllisiä ja erilaisuus pitää pyrkiä huomioimaan päätöksissä. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

5 TUKIVIITTOMAOPETUKSEN MYÖNTÄMINEN

Tukiviittomaopetus on määrärahasidonnainen palvelu, jota kunta myöntää määrärahoistaan riippuen (Autio & Ylijoki i.a., 15). Laki kuitenkin velvoittaa kuntia järjestämään viittomaopetusta sitä tarvitseville (Laki ja asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987).

5.1 Tukiviittomaopetuksen myöntämisprosessi

Tukiviittomaopetuksen myöntämisprosessin eri vaiheisiin osallistuu eri alojen ammattilaisia. Ensin lasta hoitava puheterapeutti tai lääkäri arvioi lapsen kommunikaation tukitarpeen ja tekee lausunnon tukiviittomaopetuksen tarpeellisuudesta. Sen jälkeen lapsen vanhemmat täyttävät ”Ilmoitus sosiaalipalveluiden tarpeesta” -lomakkeen ja toimittavat sen kotikuntaansa, vammaispalveluista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Hakemuksen liitteenä kuntaan tulee toimittaa myös lääkärin ja puheterapeutin lausunnot lapsen vammasta ja tukiviittomaopetuksen tarpeellisuudesta. (Autio & Ylijoki i.a., 15.)

Jotta tukiviittomaopetuksen järjestämistä voitaisiin harkita, lapsen täytyy saada siihen suositus puheterapeutilta. Varsinais-Suomen alueella jono puheterapiaan vaihtelee puolesta vuodesta vuoteen. Mahdollisesti puheterapiaan johtaviin tutkimuksiin voi päästä nopeamminkin, ja jonotusaikoihin vaikuttaa myös lapsen ikä. Laajemman kuntoutustyöryhmän tutkimuksiin joutuu taas jonottamaan lisää. Lasta suosittleva ja hoitava puheterapeutti eivät aina ole sama henkilö. Suosittlevan tai tutkivan terapeutin tehtävänä on tehdä perheelle viittomaopetussuositus, jos hän kokee sen perheelle sopivaksi kommunikaatiomenetelmäksi. Hän valvoo terapian sujumista noin kerran vuodessa, kun hoitava puheterapeutti tapaa lasta useammin ja antaa itse puheterapiaa. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Kunta voi myöntää viittomaopetusta korkeintaan 100 tuntia tukiviittomia tarvitsevalle ja hänen lähipiirilleen. Tarvittaessa perhe voi kuitenkin anoa lisää opetustunteja. Kunta voi lisäksi myöntää perheelle tukiviittomamateriaalia, joka voi jäädä perheen käyttöön opetuksen jälkeen. (Autio & Ylijoki i.a., 15.) Jatko-opetuspäätöksen saaminen on yleensä

sä ensipäättöstä helpompaa. Etenkin tilanteissa, joissa tukiviittomat jäävät lapsen pääkommunikointikeinoksi tai hyvin keskeiseksi osaksi sitä, lisäopetusta suositellaan. Tällöin voidaan kartoittaa tarvetta myös viittomakielen opetukseen ja tulkkauspalveluun. (Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille 2011.)

Lapsen huoltajien tulee hakea ja anoa palveluja niitä saadakseen. Opastusta hakemiseen on saatavilla, mutta sitä pitää usein osata kysyä erikseen. Tietoa saa sairaalasta, terveyskeskuksesta, Kelan toimistosta ja kotikunnan sosiaalitoimistosta. Jokainen näistä tahoista osaa kertoa lisätietoja eri asioista lapsen kuntoutukseen tai hänelle kuuluviin palveluihin liittyen. Sosiaalitoimistosta voi saada tietoa tukiviittomaopetukseen liittyen. (Siiskonen, Vanhatalo, Pitkänen, Salo, Qvarnström & Airaksinen 2003, 336.)

Kuntoutussuunnitelma tehdään moniammatillisen työryhmän arvioihin perustuen, ja kuntoutusta tulisi järjestää lapselle tämän suunnitelman mukaisesti. Kuntoutussuunnitelmasta selviää lapsen tarvitsemat tukitoimenpiteet eli esimerkiksi erilaiset terapiat ja kuntoutukset sekä suunnitelma siitä, kuinka kehitystä seurataan. Kotikunnan sosiaalitoimi saattaa myös laatia palvelusuunnitelman, missä on kootusti kaikki lapsen tarvitsemat palvelut, kuten tukiviittomaopetus, jota kunnat myöntävät perheelle sopeutumismuunnoksena. (Siiskonen ym. 2003, 336–338.)

5.2 Opetuksen myöntämisprosessiin liittyvät ammattilaiset

5.2.1 Puheterapeutti

Puheterapeutti on filosofian maisteriksi valmistunut henkilö, joka on pääaineenaan opiskellut logopediaa. Suomessa logopediaa pääaineena voi opiskella Helsingin, Oulun, Tampereen ja Turun yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Koska puheterapeutti on lailistettu ammattihenkilö, täytyy puheterapeutin hakea Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviralta lupa toimiakseen puheterapeutin ammatissa. Puheterapeutit työskentelevät terveyskeskuksissa, sairaaloissa ja erikoissairaanhoidossa neurologian tai korva-, puhe- ja äänihäiriöpoliklinikoilla. Päiväkodit, kuntoutuslaitokset, kehitysvammahuollon toimipisteet, perheneuvolat ja erityiskoulut tarjoavat muita mahdollisia työ-

paikkoja puheterapeuteille. Puheterapeutti voi toimia myös yksityisenä ammatinharjoittajana. (Suomen Puheterapeuttiliitto ry i.a.)

Puheterapeutin asiakkaana voi olla lapsi, jolla on esimerkiksi kielen kehityksen erityisvaikeus, autismi, kuulo- tai kehitysvamma. Kielellisen häiriön lisäksi lapsella saattaa olla poikkeavuutta vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Aikuiset asiakkaat tulevat puheterapiaan yleensä onnettomuuden tai sairauden seurauksena menetetyn kommunikaatio- tai puhekyvyn takia. (Suomen Puheterapeuttiliitto ry i.a.)

Puheterapeutin työhön kuuluu puhe- ja kommunikaatiohäiriöisten asiakkaitten tutkiminen, hoito ja kuntoutus. Tutkittuaan ja arvioituaan asiakkaan, puheterapeutti laatii asiakkaalle kuntoutussuunnitelman sekä ohjaa asiakkaan omaisia. Kuntoutuksen tavoitteena on poistaa, lieventää tai ehkäistä kommunikaation, puheen, kielen tai nielemisen ongelmia. Puheterapian pituus vaihtelee lyhyistä neuvonta- ja seurantajaksoista pitkään, vuosia kestävään kuntoutukseen. Puheterapeutin työhön kuuluu yhtenä osana myös konsultointi, tiedottaminen ja yhteydenpito eri yhteistyötahojen kanssa. (Ammattinetti 2008.)

Jos lapsen kielenkehitys on viivästynyt, tutkitaan lasta yleensä poliklinikalla tai hänet voidaan ottaa tarkempiin tutkimuksiin sairaalaan. Tutkimuksiin osallistuu usein puheterapeutin lisäksi myös esimerkiksi lääkäri ja psykologi. Osastojaksojen pituus riippuu sairaalan käytännöistä ja toisaalta myös lapsen ongelmien laadusta. Suurimmalle osalle tutkittavista viikon tutkimusjakso on kuitenkin riittävä. Jakson aikana lapsen tilanteesta saadaan kokonaiskuva ja jo osastojakson aikana lapsen kanssa saatetaan kokeilla erilaisia kommunikoinnin tukikeinoja eli esimerkiksi tukiviittomia tai erilaisia apuvälineitä. (Qvarström, Aro, Leppäsaari, Ketonen, Länsivuori, Danner, Lautamo & Hämäläinen 2003, 131–132.)

5.2.2 Kunnan sosiaalityöntekijä

Kuntien sosiaalityöntekijät ovat pääasiassa suorittaneet maisteritutkinnon sosiologian alalta. Suomessa kuntien sosiaalihuolto on myös tämän koulutuksen saaneiden suurin työllistäjä. Muita työllistäjiä ovat muun muassa erilaiset järjestöt, oppilaitokset, yksityiset palveluyritykset, Kansaneläkelaitos, seurakunnat ja muut uskonnolliset yhteisöt, sekä valtiolliset organisaatiot, kuten poliisi, puolustusvoimat ja kriminaalihuolto. Suomalaisen sosiaalityön tunnuspiirteenä on perinteisesti ollut eriytyminen sekä toiminnallisesti että organisatorisesti. Yhtäältä toiminta tapahtuu siis kuntien sosiaalihuollossa – perussosiaalityössä ja toisaalta ulkopuolisissa, tiettyjen ongelmien selvittämiseen keskitetyissä toimipisteissä. (Raunio 2004, 39–40.)

Kunnan sosiaalityö on perinteisesti järjestetty yhdennettynä, jolloin yksi henkilö on vastannut kaikkien asiakasryhmien asioiden hoitamisesta ja hoitanut lisäksi myös sosiaalityötoimiston hallinnollisetkin tehtävät. Asiakasryhmien ongelmien muuttuminen yhä monimutkaisemmiksi on kuitenkin johtanut erityisosaamisen tarpeeseen ja sitä kautta sosiaalityön jakautumiseen erityisosaamisalueisiin. Eri osaamisalueita ovat lapsi- ja perheytyö, päihdetyö, aikuissosiaalityö, vammaistyö ja kriminaalityö. (Raunio 2004, 44–45.)

Sosiaalityö on erittäin monimuotoista (Raunio 2004, 30). Yleisesti se voidaan katsoa ammatilliseksi interventioksi eli ihmisten ja yhteiskunnan välisiin vuorovaikutusongelmiin puuttuvaksi toiminnaksi. Pohjolan (1998) mukaan sosiaalityössä korostuu teoreettisiin, metodisiin ja tutkimuksellisiin tietoihin perustuva ongelmanratkaisuprosessi, joka myös tähtää ongelmien ennaltaehkäisyyn. Tuen, auttamisen, kontrollin, terapian ja aktiivisuuden kautta asiakkaita pyritään palauttamaan ja ohjaamaan normatiivisen yhteiskunnan yhteyteen ja ehkäisemään heidän syrjäytymistään. Sosiaalityöntekijän asiakkaat ovat pääasiassa yksilöitä ja perheitä. (Raunio 2004, 49–63.)

5.2.3 Tukiviittomaopettaja

Tukiviittomaopettaja on yleensä ammattikorkeakoulusta valmistunut viittomakielen tulkki tai opistotasoisesta koulutuksesta valmistunut viittomakielen ohjaaja. Sekä tulkeilla että ohjaajilla tulisi olla suoritettuna viittomaopetuksen pedagogiset opinnot, jotta

heillä olisi valmiudet opettaa tukiviittomia. (Autio & Ylijoki i.a., 16.) Myös opistotasoi-
sen viittomakielen tulkki-koulutuksen suorittaneet viittomakielentulkit ovat päteviä tuki-
viittomaopettajia. Syksyllä 1998 opistotasoinen viittomakielen tulkki-koulutus muuttui
ammattikorkeakoulutasoiseksi. Koulutusohjelman muuttuessa vuonna 2000, viittoma-
kielentulkiksi valmistuneella ei ollut enää automaattisesti tukiviittomaopettajan päte-
vyyttä, vaan hänellä tuli olla suoritettuna viittomaopetuksen pedagogiset opinnot toimi-
akseen tukiviittomaopettajana. (Hynynen ym. 2010, 19; 100.) Viittomien opetuksen
pedagogiset opinnot voi nykyään suorittaa Diakonia-ammattikorkeakoulussa Turussa ja
Humanistisessa ammattikorkeakoulussa Helsingissä ja Kuopiossa. (Diakonia-
ammattikorkeakoulu i.a.; Humak-opinto-opas 2011–2012.)

Muidenkin ammattiryhmien edustajat, esimerkiksi puheterapeutit, erityisopettajat ja
opetusalan koulutuksen saaneet kuurojen vanhempien kuulevat lapset saattavat opettaa
tukiviittomia. Tukiviittomaopettaja ei ole virallinen tai lailla suojattu ammattinimike,
joten missään virallisessa lähteessä ei ole määritelty, kuka voi opettaa tukiviittomia.
(Autio & Ylijoki i.a., 16.)

Tukiviittomaopettajat opettavat tavallisesti perheissä, joissa lapsella on jokin kielellinen
erityisvaikeus tai lapsi on kuuroutunut tai huonokuuloinen. Perheopetuksen lisäksi tuki-
viittomaopettaja voi opettaa ryhmiä esimerkiksi työväen- ja kansalaisopistoissa. Valmis-
ta opetusmateriaalia on olemassa vähän, joten opettajan täytyy yleensä suunnitella ja
tehdä tukiviittomamateriaalinsa itse. Tukiviittomaopettaja suunnittelee opetuksen sisäl-
löt huomioiden opetusryhmän tarpeet. (Hynynen ym. 2010, 100–101.)

6 YHTEYSTIETOJEN JÄRJESTÄMISEN HISTORIA JA TULEVAISUUS

Tällä hetkellä tukiviittomaopettajista ei ole olemassa rekisteriä tai muuta virallista listaa. Ennen tulkkauspalvelujen siirtymistä Kelalle, opetuksia välitettiin Varsinais-Suomessa Turun tulkkeskuksen kautta. Tukiviittomaopettajien yhteystiedoista on lisäksi ollut olemassa Kuurojen Liiton ylläpitämä opettajarekisteri. Yhtenä ratkaisuna tilanteen selvittämiseksi voisi olla Uudellamaalla toimiva Opetustilaus.fi-palvelu.

6.1 Opettajarekisteri

Kuurojen Liitto ry ylläpiti viittomakielen opettajaluetteloa ennen tulkkeskusten perustamista. Viittomakielen opettajaluetteloon hyväksyttiin tuolloin henkilö, jolla oli viittomakielen opettamisen pätevyys. Vuonna 2004 perustettiin viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajarekisteri, jonka toiminnasta vastasi Kuurojen Liitto ry. Käytännössä rekisterin hoitajana toimi Kuurojen Liitto ry:n Viittomakielikeskuksen osastosihteeri. Viittomakielikeskus on suomalaisen viittomakielen asiantuntija- ja edunvalvontajärjestö. Rekisterin tarkoituksena oli koota tiedot henkilöistä, jotka ovat suorittaneet jonkin viittomakielen ja/tai viittomakommunikaation opettamiseen valmiuksia antavan koulutuksen. (Pirjo Sirkiä, henkilökohtainen tiedonanto 30.11.2011.)

Rekisteriä perustettaessa kaikille viittomakielen opettajaluettelossa jo olleille lähetettiin liittymislomake. Kaikkien liittyneiden tiedot tallennettiin tietokantaan. Tähän viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajarekisteriin saivat liittyä myös tukiviittomia opettavat henkilöt. Aikaisempaan opettajaluetteloon hyväksyttiin vain viittomakielen opettamiseen pätevöityneet opettajat. Kuurojen liitto ry:n viittomakielitoimikunta päätti liittymishakemuksen perusteella, ketkä viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajarekisteriin hyväksyttiin. Rekisteriin liittyneeltä edellytettiin asianmukaista koulutusta. (Pirjo Sirkiä, henkilökohtainen tiedonanto 30.11.2011.)

Viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajarekisteriin haluavan henkilön tuli täyttää liittymishakemus. Hakemus sisälsi muun muassa seuraavia tietoja: nimi, syntymävuosi, äidinkieli, onko hakija kuuro, huonokuuloinen vai kuuleva, asuinkunta, viittomakielialan koulutus, muu koulutus sekä tekeekö viittomakielen ja/tai viittomakom-

munikaation opetusta. Opettajan yhteystietojen käyttöä ja luovuttamista varten tuli olla opettajan kirjallinen suostumus. Tämän suostumuksen nojalla rekisterissä olevia tietoja voitiin luovuttaa ulkopuolisille. (Pirjo Sirkiä, henkilökohtainen tiedonanto 30.11.2011.)

Opettajarekisterin käyttö oli suunnattu erityisesti perheille, jotka etsivät viittomakielen opettajaa ja sellaisille tahoille, jotka etsivät tukiviittomaopettajaa ryhmille esimerkiksi kansanopistoille ja työväenopistoille. Opettajarekisteriä käyttivät myös sosiaalityöntekijät sekä puheterapeutit, jotka etsivät asiakkaalleen viittomakielen tai tukiviittomaopettajaa joltain tietyltä alueelta. He myös varmistivat opettajien pätevyyden opettajarekisteristä. Kuurojen Liitto ry suositteli ainoastaan sellaisten opettajien käyttöä, jotka olivat opettajarekisterissä. (Pirjo Sirkiä, henkilökohtainen tiedonanto 30.11.2011.)

Kuurojen Liitto lakkautti opettajarekisterin tarpeettomana, koska viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajien yhteystiedot kysyttiin lähtökohtaisesti suoraan alueen tulkkivälitysten, tulkkikeskusten ja opettajien perustamien yritysten sekä Viittomakielialan Osuuskunta Vian kautta. Toinen syy rekisterin lakkauttamiseen oli, ettei viittomakielen ja tukiviittomakommunikaation opettajarekisterin ylläpitäminen kuulunut enää Kuurojen Liiton viittomakielisiin liittyvään ydintoimintaan. (Pirjo Sirkiä, henkilökohtainen tiedonanto 30.11.2011.)

6.2 Tulkkikeskus

Ennen Kansaneläkelaitoksen tulkkauspalvelujen ja välityksen kilpailutusta vuonna 2010 Turussa viittomakielentulkkeja ja tukiviittomaopettajia välitettiin Turun tulkkikeskuksesta. Ennen tulkkikeskuksen perustamista välitystä hoitivat alueen seurakunnat. Kun asiakkaiden tulkkitulaukset lisääntyivät, seurakunnat eivät enää voineet jatkaa välitystehtäviä. Tähän tarpeeseen perustettiin Turun tulkkikeskus vuonna 1994. (Nina Maisala, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2012.)

Viimeisinä vuosina tulkkikeskuksen vielä toimiessa, keskuksessa oli koordinaattori, joka hoiti myös tukiviittomaopettajien välitystä. Tukiviittomaopettajat olivat yhteydessä koordinaattoriin ja uudet, valmistuneet tukiviittomaopettajat ilmoittautuivat koordinaattorille. Kun tulkkikeskuksen tietoon tuli uusi viittomaopetuspäätöksen saanut perhe,

koordinaattori lähetti asiasta sähköpostia kaikille tukiviittomaopettajille. Opetuksen sai se, joka pystyi perheopetuksen ottamaan vastaan. Koordinaattorina toimineen Nina Maisalan mukaan kaikki tukiviittomaopettajat olivat tarpeeksi päteviä opettamaan missä tahansa perheessä. Hän mainitsi kuitenkin, että jos kuuron lapsen perheelle etsittiin viittomakielenopettajaa, tällöin opettajan valintaan kiinnitettiin enemmän huomiota kuin etsittäessä tukiviittomien opettajaa. (Nina Maisala, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2012.)

Haastattelemamme entinen tulkkikeskuksen koordinaattori Nina Maisala totesi, että hänen oli helpompi järjestää viittomaopetusta kuin esimerkiksi kuntien sosiaalityöntekijöiden, koska hän tunsi ennalta kentän viittomakielentulkit ja tukiviittomaopettajat. Tulkkikeskuksen lopetettua toimintansa Maisala totesi keränneensä epävirallisen listan Turun alueen tukiviittomaopettajista. Lisäksi hän keräsi listalle yritysten ja freelancer-opettajien hintapyynnöt opetuspalveluista. Hinnat eivät listan epävirallisuuden vuoksi kuitenkaan sitoneet palveluntarjoajia eivätkä toisaalta myöskään kuntia – hinnat olivat vain suuntaa antavia. Tämän listan Maisala toimitti muutamille kunnille Varsinais-Suomessa. (Nina Maisala, henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2012.)

6.3 Opetustilaus.fi

Kun tulkkauspalvelut syyskuussa 2010 siirtyivät kunnilta Kansaneläkelaitoksen hoidettaviksi, opetuspalvelut jäivät edelleen kuntien järjestämisvelvollisuuden piiriin. Uudenmaan alueella tulkkaus- ja opetuspalvelut olivat hoituneet syyskuuhun 2010 saakka Uudenmaan Hankintapiirin kanssa tehdyn sopimuksen kautta. Käytännön tasolla Evantia oli hoitanut keskitetyn koordinoinnin ja laskutuksen tulkkaus- ja opetuspalveluissa Uudellamaalla. Sopimus Uudenmaan kuntien ja Evantian välillä opetusten koordinoinnista umpeutui vuodenvaihteessa 2010 ja kommunikaatio-opetuspalvelut jäivät lähes vuodeksi sopimuksettomaan tilaan. Sopimuksen umpeutumisesta huolimatta suurin osa Uudenmaan kunnista lähetti yhä opetuspäätökset Evantialle, joka edelleen hoiti opetuksen välityksen ja etsi perheelle sopivan opettajan. Tässä vaiheessa keskitetty laskutuskäytäntö päättyi ja laskutus siirtyi kuntien ja varsinaisen opetuksen suorittavan palveluntuottajan välille. (Karoliina Varsio, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2012.)

Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit kilpailuttivat sopeutumisvalmennuksena myönnettävän kommunikaatio-opetuspalvelun kesällä 2011. Kilpailutuksen voitti Evantia Oy, joka hoitaa kommunikaatio-opetuspalvelun kokonaisuudessaan. Kommunikaatio-opetusten koordinointityötä tekevät henkilöt, joilla on opetusten välitystyöstä vuosien kokemus. Jotta opetustyötä saatiin tekemään mahdollisimman laaja ja monitaitoinen opettajajoukko, tehtiin opetustyöstä alan yritysten kanssa alihankintasopimukset. (Karoliina Varsio, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2012.)

Samoihin aikoihin syksyllä 2011 Evantia käynnisti Opetustilaus.fi-palvelu. Palvelu kattoi aluksi sopimuskunnat Helsingin, Espoon ja Vantaan. Keväällä 2012 palvelun piirissä on reilut kymmenen muuta Uudenmaan kuntaa. Opetustilaus.fi tarjoaa alueen kunnille kommunikaatio-opetusta ”avaimet käteen -periaatteella”: Evantia hoitaa opetuksen alihankkijoiden kautta, tiedotuksen ja yhteydenpidon eri tahoihin eli esimerkiksi opettajiin, kuntiin, perheisiin ja suosittelijatahoihin. Laskutus järjestetään siten, että kuun lopussa kuntaan lähtee kaikista opetuksista yksi lasku. Lisäksi Opetustilaus.fi-palvelussa opetuksen järjestämisen ohella Evantia tutkii ja kehittää kommunikaatio-opetuspalveluja. (Karoliina Varsio, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2012.)

Ennen kommunikaatio-opetuksen alkua Evantia on yhteydessä viittomaopetus päätöksen saaneeseen perheeseen ja käy heidän kanssaan läpi opetukseen liittyviä käytännön asioita. Samalla keskustellaan heidän opetukseen liittyvistä toiveistaan. Evantia on perheen käytettävissä koko prosessin ajan. Opetusten päätyttyä perheiltä kerätään palautetta opetuksesta, mitä hyödynnetään palvelun edelleen kehittämisessä. Lisäksi opettaja kirjoittaa opetusjaksosta loppuraportin, josta ilmenee opetuksessa käydyt sisällöt ja opetuksen edistyminen. Loppuraporttia voidaan hyödyntää muun muassa opetuksen jatkoa suunniteltaessa. (Karoliina Varsio, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2012.)

Keskitetty palvelu tuo kaikille toimijoille eli kunnalle, perheelle ja opettajille hyötyjä. Kunta saa kuukaudessa yhden laskun kaikista kommunikaatio-opetuksista eikä käsiteltävänä ole eri palveluntuottajien laskuja eikä mahdollisesti erillisiä laskuja opetusten välityksestä ja varsinaisesta opetuksesta. Kun opetusten koordinointityö tehdään Opetustilaus.fi-palvelussa, kunnat säästävät sekä työntekijöidensä että perheiden aikaa ja jokainen toimija voi keskittyä ydinosaamiseensa. Keskitetyn palvelun myötä opetuksen hintaa ei tarvitse sopia erikseen jokaisen opetuksen alussa, vaan sovitut hinnat ovat

kaikkien toimijoiden tiedossa. Opetuksia koordinoiva Opetustilaus.fi toimii palvelun keskiössä hoitaen yhteydenpidon perheeseen ja opetuspalvelua tuottaviin yrityksiin sekä palvelun myöntäneeseen kuntaan. Jos jollakin näistä tahoista on kysyttävää opetukseen liittyen, Opetustilaus.fi:n kautta tieto on saatavissa nopeasti ja vaivattomasti. Näin esimerkiksi opetuksen edistymistä ja perheen opetuksesta saamaa hyötyä on helpompi seurata. (Karoliina Varsio, henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2012.)

7 HAASTATTELUJEN TOTEUTUS JA TULOKSET

Puheterapeuteilta ja kuntien sosiaalityöntekijöiltä keräsimme tietoja puolistrukturoidulla haastattelulla. Arvioimme, että kyseinen menetelmä palvelisi meitä parhaiten, koska tutkimamme joukko oli pieni. Haastattelujen avulla saatu tieto olisi myös laajaa ja tarkkaa. Haastatteluihin valmiiksi tekemiämme kysymyksiä pystyi haastattelutilanteessa tarvittaessa tarkentamaan ja muotoilemaan toisin sanoin, jotta niihin olisi helpompi vastata. Emme myöskään halunneet johdatella haastateltaviamme liian tarkoilla kysymyksillä, vaan toivoimme heidän vastaavan kysymyksiin vapaasti ja laajasti. Lisäksi haastattelun aikana haastateltavalla olisi mahdollisuus kertoa muitakin asiaan liittyviä tietojaan. Toinen mahdollisuus olisi ollut tehdä haastattelut teemahaastatteluina, mutta mielestämme niiden kautta saatavia tuloksia olisi ollut vaikeampi vertailla toisiinsa.

Haastattelimme Varsinais-Suomen alueelta kolmea puheterapeuttia ja neljän kunnan sosiaalityöntekijää. Valitsimme haastateltavat sen perusteella, miten paljon heillä oli kokemusta ja tietoa kuntansa viittomaopetuksen järjestämisestä. Otannan tarkka rajaus oli työllemme välttämätöntä, jotta saimme tarpeeksi kattavia tietoja alueen nykyisistä käytännöistä viittomaopetusten välitysprosessista.

Kaikki haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litteroinnin kautta saimme jäsenneltyä haastateltavan vastaukset ja tulokset esittelemme niin, että jokaisen haastateltavan vastaukset käsitellään erikseen.

7.1 Puheterapeutit

Haastattelimme kolmea puheterapeuttia kartoittaaksemme tukiviittomaopetuksien myöntämiseen liittyvää prosessia Varsinais-Suomessa (LIITE 1: Haastattelukysymykset puheterapeuteille). Haastattelukysymyksissä keskityimme pääasiallisesti niihin puheterapeutin asiakkaisiin, joille usein suositellaan tukiviittomaopetusta. Yksi haastatelluista oli suosittava puheterapeutti, yksi hoitava puheterapeutti ja yksi toimi molemmissa tehtävissä.

7.1.1 Alustus

Haastateltaviltamme selvitimme muun muassa, miten lapsi ohjautuu puheterapeutin vastaanotolle, ja millä perusteilla lapsen perheelle suositellaan tukiviittomaopetusta. Selvitimme myös, kuormittaako mahdollisen tukiviittomaopettajan etsiminen puheterapeutteja ja vähentäisikö heidän mielestään esimerkiksi opettajarekisteri mahdollista kuormittavuutta. Lisäksi selvitimme puheterapeuttien ja viittomaopettajien välistä yhteistyötä.

Käsitlemme haastattelemamme puheterapeutit nimettöminä, koska opinnäytetyömme kannalta ei ole tärkeää tietää, mitä kukin puheterapeutti on sanonut. Tärkeää on, että saadaan yleiskatsaus siitä, kuinka tukiviittomaopetuksen suositus tapahtuu Varsinais-Suomen alueella ja mikä on puheterapeuttien osa prosessissa.

7.1.2 Puheterapeutti A

Puheterapeutti A kertoi asiakkaiden ohjautuvan pääsääntöisesti hänen vastaanotolleen neuvolan kautta. Haastattelemamme puheterapeutti on töissä terveyskeskuksessa, jossa on lähetekäytäntö, eli jotta asiakas voisi saada puheterapiaa, on asiakkaalla oltava siihen lähete. Puheterapeutti A mainitsi, että jonkin verran lapsia ohjautuu vastaanotolle Turun yliopistollisesta keskussairaalarasta ja aluesairaalarasta. Jonkin verran lapsia tulee vastaanotolle myös erikoissairaanhoidon kautta. Puheterapeutin A mukaan tällaisia ovat esimerkiksi sellaiset lapset, joilla on ollut jonkinlaista kehitysongelmaa ja heidän kehitystään on seurattu jo syntymästä lähtien. Jossakin ikävaiheessa tällaisen lapsen koetaan tarvitsevan puheterapeutin palveluja, jolloin hänet ohjataan puheterapeutin vastaanotolle.

Puheterapeutti A ei ole selkeästi suosittelleva tai hoitava puheterapeutti, mutta koska hän on kuntoutusryhmän puheterapeutti, lapsi tulee usein ensin hänen arvioitavakseen ja hän tekee lapselle kuntoutussuunnitelman. Puheterapeutti A kertoi, että koska heidän palvelussaan on sovittu aluejaosta, lapsen puheterapiaa saatetaan jatkaa eri paikassa kuin missä kuntoutussuunnitelma on laadittu. Kuntoutussuunnitelman valmistuttua lapsi laitetaan niin sanottuun terapiajonoon, josta lapsen oman alueen puheterapeutti poimii

lapsen asiakkaakseen, jos jatkoterapiaa on kuntoutussuunnitelmassa suositeltu. Aluejako ei ole puheterapeutin mukaan kuitenkaan ehdoton: perheiden mukaan, ja toisaalta myös työntekijöiden mukaan, voidaan joustaa erinäisistä syistä. Haastattelemamme puheterapeutti totesi, että järjestelmä on toimiva eikä sen kanssa ole ollut ongelmia.

Puheterapeutti A arveli, että lapset, joiden perheille tukiviittomaopetusta keskimäärin eniten myönnetään, ovat 3-vuotiaita. Näillä lapsilla on hänen mukaansa usein joko erittäin niukka tai hyvin epäselvä puhe. Puheterapeutti A mainitsi, että ne lapset, joilla on esimerkiksi kontaktiongelmia, ohjataan usein jo eteenpäin muihin terapioihin, ennen kuin viittomaopetus ehditään aloittaa. Yleensä tukiviittomien mahdollisuudesta ehditään kuitenkin keskustella.

Puheterapeutti kertoi, että pohdittaessa, voisiko tukiviittomaopetus sopia perheen käyttöön, ei päätökseen vaikuta niinkään lapsen ymmärtämisen taso vaan se, onko hänellä kenties jo omia merkkejä, joilla hän viestii. Tällaisissa tilanteissa on puheterapeutin mielestä helppo suositella tukiviittomia, koska lapsella on jo oivallus siitä, että kun hän tuottaa eleen, hänet ymmärretään. Näin selkeät tapaukset ovat puheterapeutin mukaan kuitenkin harvinaisia ja opetuksen sopivuus on usein ”hakuammuntaa”. Toisaalta jos lapsella on selkeästi huomattavissa motorisia ongelmia, yleensä suositellaan ennemmin kuvapuolen kommunikaatiota kuin viittomien käyttöä. On kuitenkin myös mahdollista, että tukiviittomat voivat olla kokonaiskommunikaation osana kuvien ohella. Tällöin lapsi voi saada tukea niistä ymmärrykseensä, vaikka hänen itse tuottamansa viittomat vaatisivatkin melko paljon tulkintaa, koska viittomat eivät ole motoriikan vuoksi selviä.

Puheterapeutti A kertoi suositusprosessin sujuvan melko rutiininomaisesti. Puheterapeutin tehtyä suosituksen hän toimittaa sen perheelle tai suoraan vammaispalveluun perheen kotikuntaan. Perhe täyttää kunnan vaatiman hakemuksen, ja asia lähtee etenevästi kunnassa. Puheterapeutti kertoi, että aiemmin hän saattoi itse etsiä perheelle tukiviittomaopettajan, koska hänellä oli tiedossaan kaksi paikallista tukiviittomaopettajaa. Hän sai näin vastauksen nopeasti ja pystyi myös kertomaan perheelle, järjestyykö opetus heti vai joutuvatko he odottamaan. Mutta koska tilanne on muuttunut eikä näitä niin sanottuja vakio-opettajia enää ole, puheterapeutti on jättänyt tukiviittomaopettajan etsimisen vammaispalvelun hoidettavaksi. Näiden kahden vakio-opettajan kohdalla puheterapeutti kertoi, että heidän pätevyytensä opetustehtäviin oli etukäteen tiedossa. Puhete-

rapeutti A totesi myös, että hän ei ole kuormittunut opettajan etsimisestä, koska jos kummallekaan ”vakio-opettajalle” ei opetus sopinut, hän siirsi opettajan etsinnän kunnalle. Haastateltava ei myöskään kokenut, että opettajan etsiminen varsinaisesti kuuluisi hänen tehtäviinsä. Puheterapeutti myös harmitteli, että kun omalla alueella ei enää ole käytettävissä tukiviittomaopettajia, opettajan löytäminen voi kestää pitkään. Koska opettaja voi tulla pitkän matkan takaa, aikataulujen sovitus yhteen perheen kanssa voi olla haasteellista.

Puheterapeutti A totesi ehdotuksen mahdollisesta opettajarekisteristä hyväksi ideaksi. Hän huomioi, että kunnan vammaispalvelulle on varmasti kuormittavaa selvittää tukiviittomaopettajien aikatauluja soittelemalla heille yksitellen. Hän ajatteli, että olisi helpottavaa, jos tukiviittomaopettajaa etsivä voisi soittaa vain yhteen toimistoon, missä osattaisiin kertoa, mikä on opetustilanne tällä hetkellä ja kuka opettajista olisi saatavilla ja milloin.

Yhteydenpitoa puheterapeutin A ja tukiviittomaopettajien välillä on ollut hyvin vähän. Puheterapeutti A totesi käyneensä viime syksynä Turussa viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille järjestetyssä yhteistyöfoorumissa, jossa oli esitelty malli tukiviittomaopettajan ja puheterapeutin yhteistyön helpottamiseksi (Koski & Koskiniemi: Yhteistyön avaimet – Toimintamalli tukiviittomaopettajien ja puheterapeuttien moniammatilliseen yhteistyöhön –opinnäytetyö, Diakonia-ammattikorkeakoulu 2011) . Puheterapeutti totesi mallin hyväksi, mutta se ei hänen mukaansa vielä ole lisännyt suoraa yhteydenpitoa tukiviittomaopettajiin. Viestit ja kuulumiset välittyvät tällä hetkellä perheiden välityksellä. Hän totesi, että yhteydenpito suoraan tukiviittomaopettajaan ei olisi ylivoimaista, mutta käytännön vaikeutena on esimerkiksi yhteisen ajan löytäminen: useat tukiviittomaopettajat tekevät opetuksia päätyönsä jälkeen iltaisin ja puheterapeutit työskentelevät virka-aikaan.

Puheterapeutti A haluaisi yhteydenpidolla tukiviittomaopettajaan selvittää perheen motivaatiota ja sitä, onko juuri tukiviittomakommunikaatio sopiva perheelle. Puheterapeutti koki, että esimerkiksi hän voisi perheen kanssa tavatessaan tehdä jotakin auttaakseen motivaatio-ongelmassa, jos tietäisi sellaisen olemassaolosta. Puheterapeutin mielestä olisi myös hyödyllistä tietää, missä vaiheessa opetuksessa ollaan ja minkälaisia aihepiirejä on jo käyty läpi. Näin puheterapeutti tietäisi paremmin, mitä perheeltä voi-

daan edellyttää ja mitä viittomia on tuttua ja turvallista käyttää myös vastaanotolla. Lisäksi jatkon kannalta puheterapeutti kaipaisi tukiviittomaopettajan näkökulmaa: onko jatko-opetus tarpeellista? Nyt jatkosuositus tehdään lähinnä perheen näkökulman ja kokemusten mukaan.

Puheterapeutti A sanoi yhteistyön vammaispalvelun kanssa toimivan hyvin, eikä toistaiseksi ole ollut ongelmia opetuspäätösten saannin kanssa. Kuitenkin paikallismedian uutisointi oli saanut puheterapeutin pohtimaan mahdollisten tulevien säästöjen vaikutuksia ja sitä, joudutaanko tulevaisuudessa karsimaan päätöksiä tukiviittomaopetuksienkin kohdalla.

7.1.3 Puheterapeutti B

Puheterapeutti B järjestää tukiviittomien ryhmäopetuskursseja palveluntuottajan kautta. Tukiviittomakurssit on suunnattu kaikille lähialueen kuntien perheille, joille heidän oma puheterapeuttinsa on suositellut ryhmämuotoista tukiviittomaopetusta. Alueella suositellaan aina ensisijaisesti ryhmämuotoista tukiviittomaopetusta, ellei perhe ole kaksikielinen tai vanhemmat tee esimerkiksi vuorotöitä. Edellä mainittujen erikoistapausten lisäksi kotiopetusta saavat perheet, jotka eivät ole mahtuneet ryhmäopetukseen tai perheen tilanne muuten vaatii yksilöllisempää opetusta.

Ryhmäopetuskursseista puheterapeutti B kertoi lähettävänsä mainoksen alueen puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille. Sen perusteella muut puheterapeutit yleensä tarjoavat kurssia perheille. Hyvin usein puheterapeutit myös tietävät, mitä todistuksia ja hakemuksia perhe tarvitsee kurssille päästäkseen. Puheterapeutti tarkistaa, että lapsen kuntoutussuunnitelmasta löytyy suositus tukiviittomaopetukselle, ja neuvoo perhettä ottamaan yhteyttä oman kuntansa sosiaalitoimen vammaispalveluun. Sitä kautta perhe saa kunnalta maksusitoumuksen tukiviittomaopetukselle. Perheet ilmoittautuvat itse ryhmäopetuskursseille. Jos perheellä ei vielä ilmoittautuessaan ole suositusta viittomakurssista, puheterapeutti B ohjaa perhettä pyytämään heidän omaa puheterapeuttiaan ottamaan yhteyttä lääkäriin suosituksen tekemiseksi. Puheterapeutti B ohjaa perheen tarvittaessa myös koko hakuprosessin läpi, mutta usein perheet tietävätkin jo, miten heidän tulee jatkossa toimia. Ilmoittautumiset ryhmäopetuskursseille otetaan kuitenkin vastaan jo

ennen päätösten saamistakin, jottei perhe jäisi kurssin ulkopuolelle vain byrokratian hitauden takia.

Puheterapeutti B toimii pääasiassa hoitavana puheterapeutina, mutta hän ei yleensä hoida ryhmäopetuskurssilla käyvien perheiden lapsia. Hänen asiakkaansa ovat kaikki saaneet perheopetusta, eikä kukaan heistä ole osallistunut puheterapeutin B järjestämään ryhmäopetukseen. Yhdelle perheelle hän on tehnyt jatko-opetussuosituksen, mutta pääasiassa puheterapeutti B on vain hoitava terapeutti. Ryhmäopetuskurssilla hän toimii ryhmän kokoavana järjestäjänä ja käy kurssilla oikeastaan vain ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla varmistamassa, että kaikki on kunnossa. Puheterapeutina hän ei liity itse kurssiin.

Puheterapeutin B mukaan kaikille perheille, joiden lapsella todetaan olevan jonkinlaista kielellistä erityisvaikeutta tai kielenkehitys on jonkun vamman takia viiveistä, suositellaan yleensä tukiviittomaopetusta. Vain jos esimerkiksi lapsen motoriset kyvyt eivät riitä viittomien tuottoon, voidaan suositella jotain muuta korvaavaa kommunikaatiokeinoja. Jos vanhemmilla ei ole lainkaan motivaatiota tukiviittomien opiskeluun eivätkä he ole aiemmasta suosituksesta huolimatta koskaan osallistuneet kurssille, heille ei tehdä jatkosuositusta tukiviittomaopetuksesta.

Puheterapeutin B asiakkaista suurimmalla osalla on ollut valmiina suositus tukiviittomaopetuksesta, mutta perheen ennakkoluulojen takia opetusta ei välttämättä voida aloittaa heti kuntoutuksen alussa. Perheet eivät ole selvillä tukiviittomien ja viittomakielen eroista eivätkä halua heidän lapsestaan viittovaa. Tällöin puheterapeutti B on joutunut selventämään heille, mistä tukiviittomien käytössä todella on kyse. Vanhempien mielen muuttaminen voi puheterapeutin mukaan helposti viedä yli puolikin vuotta. Etenkin silloin, jos lapsi alkaa kuntoutusprosessin aikana tuottaa puhetta siinä määrin, että kotona kommunikointi sujuu riittävän hyvin, vanhempia on hyvin vaikea enää motivoida lähtemään viittomakurssille. Osa vanhemmista saattaa myöntää myöhemmin ymmärtäneensä viittomien hyödyn lapselle, mutta hyödyn olisi saanut vain, jos he olisivat heti alussa lähteneet kurssille. Lapsen oma puheentuotto on puheterapeutin B mielestä suurin ongelma vanhempien motivaation rakentamisessa. He eivät usein osaa ajatella, että tukiviittomat helpottaisivat lasta myös puheen ymmärtämisessä. On myös mahdollista,

että jos perhe on jo kerran kokeillut tukiviittomia, mutta lapsi ei ole heti alkanut itse viittoja, he voivat todeta, ettei se ollutkaan sopiva kommunikointikeino heille.

Ryhmäopetukseen otetaan yleensä kahdeksasta kymmeneen perhettä kerrallaan. Puheterapeutti B totesi, että usein joukossa on yksi perhe, joka ei aloita kurssia lainkaan esimerkiksi monilapsisen perheen sairastelujen takia. Kun väliin on jäänyt tarpeeksi monta kertaa, on puheterapeutin mukaan melkein turha enää aloittaa, koska kaikki muut ovat jo edenneet hyvin pitkälle. Ryhmäopetuksia on vetänyt sama tukiviittomaopettaja jo useamman vuoden ajan. Puheterapeutti B ei osannut tarkkaan kertoa, millä perusteilla opettaja aikanaan valittiin, koska ei vielä silloin työskennellyt tälle yritykselle, mutta opettajan vaihdokselle ei kuitenkaan ole ollut tarvetta, koska nykyinen opettaja on hyvin kokenut ja pidetty.

Omille asiakkailleen puheterapeutti B ei ole koskaan joutunut etsimään tukiviittomaopettajaa. Kaikilla perheillä, jotka ovat olleet motivoituneita tukiviittomaopetukseen, on ollut opettaja tiedossaan jo tullessaan terapiaan. Nekin perheet, jotka eivät heti ole innostuneet viittomista, ovat saaneet tukiviittomaopettajien yhteystiedot suosituksen yhteydessä ja ottaneet heihin myöhemmin itse yhteyttä. Kerran puheterapeutti B oli joutunut etsimään ryhmäopettajalle äitiyslomasijaista. Silloin hän koki etsintätyön yllättävän vaikeaksi. Tukiviittomaopettajien tietoja oli vaikea löytää mistään, ja yhteystietojen löytymisen jälkeen heitä oli vaikea tavoittaa. Hän kertoi ymmärtävänsä hyvin etsinnöissä luovuttavia vanhempia, jotka hoitavat asiaa arjen kiireen keskellä.

Ehdottamamme opettajarekisteri kuulosti myös puheterapeutista B hyvältä idealta. Koska puheterapeutti B ei ole juuri joutunut etsimään tukiviittomaopettajia omille asiakkailleen, hän ei osannut arvioida, tarvittaisiinko koko opetusvälitysprosessin hoitajaksi yhtä erillistä tahoa. Tärkeää hänen mukaansa kuitenkin olisi, että ottamalla yhteyttä yhteen henkilön, saisi aina tukiviittomaopettajien päivitettyt yhteystiedot. Toisaalta puheterapeutti B oli myös sitä mieltä, että yhden tahon hoitamana opettajien tiedot voisivat olla nykyistä profiloituneempia. Opettajien profiilien perusteella perheet voisivat saada juuri omia tarpeitaan parhaiten vastaavan opettajan, ja opettajien pätevyksiä olisi helpompi kontrolloida.

Puheterapeutti B ei ole ollut säännöllisesti yhteydessä asiakkaidensa tukiviittomaopettajiin. Nykyisessä tilanteessa perheiden tukiviittomien käyttö tuntuu hänestä kaukaiselta. Erityisesti perheiden kohdalla, joiden lasten terapioita hoidetaan yleensä päiväkodissa ja vanhempien kanssa keskustellaan lähinnä vain puhelimesta. Puheterapeutti B kuitenkin tavallaan toivoisi saavansa tukiviittomaopettajalta tietoa esimerkiksi siitä, miten perhe on ottanut viittomat käyttöön arjessa ja miten he ovat edistyneet niiden opiskelussa.

Viittomaopetuslalla on käyty paljon keskustelua siitä, ovatko ryhmäopetuksessa käyvät vanhemmat eri asemassa kuin perheopetusta saavat vanhemmat. Puheterapeutti B oli sitä mieltä, että ryhmäopetus on tasa-arvoista ja opetusmuotona toimiva ratkaisu. Vaikka kaikkien tarpeita ja toiveita ei pystytä ryhmässä täysin huomioimaan, opetuksen sisällöt ovat kuitenkin kattavat ja yleisesti kaikille sopivat. Ryhmäopetuksissa käyvien perheiden lapset ovat usein hyvin saman ikäisiä, jolloin kielelliset tarpeetkin ovat kaikilla suunnilleen samat. Ryhmäopetuksessa on myös se etu perheopetukseen verrattuna, että vanhemmat saavat toinen toisistaan valtavasti motivaatiota ja voimia yrittää. Vanhemmat huomaavat, etteivät ole yksin ongelmiansa kanssa, ja että viittomien opettelu on kaikille yhtä vaikeaa. Puheterapeutti B arvioi erityisesti perheiden isien hyötyvän ryhmän tuomasta positiivisesta paineesta viittomien opetteluun. Perheet ovat myös olleet tyytyväisiä siihen, että lapsille on järjestetty ohjattua toimintaa heidän kurssinsa ajaksi. Näin vanhemmat ovat säästyneet lapsenvahdin järjestämiseltä ja voivat olla varmoja, että lapset ovat turvallisesti ammattilaisten valvonnassa. Lasten ohjelma on tavallaan lapsille mukava harrastus ja samalla he pääsevät käyttämään tukiviittomia viittovassa ympäristössä.

7.1.4 Puheterapeutti C

Enemmistö puheterapeutin C asiakkaista on lapsia. Suurin osa heistä tulee puheterapeutin C vastaanotolle neuvolan kautta, osa yksityislääkärin läheteillä. Heidät on lähetetty lasten neurologiselle työryhmälle kehityksellisiin tutkimuksiin. Neurologiseen työryhmään kuuluvat erikoislääkäri, yleensä lasten neurologi, psykologi, puheterapeutti, toimintaterapeutti ja fysioterapeutti. Puheterapeutti C on yhden tällaisen työryhmän puheterapeutti. Lapsen läheteen saapuessa työryhmälle, lääkäri tarkistaa läheteen, minkä jälkeen lapsi kirjataan ajanvarausjärjestelmään. Lapselle varattuna ajankohtana hän saa-

puu noin neljä päivää kestäviin tutkimuksiin, jossa työryhmän jäsenet tekevät lapsesta kehityksellisen tilannearvion, jokainen omasta näkökulmastaan. Kukin ammattilainen kirjaa suositukset tekemänsä arvion perusteella.

Tutkimuspäivien aikana lapsella on omahoitaja, eli sairaanhoitaja tai lastenhoitaja, joka seuraa ja ohjaa lasta tutkimuksissa. Omahoitaja on lapsen mukana myös vapaammissa tilanteissa, kuten esimerkiksi ruokailussa ja hän seuraa, miten lapsi niissä pärjää. Puheterapeutin C mukaan omahoitajalla on tutkimuspäivien aikana tärkeä merkitys. Mikäli huomataan, että tukiviittomat voisivat olla lapselle tärkeä ilmaisun kannustin, omahoitaja on ensimmäinen, joka kertoo ja näyttää perheelle tukiviittomia. Koska omahoitaja on perheen mukana tutkimuspäivien ajan, hän voi näyttää perheelle esimerkkejä viittomien käytöstä eri tilanteissa. Näiden konkreettisten esimerkkien avulla perheelle tulee jonkinlainen käsitys tukiviittomista ja niiden käytöstä. Puheterapeutti C on tyytyväinen siitä, että omahoitajina toimivat sairaanhoitajat ja lastenhoitajat, osaavat jonkin verran tukiviittomia, jotta voivat näyttää niitä perheille.

Tutkimuspäivinä tehtyjen suositusten perusteella työryhmä tekee asiakkaalle kuntoutussuunnitelman, jonka erikoislääkäri vahvistaa tehden eri ammattilaisten suosituksista yhteenvedon. Tämän jälkeen perhettä neuvotaan viemään suositus kotikuntansa sosiaali-toimistoon, josta he voivat saada vammaispalvelupäätöksen ja viittomaopetuspäätöksen. Ensimmäisessä suosituksessa puheterapeutin C mukaan tukiviittomaopetustunteja suositellaan yleensä 20 kaksoistuntia. Perheelle pyritään antamaan mukaan myös Viittis-kansio, joka sisältää esimerkiksi tietoa tukiviittomista ja vinkkejä viittomien opiskeluun. Puheterapeutin C mukaan hänen resurssinsa eivät riitä opettajien etsimiseen, mutta hän antaa perheille yhteystietolistan, jossa on hänen tiedossaan olevien tukiviittomaopettajien yhteystiedot. Listan avulla perhe voi opetuspäätöksen sosiaalitoimistosta saatuaan alkaa etsiä itselleen tukiviittomaopettajaa.

Asiakkaan tutkimusjakson jälkeen, kun suositukset on kirjattu ja lääkäri on tehnyt niistä yhteenvedon, aletaan lapselle etsiä hoitavaa puheterapeuttia. Puheterapeutti, joka on suositellut asiakkaalle viittomaopetusta, on suosittaleva puheterapeutti. Suosittaleva puheterapeutti arvio asiakkaan tutkimusjakson aikana ja tekee suosituksen viittomaopetuksesta. Suosituksen jälkeen suosittaleva puheterapeutti tapaa asiakastaan kontrolli-

käynneillä, jotka voivat olla esimerkiksi vuoden, puolentoista vuoden tai kahden vuoden välein.

Hoitava puheterapeutti tapaa lasta suosittelevaa puheterapeuttia useammin. Puheterapeutin C mukaan joskus voi käydä niinkin, että vasta varsinaisessa puheterapiassa huomataan tukiviittomista olevan apua lapselle. Tällöin puheterapeutin mukaan joissakin kunnissa hoitava puheterapeutti tekee suosituksen tukiviittomaopetuksesta, eikä siihen erikseen tarvita suosittelevan terapeutin lausuntoa. Jos byrokratia ei vaadi erikseen lääkärin ja suosittelevan puheterapeutin lausuntoja, hoitava puheterapeutti voi kirjata lapselle viittomaopetussuosituksen. Tällä tavoin puheterapeutin C mielestä saadaan viittomaopetus nopeammin alkamaan ja välttyään turhalta paperityöltä. Puheterapeutti C lisäsi kuitenkin, että joskus tukiviittomaopetuksen saamiseksi täytyy hankkia suosittelevan puheterapeutin lisälausunto.

Puheterapeutti C kertoi, että mikäli noin 2,5-vuotiaalla lapsella ei ole ilmaisukeinoja tai sitä on niukasti, suositellaan lapselle yleensä jonkinlaista kommunikoinnin tukimenetelmää. Haastateltava korosti, että jokaisen lapsen kohdalla asioita harkitaan yksilöllisesti ja erikseen. Puheterapeutti C kertoi, että joskus nuoremman, noin 2-vuotiaan, lapsen kohdalla voidaan alkaa miettiä ilmaisun tukemista ja kehittämistä. Näissä tapauksissa monesti on kyse siitä, että lapsi on hyvin sairas tai vaikeasti vammaisen. Puheterapeutti C mainitsi, että hänen on vaikea kuvitella tilannetta, jossa tukiviittomisesta olisi lapselle haittaa. Hän lisäsi kuitenkin, että jos lapsella on motorisia vaikeuksia tai hahmotuksellisia ongelmia, joudutaan tukiviittomien sijaan miettimään muita kommunikointitukikeinoja.

Tärkeä asia, jota puheterapeutin C mukaan mietitään viittomaopetussuositusta tehtäessä, on lapsen vanhempien motivaatio. Lapsen motivaatiota on hankala arvioida, mutta vanhempien kanssa pyritään keskustelemaan motivaatiosta avoimesti. Haastateltavamme mukaan hänen tulisi saada vanhemmat ymmärtämään, että lapsi tarvitsee tukikeinoja. Tätä kautta perhe voisi motivoitua harjoitteluun ja menetelmän käyttöön. Kuitenkin tieto siitä, että lapsi tarvitsee tukikeinoja kommunikoidakseen, on vanhemmille usein shokki, joten puheterapeutin on esitettävä asia hyvin hienovaraisesti. Puheterapeutti C pyrkii luomaan mahdollisimman avoimen ilmapiirin hänen ja vanhempien välille. Hän haluaa, että vanhemmat ilmaisisivat myös mahdollisen vastustuksen, jotta hän voisi pe-

rustella heille heitä askarruttavat asiat. Haastateltava toivoo myös, että molemmat vanhemmat olisivat palaverissa mukana, sillä heidän mielipiteensä voivat olla eriävät. Kun molemmat ovat palaverissa mukana, pystyy puheterapeutti vastaamaan molempien kysymyksiin. Tukiviittomien käyttöönotto on iso ja kokonaisvaltainen asia, ja vanhempien tulisi olla asiasta edes jokseenkin samaa mieltä.

Eettisestä näkökulmasta puheterapeuttia C mietitytti, miten paljon hän voi perheitä painostaa tukiviittomien käyttöönottoon, jos perhe vastustaa niitä erinäisiin syihin vedoten. Perheiden kommunikointikeinoihin puuttuminen on iso asia. Hän kuitenkin lisää, että nykyään lapset ovat monesti niin toivottuja, että heidän eteensä ollaan valmiita tekemään paljon töitä. Puheterapeutti C koki tärkeäksi, että perheen lisäksi myös lapsen lähipiiri ja sukulaiset suhtautuvat myönteisesti tukiviittomiin. Heidät olisi hyvä saada mukaan opetukseen. Haastateltava lisäsi myös, että esimerkiksi lapsen päivähoitossa pitäisi olla käytössä samat kommunikointikeinot kuin kotona.

Suosituspalaverissa puheterapeutti C kannustaa perhettä ja korostaa, että tukiviittomia pitäisi tarjota lapselle vähintään puoli vuotta, jotta nähdään, onko viittomista apua lapsen ilmaisuun. Noin vuoden tukiviittomien käyttöönoton jälkeen voidaan tilanne arvioida uudelleen ja miettiä jatkoa. Puheterapeutti C arvioi karkeasti, että perusteluista ja motivoinnista huolimatta, vain noin puolet perheistä ottaa tukiviittomat käyttöön, joista vain neljäsosa käyttää niitä siinä laajuudessa ja tiheydessä, kun olisi suositeltavaa. Jäljelle jäävä puolisko käyttää tukiviittomia jossain määrin, mistä osa joko hyvin vähän tai ei ollenkaan. Puheterapeutin C mielestä perheiden kannalta olisi tärkeää, ettei opetuksen järjestämiseen kuluisi liikaa energiaa ja sitä kautta motivaatio tukiviittomien opiskeluun lopahtaisi.

Haastateltava pitää tukiviittomaopetuksen järjestymisen helppoutta erittäin tärkeänä asiana perheen motivaation kannalta. Puheterapeutti C toivoisikin, että tukiviittomaopettajista olisi olemassa jokin lista tai rekisteri, jota päivitetäisiin jatkuvasti. Viittomaopettajalista helpottaisi perheitä löytämään itselleen opettajan. Haastateltava ei pidä täysin pahana sitä, että vanhemmat etsivät itse tukiviittomaopettajansa, sillä silloin he pystyvät helposti keskenään sopimaan opetusaikataulusta, eikä kolmas osapuoli ole tilanteessa välikätenä. Hän toivoisi kuitenkin, että tukiviittomaopettajan etsimisvaihe olisi perheelle helpompi.

Koska puheterapeutti C ei etsi perheille tukiviittomaopettajia, hän ei myöskään tarkasta tukiviittomaopettajien pätevyyttä. Hän mainitsi myös, että vaikka hän etsisi opettajan, ei hänellä ole minkäänlaisia keinoja arvioida tämän pätevyyttä. Hän toivookin, että luotaisiin viittomaopettajarekisteri tai -lista, jonka avulla voitaisiin varmistua opettajien pätevydestä. Haastateltava jättäisi pätevyyden määrittelyn opettajarekisteristä huolehtivan tahon vastuulle. Tärkeimpänä rekisterin kriteerinä puheterapeutti C piti päivitetävyyttä.

Puheterapeutti C pitää puheterapeuttien ja tukiviittomaopettajien yhteistyötä erittäin tärkeänä. Hänestä olisi hyvä järjestää erilaisia yhteistyöryhmiä, koulutuksia tai muita puheterapeuttien ja tukiviittomaopettajien välisiä kohtaamisia. Näissä tilaisuuksissa puheterapeutit ja opettajat voisivat keskustella, mitä he omalta osaltaan tekevät perheen kanssa. Keskustelujen kautta ammatillaiset saisivat tukea toisiltaan. Puheterapeutin C mukaan tukiviittomaopetuksen aikana hoitava puheterapeutti ja tukiviittomaopettaja saattavat olla yhteydessä toisiinsa, mutta suositteleva puheterapeutti ei ole yhteydessä tukiviittomaopettajaan.

Yhtenä kehittämissuosituksena puheterapeutti C toivoisi saavansa tukiviittomaopettajalta palautteen opetuksen sujumisesta. Jotkut opettajat ovat näin tehneetkin. Haastateltavan mukaan palaute opetuksesta on pitänyt antaa sosiaalitoimeen ja samalla jotkut opettajat ovat lähettäneet kopion myös hänelle. Puheterapeutin C mukaan seuraavaa kuntoutussuunnitelmaa kirjatessa voidaan miettiä tukiviittomaopettajan palautteen perusteella mahdollisen jatko-opetuksen suosittelemista, mikäli sitä haetaan. Tukiviittomaopettajan palaute ja arvio lapsen viittomaopetustarpeesta eivät kuitenkaan automaattisesti tarkoita, että lapselle suositellaan jatko-opetustunteja, vaan kuntoutustyöryhmän on mietittävä lapsen kehitystä ja tarpeita kokonaisuutena. Haastateltavan mukaan puheterapeutit, myös koko kuntoutusryhmä, pitää kommunikointia erittäin tärkeänä. Jos työryhmä kokee, että vanhemmat käyttävät viittomia ja niistä on lapselle hyötyä, voidaan perheelle suositella jatko-opetustunteja.

Yhtenä kehittämiskohtana puheterapeutti C mainitsi, että perheet kaipaisivat enemmän materiaaleja oppimisen tueksi. Puheterapeutilla C on olemassa jonkinlainen lista tukiviittomamateriaaleista ja internetsivuista, jotka hän voi antaa perheille. Materiaalia voisi olla kuitenkin enemmän. Ongelmaksi ovat osoittautuneet internetsivut, jotka ovat van-

hentuneet tai poistuneet kokonaan käytöstä. Puheterapeutti C korostaa, että perheet kaipaavat lisää materiaaleja sekä tietoa siitä, mistä materiaalia löytää.

Puheterapeutti C kertoo lopuksi, että puheterapeutin vastaanotolle on tällä hetkellä valittavasti useiden kuukausien jono. Hän lisäsi, että lain mukaan jono saa olla enimmillään puoli vuotta, joten se on heillekin se maksimiraja.

7.1.5 Yhteenveto

Koska haastattelimme vain kolmea puheterapeuttia, emme voi tehdä yleispäteviä johtopäätöksiä siitä, kuinka Varsinais-Suomen alueen puheterapeutit toimivat tukiviittomaopetusten suhteen, mutta vastauksista löytyy kuitenkin selkeästi yhteneviä käytäntöjä ja mielipiteitä. Haastattelun vastauksiin saattoi vaikuttaa myös se, että puheterapeutit ovat omassa työssään erilaisissa rooleissa. Haastateltavista puheterapeutti C tekee enemmän suosittelevan puheterapeutin työtä, kun taas B työskentelee lähtökohtaisesti hoitavana puheterapeutina. Puheterapeutti A taas tekee sekä suosituksia että varsinaisia terapiaistuntoja. Tämän vuoksi esimerkiksi haastateltava B ei pystynyt kertomaan suositusprosessin kulusta, kun taas puheterapeuttien A ja C kuvaukset suosituskäytännöistä olivat kattavat ja enimmäkseen yhtenevät.

Haastatteluista huomasimme, että yleensä perheet saavat neuvolasta lähetteen kuntoutustyöryhmään, johon puheterapeutti kuuluu. Kuntoutustyöryhmä arvioi lapsen kehitykselliset tarpeet, minkä jälkeen puheterapeutti kirjoittaa viittomaopetussuosituksen, jos hän kokee sen tarpeelliseksi. Suositus kirjataan lapsen kuntoutussuunnitelmaan. Yleensä perhe toimittaa suosituksen kotikuntansa sosiaalitoimistoon. Joskus myös puheterapeutti saattaa toimittaa sen suoraan sosiaalitoimistoon.

Puheterapeutit suosittelevat tukiviittomaopetusta noin 2–3-vuotiaille lapsille, joilla ei ole ilmaisukeinoa tai sitä on niukasti tai lapsille, joilla on jonkinlainen kielellinen erityisvaikeus. Haastattelemamme puheterapeutit pyrkivät keskustelemaan perheiden kanssa tukiviittomista avoimesti, jotta ennakkoluulot viittomisesta vähenisivät. Kukaan haastatelluista puheterapeuteista ei lähtökohtaisesti suosittele tukiviittomaopetusta, jos lapsella on motorisia ongelmia, jotka vaikeuttavat tukiviittomien käyttöä.

Haastatelluista puheterapeuteista kenenkään työnkuvaan ei kuulunut tukiviittomaopettajan etsiminen perheille, vaan etsimisen hoitaa joko perhe tai perheen kotikunnan sosiaalityöntekijä. Haastateltavien mukaan heidän resurssinsa eivät lähtökohtaisesti riitä tukiviittomaopettajien etsimiseen. He kaikki olivat yhtä mieltä siitä, että tukiviittomaopettajien tavoittaminen saattaa olla työlästä, joten siihen toivottiin helpotusta. Haastattelemamme puheterapeutit kannattavat jonkinlaisen viittomaopettajarekisterin perustamista. He korostavat kuitenkin, että rekisteriä täytyisi jatkuvasti päivittää, jotta se olisi hyödyllinen. Puheterapeutit uskoivat rekisterin olevan suureksi hyödyksi perheille ja sosiaalityöntekijöille, jotka tukiviittomaopettajaa etsivät. Heidän mielestään myös viittomaopetusvälitystä hoitava taho olisi suuri edistysaskel. Perheitä helpottaisi varmasti, että yhteen numeroon soittamalla saisi hoidettua koko opettajan hankintaprosessin. Lisäksi puheterapeuttien mukaan opetusvälityksellä voitaisiin taata opettajien pätevyys.

Haastattelemamme puheterapeutit ovat joko hyvin vähän tai eivät ollenkaan yhteydessä tukiviittomaopettajaan opetuksen aikana tai sen jälkeen. Kuitenkin kaikki puheterapeuteista toivoisivat jonkinlaista yhteistyötä tukiviittomaopettajan kanssa tai ainakin palautetta heiltä opetuksen sujumisesta. Heitä kiinnostaisi tietää esimerkiksi, miten opetus perheen kanssa on sujunut ja millainen näkemys opettajalla on jatko-opetuksen suhteen.

7.2 Sosiaalityöntekijät

Haastattelimme neljän kunnan sosiaalityöntekijää, jotka myöntävät viittomaopetusta. Tarkoituksena oli hahmottaa, kuinka tukiviittomaopetus kunnissa toteutetaan ja mitkä asiat päätöksen tekoon vaikuttavat. Selvitimme haastatteluin sosiaalityöntekijöiltä erilaisia tukiviittomaopetuksen myöntämiseen liittyviä asioita (LIITE 2: Sosiaalityöntekijöiden haastattelu).

7.2.1 Alustus

Haastatteluissamme selvitimme muun muassa kuinka paljon kunnissa myönnetään opetusta vuodessa, kuinka myöntämisprosessi etenee sosiaalityöntekijän kohdalla ja millä

perusteilla tukiviittomaopetusta myönnetään. Kartoitimme haastatteluissa myös erilaisia asioita liittyen tukiviittomaopettajan tavoittamiseen ja valintaan. Lisäksi selvitimme kunnan palkkauskäytäntöjä tukiviittomaopetuksissa. Kunnat, joiden sosiaalityöntekijöitä haastattelimme, olivat keskenään melko eri kokoisia. Halusimmekin saada näkökulmia sekä sellaisista kunnista, joissa tukiviittomaopetusta myönnetään usein ja joissa päätöksiä tehdään verrattain harvoin.

Käsitlemme haastattelemamme kuntien työntekijät nimettöminä, koska opinnäyte-työmme kannalta ei ole tärkeää tietää, missä kunnassa toimitaan milläkin tavalla. Tärkeää on, että saadaan yleiskatsaus siitä, kuinka tukiviittomaopetuksen myöntäminen tapahtuu Varsinais-Suomen alueella.

7.2.2 Kunta A

Kunnassa A tukiviittomaopetusta järjestetään keskimäärin kolmesta neljään kertaa kuu-kaudessa. Haastattelemamme kunnan A sosiaalityöntekijä arvioi päätöksiä tulevan vuo-nessa noin 30 kappaletta, mutta hänen mukaansa päätösten tekemistä on selvästi kesäai-kana vähemmän kuin muuna aikana. Kunnan A sosiaalityöntekijä ei kokenut päätösten tekemistä erityisen vaikeaksi ja mainitsikin päätöksen teon olevan hyvin helppoa.

Kunnassa A päätösprosessi toimii niin, että ensin kuntaan tulee hakemus tukiviittoma-opetuksen myöntämiseksi joko perheeltä tai sairaalasta. Sairaalan neurologisesta yksi-köstä kuntaan tulee kuntoutussuunnitelma, missä perheelle on suositeltu tukiviittoma-opetusta. Tämän jälkeen sosiaalityöntekijä ilmoittaa perheelle kirjeitse vastaanottaneen-sa hakemuksen tai kuntoutussuunnitelman. Kirjeessä ilmoitetaan, kuka asiaa kunnassa hoitaa ja perhettä kehoitetaan ottamaan häneen yhteyttä. Jos kuntaan on tullut vain kun-toutussuunnitelma, sosiaalityöntekijä pyytää perhettä täyttämään myös kunnan vam-maispalveluhakemuksen. Tukiviittomaopetusta hakevan perheen on kuitenkin täytettävä tietyt kriteerit, jotta opetus voitaisiin myöntää. Perheen on esitettävä lääkärin diagnoosi lapsen vammasta ja puheterapeutin suositus tukiviittomaopetuksen tarpeellisuudesta. Eli kun vammaispalveluhakemus, lääkärintodistus ja puheterapeutin suositus on toimitettu kunnalle, sosiaalityöntekijä alkaa etsiä opetukseen tukiviittomaopettajaa.

Kunnassa A pyritään pääsääntöisesti järjestämään opetukset ryhmäopetuksena. Yleensä jo tukiviittomaopetusta suositteluva puheterapeutti tietää, milloin ryhmäopetukset järjestetään (Aivoliiton järjestämä kurssi kaksi kertaa vuodessa), jolloin opetuksien myöntämisiä järjestellään sen mukaan, että ne sopisivat kurssien aikatauluun. Kunnan A sosiaalityöntekijä kuitenkin totesi, että perheiden tilannetta arvioidaan yksilöllisesti ja usein huomaa, mille perheelle ryhmäopetus sopii ja mille ei. Esimerkiksi yksinhuoltajuus tai perheen vuorotyötilanne voi vaikuttaa siihen, että perheelle myönnetään kotiopetusta. Myös maahanmuuttajien tapauksissa perheelle järjestetään yleensä kotiopetusta.

Kun kunnan A sosiaalityöntekijä on löytänyt opettajan perheopetukseen, hän tekee päätöksen opetuksen myöntämisestä. Päätös lähetetään perheelle ja valitulle opettajalle. Opettajalle lähetetään myös palautelomake, jonka hän täyttää opetuksen päätyttyä. Sosiaalityöntekijä ei välitä perheestä erityisiä lisätietoja tukiviittomaopettajalle, vaan opettajaa kehoitetaan ottamaan itse yhteyttä perheeseen ja sopimaan sopivat opetusajat suoraan perheen kanssa. Kunnan A sosiaalityöntekijä kertoi, että joskus perheellä voi olla ehdotus tai toive tukiviittomaopettajasta. Usein ensiopetuksissa opettajatoiveita ei kuitenkaan ole. Mahdollisissa jatko-opetuksissa saatetaan kuitenkin toivoa esimerkiksi samaa opettajaa kuin ensiopetuksessakin. Ensisijaisesti perheen toivomaa opettajaa yritetään saada jatkamaan opetusta.

Kunnassa A perheelle myönnetään maksimissaan 60 tuntia kotiviittomaopetusta. Jatko-opetusta haettaessa perheen ei enää tarvitse toimittaa lääkärintodistusta, mutta kunta A tarvitsee puheterapeutin lausunnon ja lisäksi tukiviittomaopettajalle opetuksen alussa toimitetun palautelomakkeen perheen edistymisessä viittomien oppijoina myöntääkseen jatko-opetusta. Viittomaopetusta myönnetään kunnassa A pääsääntöisesti alle kouluikäisten lasten perheille. Varsinaisia myöntämisen estäviä seikkoja sosiaalityöntekijä ei osannut kertoa, mutta esimerkiksi yli 60 tunnin opetushakemuksia ei kunnassa myönnetä ja yli kouluikäisen lapsen perheelle opetusta ei yleensä myönnetä. Jos opetukset ovat aiemmin keskeytyneet, uusia opetuksia ei välttämättä mielellään myönnetä. Kunnassa A oli sosiaalityöntekijän mukaan kuitenkin hyvin harvinaista, että opetusta ei myönnettäisi. Sosiaalityöntekijä ei myöskään koe, että kunnan varat vaikuttaisivat ainaakaan tällä hetkellä opetuksen myöntämiseen.

Yhteydenpito kunnan A sosiaalityöntekijän ja lasta hoitavan puheterapeutin välillä on hyvin vähäistä. Sosiaalityöntekijä ei toisaalta kokisikaan yhteydenpitoa erityisen tarpeelliseksi. Toisaalta erityistilanteissa, esimerkiksi opetuksen keskeytyessä, sosiaalityöntekijä saattaa selvittää keskeytyksen syitä puheterapeutilta. Säännönmukaista yhteydenpitoa ei kuitenkaan ole.

Kunnassa A sosiaalityöntekijä etsii perheelle tukiviittomaopettajan. Hänen mukaansa opettajan löytäminen on välillä haasteellista. Kunnassa A suositaan ensisijaisesti freelancer-opettajia, koska sosiaalityöntekijän mukaan heidän palvelunsa on halvempaa kuin yritysten tarjoama opetuspalvelu. Sosiaalityöntekijä totesi, että opettajien löytämisen tekee haasteelliseksi myös se, että freelancer-opettajia ei enää ole paljon tarjolla. Edullisen hinnan lisäksi sosiaalityöntekijä mainitsi, että freelancerit, joita opetuksissa on käytetty, ovat hyvin kokeneita ja asiansa osaavia. Tukiviittomaopettajan etsiminen sujuu kunnassa A vanhan tulkkikeskuksen listan avulla. Sosiaalityöntekijä totesi, että lista vaatisi toki päivitystä. Hän myös harmitteli, että tulkkikeskuksen vielä toimiessa opettajien löytäminen hoitui helposti.

Tukiviittomaopettajan valintaan ei ole kunnassa A erityisiä kriteerejä. Sosiaalityöntekijä totesi, että ne tukiviittomaopettajat, joita on aiemmin käytetty, ovat hyväksi todettuja. Haasteita opettajan etsimisessä on ollut esimerkiksi ruotsinkielisen opettajan löytäminen. Sosiaalityöntekijä oli kuitenkin löytänyt yhden tulkkialan yrityksen työntekijän, joka pystyi toteuttamaan opetuksen ruotsiksi. Tällainen tilanne on hänen mukaansa harvinainen, sillä usein opetus voidaan kuitenkin toteuttaa suomeksi. Kunnassa A ei erityisesti tarkasteta tukiviittomaopettajan pätevyyttä opetustehtäviin. Niiden opettajien, joita on käytetty jo pitkään, oletetaan olevan päteviä. Tosin sosiaalityöntekijä ei ollut varma, onko todistuksia pätevyydestä jossain prosessin vaiheessa toimitettu jollekin muulle kunnan taholle. Sosiaalityöntekijä pohti, että jos opetus olisi perheissä koettu huonoksi, perhe olisi varmasti otettu kuntaan yhteyttä. Kunnan A sosiaalityöntekijä ajatteli, että koska palaute perheiltä on ollut pelkästään positiivista, palvelu toimii. Hänen mielestään hänen ei tarvitse tarkkaan olla tietoinen siitä, mitä perheissä tapahtuu. Hänen mukaansa hänellä ei myöskään olisi pätevyyttä arvioida opetusta.

Kunnassa A kanslisti hoitaa opettajien palkka-asiat. Yritysten työntekijöille maksetaan yrityksen tarjouksen mukaan. Freelancer-opettajien palkkaukseen on kunnalla olemassa

kolme eri maksuluokkaa, missä palkan maksu määräytyy koulutuksen mukaan. Palkkaa ei makseta suoraan kunnasta, vaan palkanmaksu tapahtuu erään toisen tahon järjestämänä. Siellä kunnan A kanslistin mukaan huomioidaan automaattisesti esimerkiksi tukiviittomaopettajan palkkaan kuuluvat lomakorvaukset ja matkakulukorvaukset. Kanslistin mukaan suurin osa tukiviittomaopettajista laskuttaa kuntaa kuukausittain, mutta opettajan on mahdollista laskuttaa kuntaa esimerkiksi vasta koko opetusjakson päätyttyäkin.

Kunnan A sosiaalityöntekijä koki, että opetuksen järjestäminen toimii kunnassa hyvin. Yhteistyö puheterapeuttien kanssa sujuu tarvittaessa helposti, mutta tukiviittomaopettajia hän kaipaasi kentälle enemmän. Kunnan A sosiaalityöntekijä koki, että mahdollinen viittomaopettajarekisteri helpottaisi hänen työtään. Hän tuki ajatusta myös yksittäisestä opetuksenvälityksen hoitavasta tahosta, mutta totesi, että uskoisi tällaisen palvelun käyttöönoton kaatuvan siihen, että se olisi kunnalle maksullinen.

7.2.3 Kunta B

Kunnassa B tukiviittomaopetuspäätöksiä tehdään keskimäärin viisi kertaa vuodessa. Haastattelemamme sosiaalityöntekijän mukaan viittomaopetushakemuksia tulee säännöllisesti. Esimerkiksi tämän vuoden puolella hän on jo tehnyt kaksi opetuspäätöstä. Päätösten tekeminen on hänen mielestään helppoa, sillä hakemuksen mukana on puheterapeutin suositus tukiviittomaopetuksen aloittamisesta, mikä antaa perusteet opetuksen myöntämiselle. Kunnan B sosiaalityöntekijä tekee opetuspäätöksen ja lähettää sen eteenpäin perheelle.

Kunta B pyrkii pääsääntöisesti järjestämään tukiviittomaopetuksen ryhmäopetuksena (Aivoliiton järjestämä kurssi kaksi kertaa vuodessa). Mikäli ryhmäopetus ei ole perheelle mahdollinen, esimerkiksi perhetilanteesta tai aikatauluista johtuen, järjestää kunta heille kotiopetusta. Sosiaalityöntekijän mukaan ryhmäopetuksen järjestäminen perheelle on helppoa ja vaivatonta: perhe vain ilmoitetaan mukaan kurssille ja opetus järjestyy sitä kautta. Kotiopetuksen järjestäminen on kunnan B sosiaalityöntekijän näkökulmasta työläämpää, sillä tukiviittomaopettajan löytäminen on hänen mukaansa hankalaa. Ne opettajat, jotka ovat itse mainostaneet itseään kuntiin, ovat kunnassa B ensisijalla opet-

tajan valinnassa. Sosiaalityöntekijällä oli tiedossaan muutama palveluntarjoaja, joilta hän voi tarvittaessa pyytää opetuspalvelua. Näihin tuttuihin palveluntuottajiin sosiaalityöntekijä on luonnollisesti yhteydessä ensimmäisenä, ja heiltä pyydetään tarjous opetuspalvelusta. Turussa syksyllä 2011 järjestetystä yhteistyöfoorumista kunnan B sosiaalityöntekijä oli saanut hieman vinkkejä siihen, mistä tukiviittomaopettajan voisi löytää, mutta hän koki opettajan etsimisen kuitenkin edelleen haastavaksi.

Kunnan B sosiaalityöntekijä saattaa opetusta järjestäessään pyytää tarjouksen usealta tukiviittomaopetuksen tarjoajalta, vertailla heidän tarjouksiaan ja sen jälkeen valita tukiviittomaopettajan. Sosiaalityöntekijä koki hintojen vertailun melko työlääksi. Sosiaalityöntekijän mukaan freelancereina opettavat tukiviittomaopettajat ovat kunnalle edullisempi tapa järjestää opetusta ja siksi kunta päätyy usein heidän palveluunsa. Kunta B ei välttämättä kuitenkaan käytä samoja tukiviittomaopettajia säännöllisesti, vaan vaihteluakin on, sillä opettajat saattavat esimerkiksi muuttaa toiselle paikkakunnalle.

Kun päätös tukiviittomaopetuksen myöntämisestä on tehty ja sopiva opettaja löytynyt, kunnan B sosiaalityöntekijä sopii puheterapeutin kanssa, että puheterapeutti on yhteydessä tukiviittomaopettajaan ennen opetuksen alkamista. Ellei mitään erityistä viittomaopetukseen liittyen ilmene, kunnan B sosiaalityöntekijä ei ole yhteydessä puheterapeuttiin opetuksen aikana eikä sen jälkeen.

Kunnan B sosiaalityöntekijä toivoisi saavansa itselleen palautteen tukiviittomaopetuksen kulusta. Palaute helpottaisi hänen mukaansa mahdollisen jatkopäätöksen myöntämistä, jos perhe hakee jatko-opetustunteja. Tällöin sosiaalityöntekijällä olisi jonkinlainen tieto siitä, miten ensimmäinen opetusjakso sujui. Hän suunnittelikin, että tukiviittomaopettajien palautteesta kunnalle tulisi käytäntö opetuksen päätyttyä.

Kunnan B sosiaalityöntekijä ei ole koskaan joutunut tekemään kielteistä tukiviittomaopetuspäätöstä. Hänen mukaansa kielteinen päätös olisi mahdollinen ainoastaan, mikäli olisi selvästi huomattavissa, että perheellä ei ole riittävää motivaatiota, eivätkä he tule ottamaan tukiviittomia käyttöön arkielämässään. Hän ei myöskään kyseenalaista puheterapeuttien suosituksia: jos suositus on tehty, sille on varmasti peruste ja opetus tulee myöntää.

Kunnan B sosiaalityöntekijä ei valitse viittomaopettajaa erityisten kriteereiden perusteella, vaan hänen mielestään on pystyttävä luottamaan siihen, että palvelua tarjoava on pätevä sitä antamaan. Sosiaalityöntekijä luottaa siihen, että jos perhe kokisi saavansa huonoa opetusta, sosiaalityöntekijä saisi tietää asiasta.

Ennen kunta B noudatti työväenopiston ja kansanopiston tuntiopettajien palkkioita. Nykyään kunnan on kuitenkin maksettava pyydetyt palkkiot, sillä tukiviittomaopetus on saatava järjestymään. Kunta B kuitenkin valitsee opettajaksi useimmiten halvimman tarjouksen tehneen palveluntuottajan. Haastateltavan oli hankala arvioida sitä, onko tukiviittomaopettajien tuntihinnoissa eroja, sillä osa heistä laskuttaa esimerkiksi matkakustannukset ja osa ei. Kunnassa B tukiviittomaopettajille ei makseta esimerkiksi lomakorvauksia tai työeläkemaksuja erikseen, sillä kunnassa oletetaan, että viittomaopettaja on itse asettanut hintansa niin, että ylimääräiset kustannukset sisältyvät hintaan.

Laskutusjaksoista kunnan B sosiaalityöntekijä ja tukiviittomaopettaja sopivat etukäteen. Tavallisesti tukiviittomaopettajat lähettävät opetusjakson jälkeen yhden laskun kuntaan, sillä myönnetyt tuntimäärät ovat kuitenkin niin pieniä ja voivat ajoittua pitkälle aikavälille. Laskutuksessa ei ole ollut haastateltavamme mielestä koskaan mitään ongelmia, sillä kuntaan B on opetuksista aina tullut asiallinen lasku.

Haastateltavan työtä helpottaisi hänen mukaansa jonkinlainen lista tai rekisteri koulutuksen käyneistä, pätevistä tukiviittomaopettajista. Hänen mielestään yksi välityksestä vastaava taho helpottaisi varmasti sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityöntekijä pohti kuitenkin, minkälaiset kustannukset palvelusta kunnalle koituisi, mutta totesi, että jos välitys toimisi mutkattomasti, voitaisiin palvelusta varmasti maksaakin.

7.2.4 Kunta C

Kunnasta C haastattelimme kahta vammaispalveluja hoitavaa ja sitä kautta tukiviittomaopetuksia myöntävää sosiaalityöntekijää. Molemmat haastateltavat olivat haastattelu-tilanteessa samaan aikaan. Kunnassa C opetuspäätöksiä tehdään hyvin vaihtelevasti, noin 10 päätöstä vuodessa. Välillä on ollut pitkiä aikoja, jolloin ei hakemuksia viittomaopetuksesta ei ole tullut lainkaan, ja välillä päätöksiä on tullut monta kerralla.

Itse opetuspäätösten tekoa kunnan C sosiaalityöntekijät eivät kokeneet työlääksi. Heidän mukaansa tukiviittomaopetusta suosittelulta puheterapeuteilta tulee yleensä hyvät ja selkeät lausunnot, joiden perusteella päätös tukiviittomaopetuksen myöntämisestä on helppo tehdä. Puheterapeutin lausunnon lisäksi perheen tulee täyttää vammaispalveluhakemus ja toimittaa se sosiaalitoimeen, ennen kuin tukiviittomaopetusta voidaan myöntää. Jos perhe on toimittanut vain puheterapeutin lausunnon, sosiaalityöntekijät lähettävät vammaispalveluhakemuskäytöksen perheelle kotiin täytettäväksi. Ennen opetuspäätöksen tekoa, perheen mielipidettä siitä, kokisivatko he opetuksen itselleen sopivaksi, ei ole tarvinnut kysyä. Kunnan C sosiaalityöntekijät luottavat siihen, että opetusta suositellut puheterapeutti on jo keskustellut asiasta vanhempien kanssa ja perustellut opetuksen tarpeen heille.

Tukiviittomaopetusta tekevän opettajan etsiminen koettiin kunnassa C työlääksi, koska se on täysin sosiaalityöntekijöiden vastuulla. Sosiaalityöntekijöillä oli aiemmin vain kahden tukiviittomaopettajan ja yhden opetuspalveluja tarjoavan yrityksen yhteystiedot, joilta he tarvittaessa kysyivät opetuspalveluita. Yksittäiset opettajat tekivät tukiviittomaopetusta freelancereina muiden töidensä ohella, joten he eivät voineet vastaanottaa kaikkia tarjottuja opetuksia. Käytetty yritys ei aina pystynyt tarjoamaan opettajaa. Tällainen tilanne koettiin kunnassa haastavaksi. Lisäksi sosiaalityöntekijät mainitsivat, että uusien alueelle tulevien tukiviittomaopettajien pitäisi itse ilmoittautua sosiaalitoimeen, jotta heille voitaisiin tarjota töitä. Opettajien etsimisen hankaluus parani sosiaalityöntekijöiden mukaan hieman viime syksynä, kun erään toisen kunnan sosiaalityöntekijä antoi käyttämänsä tukiviittomaopettajalistan myös kunnan C sosiaalityöntekijöiden käyttöön. Vaikka mahdollisten opettajien määrä on nyt kasvanut, etsintätyö on edelleen raskasta, koska monesti joudutaan soittamaan monelle tukiviittomaopettajalle ennen sopivan opettajan löytymistä. Opettajien löytämisen hankaluuden vuoksi kunnassa C tukiviittomaopettajaa ei voida valita perheen tarpeiden mukaisesti, eikä opettajien pätevyyttä tarkisteta etukäteen. Opetus annetaan sille tukiviittomaopettajalle, joka sen pystyy vastaanottamaan. Perheeltä ei myöskään opetuksen päätyttyä erikseen tiedustella, vastasiko opetus heidän tarvettaan tai minkälaiseksi se yleisesti ottaen koettiin.

Kunnan C sosiaalityöntekijöiden ei ole koskaan tehnyt kielteistä päätöstä tukiviittomaopetusta hakeneelle perheelle. Yleensä perheet hakevat vain korkeintaan 20 tuntia alkeisopetusta ja mahdollisesti vielä saman verran lisäopetusta. Mahdolliseksi kielteisen

päätöksen aiheuttajiksi sosiaalityöntekijät arvioivat kunnan mahdolliset säästötoimet tulevaisuudessa tai sen, jos lisäopetuksia alettaisiin hakea hyvin paljon, vaikka viittomia ei opetuksesta huolimatta käytettäisi perheen arjessa.

Kunnan C sosiaalityöntekijät olisivat kiinnostuneita saamaan lisää päivitettyä tietoa tukiviittomaopetuksesta. Sopivia kursseja tai koulutuspäiviä ei ole tähän mennessä ollut heidän mukaansa riittävästi tarjolla. He totesivat, että esimerkiksi kerran vuodessa järjestettävä luento, jossa kerrottaisiin viittomaopetusalan keskeisimmistä uutisista ja ajatuksista, sopisi hyvin heidän tarkoituksiinsa. Sosiaalityöntekijät arvioivat, että internetissä on paljon hyvää tietoa tarjolla, mutta työn merkeissä siihen ei ole aikaa tutustua. Siksi työnantajan tai jonkin muun tahon järjestämä erillinen luento tai koulutuspäivä olisi tarpeen. Omien tietojensa päivittämisen tarvetta sosiaalityöntekijät perustelivat myös sillä, että jos kunnan C säästötoimet leikkaisivat viittomaopetuspäätöksiä, sosiaalityöntekijät voisivat tietojensa pohjalta puolustaa opetuspäätösten tärkeyttä.

Kunta C maksaa freelancer-opettajille palkkion työehtosopimuksen mukaisesti. Opetuspalveluja tarjoaville yrityksille puolestaan maksetaan heidän hinnastonsa mukaiset palkkiot. Kunnassa C pyritään käyttämään mahdollisimman paljon freelancer-opettajia, sillä he ovat sosiaalityöntekijöiden mukaan kunnalle edullisempi vaihtoehto kuin yritysten tukiviittomaopettajat. Sosiaalityöntekijät eivät osanneet tarkkaan kertoa, miten opettajat ja yritykset laskuttavat kuntia tekemistään opetuksista, sillä he eivät käsittele itse laskuja. He kuitenkin arvioivat, ettei kunta rajoita laskutusta mitenkään, vaan opetuspalvelun tarjoaja saa itse päättää käyttämänsä laskutusmenetelmän.

Kunnan C sosiaalityöntekijät kokivat, että heidän työnsä helpottuisi huomattavasti, jos olisi olemassa vain yksi puhelinnumero, johon soittamalla sopiva tukiviittomaopettaja löytyisi. Palveluntarjoajien hintoja ja veloitusperusteita olisi heidän mielestään myös hyvä päästä seuraamaan ja vertailemaan.

7.2.5 Kunta D

Kunnan D sosiaalityöntekijä arvioi järjestävänsä muutaman tukiviittomaopetuksen vuoden aikana. Haastattelemallemme sosiaalityöntekijälle tukiviittomaopetuksen järjestä-

minen on rutiini: hän hoitaa viittomaopetuspäätöksen tekemisen, minkä jälkeen perhe etsii itse tukiviittomaopettajan. Kunnassa D opetusmuotona on yleensä kotiopetus, sillä vammaispalveluhakemuksia tulee kuntaan harvoin.

Kunnan D sosiaalityöntekijän mukaan tukiviittomaopetuksen myöntämisprosessi etenee yleensä niin, että perhe ottaa häneen yhteyttä ja hän lähettää perheelle vammaispalveluhakemuksen, jonka perhe täyttää. Tämän jälkeen perheelle laaditaan palvelusuunnitelma. Haastateltava mainitsi, että joskus järjestys voi olla myös päinvastainen eli ensin tehdään palvelusuunnitelma ja sitten perhe täyttää hakemuksen. Kun perhe on toimittanut kuntaan vammaispalveluhakemuksen, lääkärintodistuksen lapsen vammasta ja suosituksen puheterapeutilta tukiviittomaopetuksen tarpeellisuudesta, tekee sosiaalityöntekijä myönteisen opetuspäätöksen. Päätöksen jälkeen perhe itse etsii tukiviittomaopettajan. Tarvittaessa sosiaalityöntekijä antaa perheelle esitteitä ja mainoksia tukiviittomaopetusta tarjoavista palveluntuottajista.

Yhteydenpitoa puheterapeutin ja kunnan D sosiaalityöntekijän välillä ei haastateltavan mukaan juuri ole. Jos sosiaalityöntekijällä on jotain kysyttävää puheterapeutin antamasta suosituksesta, saattaa hän ottaa yhteyttä puheterapeuttiin. Yleensä suosituksissa ei kuitenkaan ole epäselviä kohtia. Sosiaalityöntekijä mainitsi, että palvelusuunnitelmavälareissa on sosiaalityöntekijällä ja puheterapeutilla mahdollisuus tavata toisensa ja keskustella, mikäli siihen on tarvetta.

Tukiviittomaopetuksen myöntäminen edellyttää kunnan D sosiaalityöntekijän mukaan aina asiantuntijoiden eli lääkärin ja puheterapeutin lausuntoja asiakkaan vammasta ja tukiviittomaopetuksen tarpeellisuudesta. Tällä tavoin sosiaalityöntekijällä on vammaispalvelulain mukaan mahdollisuus myöntää perheelle tukiviittomaopetusta. Haastateltavan mukaan tukiviittomaopetuksen myöntämisen voisi estää esimerkiksi hakemus, jossa ei ole asiantuntijoiden lausuntoja. Hän lisäsi, että kaikki hakemukset ovat lähtökohtaisesti asiallisesti täytettyjä. Joskus käy kuitenkin myös niin, että perhe, jolle opetusta on myönnetty, ei ota sitä vastaan.

Kunnassa D päätöksen saaneet perheet etsivät pääsääntöisesti itse tukiviittomaopettajan, mutta tarvittaessa sosiaalityöntekijä auttaa perhettä etsinnöissä. Hänen mukaansa tukiviittomaopettaja löytyy yleensä melko nopeasti, mutta se aiheuttaa hänelle ylimääräistä

työtä. Tukiviittomaopettajien yhteistietojen löytäminen saattaa kuitenkin sosiaalityöntekijän mielestä olla haastavaa. Yleensä hän ottaa yhteyttä niihin tukiviittomaopettajiin, jotka ovat lähettäneet kuntaan mainoksen opetuspalvelustaan. Usein sosiaalityöntekijä valikoi ensimmäisen sopivan opettajan kotiopetukseen, kun taas perhe saattaa soittaa usealle tukiviittomaopettajalle löytääkseen itselleen sopivan opettajan. Kunnan D sosiaalityöntekijä ei erikseen tarkista tukiviittomaopettajan pätevyyttä, vaan hänen mukaansa sosiaalityöntekijän tulee voida luottaa siihen, että itseään mainostanut tukiviittomaopettaja on pätevä. Mikäli joku tukiviittomaopettaja saisi huonoa palautetta perheeltä, ei haastateltavamme todennäköisesti seuraavalla kerralla valitsisi kyseistä henkilöä tukiviittomaopettajaksi.

Kunnan D sosiaalityöntekijä on ollut joskus itse mukana perheessä tukiviittomaopetuksen ensimmäisillä tunneilla ja kokisikin, että hänelle olisi hyötyä tietää viittomaopetuksesta enemmän. Eritoten häntä kiinnostaisivat tukiviittomaopettajien käyttämät erilaiset opetusmenetelmät. Näiden tietojen avulla hän pystyisi ohjaamaan perheitä oikeanlaisiin viittomaopetuksiin, mistä taas olisi perheelle hyötyä.

Kunnassa D ei ole vakiintunutta palkkauskäytäntöä tukiviittomaopettajille, vaan palkkiot sovitaan opettajakohtaisesti. Haastattelemamme sosiaalityöntekijän mukaan palkkioiden määrän määrittämiseen palveluntuottajan ehdoilla, mutta hän kuitenkin lisäsi, että yleensä edullisimman tarjouksen antanut valitaan. Kunta D ei ole huomionnut erikseen palkanmaksussa esimerkiksi lomakorvauksia tai eläkemaksuja, vaan kunta maksaa opettajalle sen hinnan, jonka tukiviittomaopettaja laskuttaa. Jos opettaja laskuttaa lomakorvaukset, kunta D maksaa ne. Haastattelemamme sosiaalityöntekijän mielestä on tukiviittomaopettajan vastuulla huolehtia hänelle kuuluvista lisistä ja lomakorvauksista. Tukiviittomaopettajat laskuttavat yleensä kuntaa D yhdellä laskulla koko opetuskokonaisuuden jälkeen eli viittomaopetuksen loppuessa perheessä. Laskutus on sujunut kunnassa D ongelmitta.

Tukiviittomaopetuksen jälkeen kunnan D sosiaalityöntekijä ei ole henkilökohtaisesti yhteydessä perheeseen kysyäksään, miten opetus sujui. Hän mainitsi, että palvelusuunnitelmapalaverissa hän saa tietää, miten opetus on mennyt. Sosiaalityöntekijän mukaan yhteydenotto sosiaalityöntekijään on vanhempien vastuulla, mikäli he haluavat kommentoida opetusta jollakin tavalla. Hänen mukaansa sosiaalityöntekijällä ei ole aikaa

eikä resursseja ottaa erikseen yhteyttä tukiviittomaopetusta saaneisiin perheisiin opetuksen jälkeen.

Jatko-opetuksia ei kunnassa D haeta kovin usein. Jos kuntaan on tullut jatko-opetushakemus, on siitä yleensä tehty myöntävä päätös. Sosiaalityöntekijä kehottaa usein perheitä pyytämään kotiopetukseen mukaan asiakkaan muutakin lähipiiriä, kuin vain perheenjäseniä, jotta tukiviittomaopetuksesta olisi asiakkaalle suurempi hyöty.

Kunnan D sosiaalityöntekijän mielestä jonkinlainen opettajarekisteri helpottaisi tukiviittomaopettajan etsimistä. Koska kunnassa D perheet pääasiassa etsivät tukiviittomaopettajan, auttaisi opettajarekisteri sosiaalityöntekijän D mielestä heitä varmasti. Mikäli opettajarekisteri olisi olemassa, sosiaalityöntekijä suosittelisi sitä perheille käytettäväksi. Haastattelemamme sosiaalityöntekijän mielestä myös jonkinlainen yksittäinen taho, joka hoitaisi koko opetuksen välitysprosessin, helpottaisi sekä häntä että perheitä. Kehittämisehdotuksena haastateltavamme ehdotti opettajarekisterin lisäksi jonkinlaisia nettisivuja, josta kaikki tiedot olisivat helposti löydettävissä. Hän myös korosti, että mikäli opettajarekisteristä tai nettisivuista halutaan toimivat, tietoja pitäisi alati päivittää. Opettajalistan käyttäminen loppuisi hänen mukaansa nopeasti, mikäli tiedot olisivat vanhentuneita – sitä kautta oltaisiin taas lähtöpisteessä.

Yksittäinen taho, joka hoitaisi koko välitysprosessin, olisi kunnan D sosiaalityöntekijän mielestä erinomainen ratkaisu perheitä ajatellen, mutta häntä mietitytti välityspalvelun hinta. Mikäli palvelun hinta olisi kohtuullinen ja sillä säästettäisiin sosiaalityöntekijöiden aikaa, niin välityspalvelu olisi hänen mielestään varmasti mahdollinen. Jos välityspalvelu toteutuisi, olisi palvelussa haastateltavamme mielestä tärkeä olla näkyvillä myös palveluhinnastot.

7.2.6 Yhteenveto

Vaikka haastatelimme vain neljää kuntaa, huomasimme, että vaihtelua opetuksen myöntämisprosessissa on jonkin verran kuntakohtaisesti. Se, kuinka paljon päätöksiä kuntaan tulee vuosittain, saattaa osaltaan vaikuttaa kunnissa vallitseviin käytäntöihin. Kunnassa A päätöksiä tehtiin kunnista eniten – noin 30 päätöstä vuodessa on hyvin

kaukana esimerkiksi kunnan D arviosta, jonka mukaan vuodessa päätöksiä olisi vain kaksi.

Haastattelemissamme kunnissa itse myöntämisprosessi meni lähes kaikissa identtisesti. Perhe tai sairaala toimittaa hakemuksen ja/tai kuntoutussuunnitelman kuntaan, minkä jälkeen viittomaopetus päätös tehdään kunnassa. Lisäksi kuntaan tulee toimittaa hakemus vammaispalveluista. Kaikki haastattelemamme sosiaalityöntekijät totesivat, että he eivät ole koskaan tehneet kielteistä päätöstä tukiviittomaopetusta hakevalle perheelle. Lähes kaikilla kunnilla oli kuitenkin huoli tulevaisuudesta ja mahdollisista säästöistä.

Se, kuka tukiviittomaopettajan etsii ja valitsee, vaihtelee jonkin verran kunnittain. Kunnissa A, B ja C sosiaalityöntekijä etsii opettajan, mutta kunnassa D perhe etsii itselleen opettajan. Tarvittaessa kunnassa D sosiaalityöntekijä kuitenkin avustaa perhettä löytämään opettajan.

Freelancer-opettajien suosiminen opetuksen tuottajina nousee esiin kaikissa haastatteluissa. Kaikkien haastattelemiemme kuntien sosiaalityöntekijät kokivat, että freelance-reiden käyttö opetuksissa on kunnalle edullisempaa kuin yritysten palvelujen käyttö. Kaikissa haastatteluissa todettiin kuitenkin, että myös yritysten palveluja on käytetty. Lähes kaikki kuntien sosiaalityöntekijät totesivat, ettei opettajien pätevyyttä erikseen tarkastetaan. Haastatteluissa tuli selkeästi ilmi, että sosiaalityöntekijät luottavat siihen, että opettajat ovat tehtävänsä päteviä. Usea uskoi, että jos palvelu olisi heikkoa, perheet ilmoittaisivat puutteista opetuksen myöntäneeseen kuntaan.

Tukiviittomaopettajien palkkauskäytännöt vaihtelevat myös melko paljon kunnittain. Kunnassa A yritykset määrittelevät oman tarjouksensa, mutta freelancer-opettajille on olemassa kolmeportainen palkkataulukko, missä palkkaus määräytyy tukiviittomaopettajan koulutuksen mukaan. Kunnassa A huomioidaan kunnan käsityksen mukaan lomakorvaukset ja muut palkkaan kuuluvat lisät. Tarkkaa tietoa kunnan sosiaalityöntekijöillä ei ole, koska palkan maksun hoitaa ulkopuolinen taho. Kunnassa B halvin tarjous määrää, kuka viittomaopettajaksi valitaan. Kunnassa D palkkaus hoidetaan opettajakohtaisesti. Kunnan C sosiaalityöntekijät eivät tarkkaan tiedäneet, miten laskutus heidän kunnassaan hoituu, koska he eivät itse käsittele laskuja. Palkkaukseen saattaa siis vaikuttaa se, kuinka paljon opetuksia kunnassa myönnetään.

Kaikki haastattelemamme kunnat kokivat, että tukiviittomaopettajan tavoittaminen on haastavaa ja kuormittavaa. Kunnat olivat myötämielisiä ajatukselle mahdollista opettajarekisteriä tai vastaavaa ajatellen. Kaikki kokivat myös, että yhden tahon hoitama opetuksien välitys olisi sopiva ratkaisu tämän hetken sekavaan tilanteeseen. Monet totesivat realistisen ongelman olevan kuitenkin kustannuksien löytyminen palveluun.

8 TUKIVIITTOMAOPETTAJIEN KYSELYN TULOKSET

Tukiviittomaopettajilta keräsimme tietoja verkkokyselyllä (LIITE 3: Verkkokysely Varsinais-Suomen viittomaopettajille), jossa oli sekä avoimia että monivalintakysymyksiä. Valitsimme tämän tiedonkeruumenetelmän, koska tutkittava joukko oli melko laaja ja kysymyksiä paljon. Verkkokysely sopi tarkoituksiimme parhaiten myös siksi, että tulosten purku ja raportointi oli helppoa ja nopeaa käyttämämme ohjelman, Webropolin, tekemien valmiiden yhteenvetojen avulla. Yhteenvetojen avulla kvalitatiivisestakin aineistosta oli tarvittaessa mahdollista muodostaa kvantitatiivisia tuloksia. Kysymykset voitiin pitää lyhyinä, jotta ne oli helppo ymmärtää oikein ja niitä pystyttiin tekemään paljon ilman, että vastaaminen veisi liikaa aikaa. Lähetimme verkkokyselyn 49:lle Varsinais-Suomen alueella opetuksia tekeväälle tukiviittomaopettajalle, joiden yhteystiedot olimme aiemmin yhteystietojen keruun kautta saaneet.

8.1 Tukiviittomaopettajien yhteystietojen kerääminen

Tavoitteenamme oli kerätä sähköpostilista Varsinais-Suomen alueella toimivista tukiviittomaopettajista selvittääksemme, kuinka monta tukiviittomaopettajaa alueella tällä hetkellä toimii. Keräsimme tietoisesti vain tukiviittomaopettajien sähköpostiosoitteet, jotta voisimme lähettää heille tarkan kyselyn liittyen tukiviittomaopetukseen sähköpostitse. Uskoimme, että tukiviittomaopettajien oli mielekkäämpää antaa käyttöömmme sähköpostiosoitteensa kuin esimerkiksi puhelinnumeronsa.

Aloitimme kartoituksen Varsinais-Suomen alueella toimivien tukiviittomaopettajien määrän selvittämiseksi lähettämällä Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n Turun alueen sähköpostilistalle sähköpostiviestin. Viestissä kehotimme niitä, jotka tekevät tukiviittomaopetusta kyseisellä alueella, vastaamaan. Tätä kautta saimme kerättyä noin 30 vastausta. Olimme kuitenkin varmoja, että tämä ei voinut olla koko alueen todellinen opettajamäärä, koska tiesimme, että opettajina toimii myös muita ammattikuntia kuin viittomakielentulkkkeja. Täten lähestyimme erikseen myös tulkkaus- ja opetuspalveluita tarjoavia yrityksiä sähköpostitse. Tiedustelimme yhteystietoja myös puhevammaisten tulkkauspalveluja tarjoavilta yrityksiltä. Tätä kautta löysimme noin 20 tukiviittomaopettajaa. Saimme jonkin verran apua myös Turussa syksyllä 2011 järjestetystä yhteistyö-

foorumissa kerätystä yhteystietolistasta. Suurin osa listalla olleista oli kuitenkin jo jotain muuta kautta päätyneet myös meidän listallemme.

Hankalaa yhteystietojen keräämisessä oli se, että meillä ei varsinaisesti ollut tietoa, mistä tietoja tulisi lähteä etsimään. Olimme yhteyttä myös tukiviittomien opetuksen pedagogisia opintoja tarjoaviin koulutuspaikkoihin Diakonia-ammattikorkeakouluun ja Humanistiseen ammattikorkeakouluun ja tiedustelimme, saisimmeko lähivuosina valmistuneista tukiviittomaopettajista yhteystiedot käyttöömme. Saamamme osoitetiedot osoit-tautuivat kuitenkin pääosin vanhentuneiksi, joten emme voineet hyödyntää niitä tässä työssä. Tarkempi kartoittaminen postitse ja puhelimitse olisi ollut liian aikaa vievää, joten luovuimme tästä tiedonhakumuodosta. Epähuomiossa emme järjestelmällisesti etsineet tukiviittomaopetuksia tekeviä viittomakielenohjaajia viittomakielenohjaaja-koulutuksen kautta. Täten osa viittomakielenohjaajista saattoi jäädä keräämämme listan ulkopuolelle.

Koostimme keräämästämme sähköpostilistasta Excel-taulukon, jossa on tukiviittomaopettajan nimi ja hänen sähköpostiosoitteensa. Lopullinen listamme, johon yhteystietoja tuli vielä kyselyn lähettämisen jälkeen yksi sähköpostiosoite lisää, sisältää nyt 50 Varsinais-Suomen alueella toimivan tukiviittomaopettajan sähköpostiosoitteet.

8.2 Tukiviittomaopettajat ja tukiviittomaopetus

Lähetimme kyselymme 49 viittomaopettajalle, joista 23 opettajaa vastasi. Kaikki vastaajat olivat naisia ja heidän ikänsä vaihteli 22 ja 58 ikävuoden välillä. Kaikki vastaajat olivat kuulevia. Vastanneista 17 oli käynyt ammattikorkeakoulun, ja kolmella vastaajista oli yliopistotutkinto. Ammatillisen koulutuksen oli käynyt kolme ja opistoasteen koulutuksen kaksi henkilöä. Lisäksi yksi vastaaja ilmoitti suorittaneensa erikoisammattitutkinnon, mutta hän ei tarkentanut, miltä alalta tutkinto oli.

Koska vastanneiden määrä oli pieni, emme voineet tehdä yleispäteviä huomioita keräämästämme aineistosta. Vastaukset olivat kuitenkin suuntaa antavia. Etenkin avoimista vastauksista nousi monipuolisesti esiin alan ongelmia ja parannusehdotuksia niihin.

Kyselyä purkaessamme huomasimme, että koulutusta ja valmistumisvuotta koskevien kysymysten asettelu ei ollut riittävän selkeä. Koulutuskysymyksestä olisi pitänyt käydä ilmi, oliko tarkoituksena ilmoittaa vain korkein käyty koulutus vai kaikki, mitä vastaaja on elämänsä aikana suorittanut. Esimerkiksi tulosten mukaan vastaajista vain kuusi olisi käynyt peruskoulun. Koska koulutuskysymyksen asettelu oli epäselvä, se vaikutti myös valmistumisvuotta koskevan kysymyksen vastauksiin. Saamiemme vastausten perusteella emme voineet olla varmoja, oliko ilmoitettu valmistumisvuosi se, jolloin vastaaja oli valmistunut viittomaopettajaksi, viittomakielentulkiksi vai johonkin muuhun ammattiin. Tästä syystä emme tässä työssä analysoi valmistumisvuosia. Tämä ei kuitenkaan olennaisesti vaikuta kyselymme tuloksiin, sillä työmme päätarkoituksena ei niinkään ollut selvittää opettajien tarkkoja koulutustaustoja vaan heidän toimintaansa viittomaopetusallalla.

Vastanneista 16 ilmoitti ammattinimikkeeseen viittomakielentulkin (AMK). Kaksi vastanneista oli opistotason tutkinnon suorittaneita viittomakielentulkkeja ja kaksi ilmoitti viittomakielentulkin opintojen olevan vielä kesken. Viittomakielenuhjaajia, erityisopettajia ja puhevammaisten tulkkeja oli vastanneista kutakin yksi. Yksi vastaaja ilmoitti olevansa ammatiltaan luokanopettaja. Lisäksi muiden alojen opiskelijoita oli kolme. Näistä opiskelijoista kaksi ilmoitti opiskeltavan alansa: toinen on suomen kielen opiskelija ja toinen opiskelee puhevammaisten tulkiksi. Ammattinimikkeeseen saattoi valita usean eri vaihtoehdon.

Kyselyyn vastanneista 19 ilmoitti suorittaneensa viittomien opetuksen pedagogiset opinnot (22 op) tai pedagogisen suuntautumisen opinnot (30 op). Kolme vastaajaa ei ollut suorittanut näitä opintoja, ja yksi vastaajista ei ollut vastannut tähän kysymykseen. Viittomien opetuksen pedagogiset opinnot suorittaneista kaikki olivat suorittaneet opintonsa Turun Diakonia-ammattikorkeakoulussa ja he olivat valmistuneet tukiviittomaopettajiksi vuosina 2003–2011. Moni ilmoitti opiskelleensa tukiviittomaopettajan pätevyyden viittomakielentulkin koulutusohjelman yhteydessä, mutta neljä kertoi opiskelleensa sen avoimen ammattikorkeakoulun kautta. Kyselyn vastauksista on pääteltävissä, että Varsinais-Suomen alueella tukiviittomaopetuksia tekevät opettajat ovat pääasiassa valmistuneet Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Muista oppilaitoksista valmistuneita opettajia ei alueella kyselymme tulosten mukaan juuri ole. Suomessa tukiviittomaopettajia kouluttaa Diakonia-ammattikorkeakoulun lisäksi Humanistinen ammattikorkea-

koulu (Helsinki ja Kuopio). On mielenkiintoista huomata, että Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuneet tukiviittomaopettajat ovat jääneet alueelle, eikä muista oppilaitoksista valmistuneita ole kyselymme mukaan siirtynyt töihin Varsinais-Suomeen. Koska kyselymme vastaajamäärä oli suppea, uskomme, että Varsinais-Suomessa toimii kuitenkin muistakin ammattikorkeakouluista valmistuneita tukiviittomaopettajia. Saamamme tulokset osoittavat myös, että tällä alueella toimivat opettajat ovat pääasiallisesti suositusten mukaan koulutettuja.

Kyselyyn vastanneista neljä ei tee tällä hetkellä lainkaan opetuksia. Seitsemän opetuksia tekevää vastaajaa toimii freelancer-viittomaopettajina ja 10 jonkin tulkkausalan yrityksen työntekijöinä. Yrityksen työntekijöinä toimivista kuusi on kuukausipalkkaisia ja neljä toimii osa-aikaisena työntekijänä. Vastanneista kaksi tekee tukiviittomaopetuksia omalla toiminimellään. Eräältä vastaajalta saamamme palautteen avulla huomasimme, että tähän kysymykseen olisi pitänyt pystyä vastaamaan useaan eri vaihtoehtoon, sillä jotkut kentällä toimivista tukiviittomaopettajista tekevät opetuksia sekä yrityksessä että freelancerina, jolloin emme saaneet kysymykseen täysin totuudenmukaisia vastauksia. Tulokset kuitenkin osoittavat, että nykyään suurin osa viittomaopettajista työskentelee yritysten alaisina. Kelan viittomakielen tulkkauspalvelujen kilpailutus, ja viittomakielentulkkiin siirtyminen freelancereista yritysten työntekijöiksi on siis ilmeisesti vaikuttanut myös viittomaopetusalaan, vaikka opetuspalveluja ei kilpailutettukaan tulkkauspalvelujen yhteydessä.

Kaikki opetuskieliä kartoittaneeseen kysymykseen vastanneista opettavat tai ovat opettaneet suomen kielellä. Lisäksi neljä ilmoitti tehneensä opetuksia suomalaisella viittomakielellä. Neljä oli tehnyt opetuksia myös englanniksi, mikä kertonee siitä, että maahanmuuttajataustaisissa perheissä tehdään myös jonkin verran opetuksia. Yksi vastanneista ilmoitti mahdolliseksi opetuskielekseen kreikan. Ruotsiksi tai suomenruotsalaisella viittomakielellä opettavia ei ollut vastanneissa lainkaan. Vastausmäärän ollessa pieni ja ottaen huomioon, että osa Varsinais-Suomen alueen kunnista on vahvasti kaksikielisiä, voidaan kuitenkin olettaa, että Varsinais-Suomen tukiviittomaopettajista muutamamat tekevät opetuksia myös ruotsin kielellä. Mielestämme lähtökohtaisesti opetusta tulisi saada perheen omalla äidinkielellä, mutta on mahdollista, että perheissä, joissa olisi haluttu opetusta ruotsiksi, on ruotsinkielentaitoisen opettajan puuttuessa kuitenkin tyydytty suomenkieliseen opetukseen.

Vastaajista 19 kertoi tekevänsä perheopetuksia, seitsemän ryhmäopetuksia ja kahdeksan opettaa kursseilla, esimerkiksi kansalaisopistoilla. Opetukset ovat pääosin tukiviittomaopetusta. Neljä mainitsi opettavansa viittomakieltä ja seitsemän viitottua puhetta. Yksi vastaaja opettaa tai on opettanut myös taktiilikommunikaatiota. Tuloksista on pääteltävissä, että perheopettajia tarvitaan edelleen, vaikka monet kunnat pyrkivätkin nykyään suosimaan ryhmäopetusta. Yksittäisten tukiviittomaopettajien tarvetta saattaa selittää opetusta tarvitsevien perheiden hajautuminen laajalle alueelle, perheiden yksilölliset tarpeet sekä maahanmuuttajaperheiden suurehko määrä Varsinais-Suomessa.

Kyselyssä tiedustelimme myös, missä Varsinais-Suomen alueen kunnissa opetuksia on tehty ja missä muissa kunnissa niitä voitaisiin tehdä. Vastauksista selvisi, että eniten opetuksia tehdään Turussa, Kaarinassa ja Liedossa. Vastanneista kukaan ei ollut tehnyt opetuksia Kemiönsaarella, Laitilassa, Oripäässä, Ruskolla, Sauvossa eikä Tarvasjoella. Saamamme vastaukset kuitenkin osoittivat, että näinkin pienellä vastaajamäärällä halukkaita ja kykeneviä opettajia löytyy kaikkiin Varsinais-Suomen kuntiin. Tämän perusteella ainakaan pitkät välimatkat eivät olisi syynä siihen, että opettajaa ei löydy perheopetukseen. Halukkaimpia oltiin tekemään tukiviittomaopetuksia Paimiossa, jonka kohdalla oli 16 vastausta. Myös Raision, Ruskon ja Nousiaisen kohdalla oli monta vastausta. Vähiten oltiin kiinnostuneita lähtemään Kemiönsaarelle, Pyhärantaan tai Taivassaloon: kunkin vaihtoehdon kohdalla oli kuitenkin kuusi vastausta.

Kyselyyn vastanneista yhdeksän ei juuri tällä hetkellä tee opetuksia. Kymmenen vastaajaa tekee opetuksia useammin kuin kerran viikossa ja neljä kerran viikossa. Vastausten mukaan viikottaiset opetustuntimäärät vaihtelevat suuresti ja opetuksia tulee tarjolle vaihtelevasti kausittain. Kuusi ilmoitti tekevänsä opetuksia keskimäärin kaksi tuntia ja viisi vastaajaa neljä tuntia viikossa. Yksi vastaaja ilmoitti tekevänsä opetuksia vaihtelevasti kahdesta neljään tuntia viikossa. Toisaalta yksi vastaaja mainitsi tekevänsä opetuksia tunnin viikossa ja yksi 25 tuntia viikossa. Ne, jotka tekevät opetuksia harvoin tai kausiluontoisesti, arvioivat opetuksia olevan kuukaudessa keskimäärin 8–24 tuntia ja vuodessa vaihteluväli oli 50–180 tuntia. Yksi vastaajista ilmoitti, että kesällä opetuksia on merkittävästi vähemmän kuin muuna aikana. Eräs tukiviittomaopettaja kuvasi opetuksien määrää seuraavasti:

[Opetusten määrät] vaihtelevat kausittain, joskus ei ole kuin yksi opetus ja parhaimmillaan on ollut seitsemän opetusta samaan aikaan.

Tiedusteltaessa, voisivatko vastaajat tehdä viittomaopetuksia nykyistä enemmän, 15 vastasi kyllä ja seitsemän vastasi ei. Muut työt ja elämäntilanne vaikuttavat kuitenkin siihen, kuinka paljon opetuksia pystytään ottamaan vastaan. Vastanneet pitivät yleensä yhden tai kaksi opetustuntia (á 45 min) kerrallaan. Neljä ilmoitti keskimääräiseksi tuntimääräksi yhden opetustunnin kerrallaan ja 15 henkilöä pitää kaksi opetustuntia kerrallaan. Pienet tuntimäärät ovat ymmärrettäviä arjen kiireen ja aikataulutusten yhteensovittamisen vuoksi. Perheopetukset sijoittuvat usein ilta-aikaan, jolloin ne vievät vanhemmilta perheen yhteistä vapaa-aikaa.

8.3 Tukiviittomaopetuksen vastaanottaminen

Opetukseen liittyen tukiviittomaopettajiin yhteyttä ottavia tahoja on kyselyn mukaan useita. Vastanneista 12 henkilöä ilmoitti, että tieto uusista opetuksista tulee yritykseltä, jossa he työskentelevät. Toiseksi yleisimpiä yhteydenottajia ovat kuntien sosiaalityöntekijät ja opetus päätöksen saaneet perheet. Jonkin verran yhteyttä ovat ottaneet myös puheterapeutit. Muita tahoja, jotka saattavat ottaa yhteyttä opettajaan ovat esimerkiksi oppilaitokset tai kollega, joka ei itse ole kyennyt ottamaan tarjottua opetusta vastaan. Yhteyttä ottaneeksi tahoksi saattoi valita useamman vaihtoehdon. Vastaukset osoittavat, ettei Varsinais-Suomessa tällä hetkellä ole yhteistä käytäntöä viittomaopetusten välittämiseen, tai ketään, joka keskitetysti koordinoisi välitystä. Tukiviittomaopetusta tarjoavat yritykset tuskin kokevat kuormittuvansa liikaa opetusten välityksestä, mutta perheitä ja sosiaalityöntekijöitä ylimääräinen hankala työ saattaa rasittaa.

Ennen opetuksen alkamista, tukiviittomaopettaja saa yleensä tietää ainakin perheen yhteystiedot. Vastanneista 11 tukiviittomaopettajaa ilmoitti saaneensa myös lapsen kommunikaatioon liittyviä tietoja ja yhdeksän kertoi saaneensa lapsen diagnoosin, jossa tukiviittomia on suositeltu. Muita saatuja tietoja olivat esimerkiksi lapsen ikä, tieto siitä, onko perhe saanut opetusta aiemmin ja kuinka monta tuntia opetusta perheelle on myönnetty. Kyselyn mukaan 16 vastanneista on kysynyt erikseen lisätietoja opetusta hakeneesta perheestä. Erikseen opettajat ovat joutuneet kysymään esimerkiksi tarkennusta lapsen diagnoosiin. Myös sitä on selvitelty, ketkä tulevat osallistumaan opetukseen ja onko oppijoilla jonkinlaisia fyysisiä tai psyykkisiä rajoitteita opetukseen liittyen. Perheen kanssa sovitaan erikseen myös sopivista opetusajoista. Useat

vastaajista mainitsivat, että monet asiat selviävät ensimmäisellä tapaamiskerralla perheen kanssa. Yksi vastaajista mainitsi selvittävänsä erikseen, onko perheellä oikeus Viittis-kansion saamiseen. Oletettavaa olisi, että ennakkotietojen kerääminen olisi opettajista kuormittavaa, mutta kyselyn tulosten mukaan suurin osa vastaajista ei ole kiinnittänyt asiaan mitään erityistä huomiota. Vastanneista 7 piti ennakkotietojen keräämistä helppona eikä kukaan pitänyt tietojen keräämistä kuormittavana. Tietojen kerääminen koetaan ilmeisesti niin olennaiseksi osaksi tukiviittomaopettajan ammattia, ettei sen ajatella tuovan työhön lisäkuormitusta.

Tukiviittomaopettajat kysyvät lisätietoja opetus päätöksen saaneesta perheestä eri tahoilta. Viisi vastasi kysyvänsä lisätietoja sosiaalityöntekijältä ja neljä ilmoitti tarkentavansa tietoja puheterapeutilta. Yksi mainitsi, että jos yhteydenotto on tullut puheterapeutilta, kaikki opetuksessa tarvittavat tiedot saa yleensä automaattisesti. 13 vastaajaa sanoi kysyvänsä lisätietoja suoraan perheeltä, jolle opetusta on myönnetty. Kaksi sanoi kysyvänsä lisätietoja yrityksen välitykseltä. Yksi vastanneista mainitsi tiedustelevänsä lisätietoja perheessä aiemmin opettaneelta opettajalta, jos opetusta on aiemmin ollut. Taho, jolta lisätietoja milloinkin kysytään, määräytyy todennäköisesti sen mukaan, kenen oletetaan tietävän asiasta parhaiten. Luonnollisesti puheterapeutti osaa parhaiten kertoa viittomaopetussuosituksesta, sosiaalityöntekijä päätöksestä ja perhe omista asioistaan.

Vastaajista 14 koki, että ennakkotietoja on saatavilla riittävästi ja 6 tukiviittomaopettajaa toivoisi saavansa niitä enemmän. Tukiviittomaopettajat kaipaisivat lisätietoja lapsen diagnoosista ja lapsen kommunikoinnin sujumisesta ennen opetusta. Perheen motivaation tason ja aiempien kokemusten kartoittaminen oli joillekin vastaajille tärkeä tieto. Opettajat kokivat niiden selviävän parhaiten perheen kanssa keskustelemalla. Yksi vastaajista toivoisi saavansa myös lapsen kuntoutussuunnitelman. Kyselyn perusteella lapsen diagnoosi on siis tieto, jota tukiviittomaopettajat selkeästi kaipaavat ja joka helpottaisi opetusten suunnittelua ja toteutusta. Vastauksista on havaittavissa myös, että lapsen diagnoosin saaminen puheterapeutilta koetaan tärkeäksi, koska silloin sen uskotaan olevan selkeä ja totuudenmukainen.

Tukiviittomaopettajilla ei kyselyn mukaan ole yhdenmukaista palkkausta, jota noudatettaisiin kaikissa Varsinais-Suomen kunnissa. Tämä saattaa asettaa tukiviittomaopettajat

eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden. Koska palkkion määrittävät tahot vaihtelevat kunnittain, on oletettavaa, että myös palkkiosummat ovat eriävät. Puolet kyselyyn vastanneista sai palkkansa yrityksensä määrittelemän hinnan mukaan. Viidessä tapauksessa opettaja päätti palkkionsa itse ja viiden kohdalla kunta määräsi palkkion suuruuden. Yksi vastaajista kertoi oppilaitosten maksavan palkkiot työehtosopimuksen mukaisesti, yhdelle vastaajista opetuksista maksettava palkka sisältyi kuukausipalkkaan ja yksi ilmoitti palkkion määrittyvän kansalaisopiston maksaman palkkion mukaan.

8.4 Tukiviittomaopetuksen välitys

Kysyimme tukiviittomaopettajien mielipidettä opetusvälityksen yleiseen sujuvuuteen. Vastaajista kaksi oli erittäin tyytyväisiä nykyiseen käytäntöön, eivätkä he kaivanneet tilanteeseen muutosta. Neljä vastaajista oli sitä mieltä, että nykyinen käytäntö opetusvälityksessä toimisi kohtalaisen hyvin pienin muutoksin, ja viidellä ei ollut asiasta mielipidettä. Kahdeksan vastaajaa ei pitänyt nykyistä käytäntöä kovinkaan toimivana ja kaipasi muutoksia moneen asiaan. Kahden vastaajan mielestä nykyinen käytäntö opetusvälityksessä toimii erittäin huonosti, ja he kaipaavat kentän toimintaan suurta muutosta.

Suurin osa vastaajista kaipasi kyselyn tulosten mukaan nykyisiin välityskäytäntöihin muutoksia. Selvitimmekin kyselyssä myös sitä, miten moni tukiviittomaopettajista haluaisi, että koko opetusvälitysprosessin hoitaisi jokin yksittäinen taho. 14 vastaajista koki, että jokin yksittäinen taho voisi olla sopiva ratkaisu nykyisiin ongelmiin. Kolme vastaajista taas ei kokenut tätä tärkeäksi. Vastaajista viisi ei osannut tai halunnut ilmaista mielipidettään asiasta. Asiaa perusteltiin avoimessa kysymyksessä sekä puolesta että vastaan:

Periaatteessa kyllä, mutta välitysprosessia pitäisi hoitaa taho, joka ymmärtää koko prosessin (mm. lapsen kuntoutuksen kokonaistilanne, ketkä ovat hoitavia puheterapeutteja/kuulon kuntouttajia, mitä opetetaan, miksi opetetaan, onko perheessä erityistarpeita jne. jne.), ei ainoastaan siirrä resursseja paikasta toiseen.

Uskon, että silloin kun opetusten välitys oli Turun tulkkikeskuksella, niin ns. "kermat päältä" -opetukset menivät parempiin suihin ja siksi en kaippaa nyt muutosta. Uskon, että puheterapeutit ottavat yhteyttä sinne mistä tietä-

vät saavansa hyvää palvelua ja taitavia opettajia. Jos on vain yksi taho, niin uskon että se menee takaisin siihen "poimimiseen".

Monesti kuulee puhetta, että opettajia ei ole, kun taas samaan aikaan opettajat harmittelevat, kun ei ole perheitä/ryhmiä ketä opettaa, joten kysyntä ja tarjonta eivät kohta! Olisi selkeää kaikille, jos olisi yksi paikka mihin opetustilaukset tehtäisiin ja joku koordinoisi ne eteenpäin.

Tällä hetkellä tuntuu, että opetuskenttä on melkoinen viidakko ja apua tarvitsevat perheet joutuvat etsimään kissojen ja koirien kanssa opettajaa. [- -]Nyt tarjoajat ja avun tarvitsijat eivät kohta parhaalla mahdollisella tavalla: tilanne pitäisi jotenkin järjeistää ja järjestää toimimaan tehokkaammin. [- -] En kuitenkaan tiedä, onko kilpailutus tähän asiaan ratkaisuna, koska ongelma on kohtaamattomuudessa.

Kaksi vastaajaa mainitsi, että vaikka he kokevatkin, että kenttä hyötyisi yksittäisestä tahosta, joka hoitaisi välityksen, he eivät kaipaisi opetuspalvelujen kilpailutusta. Yksi vastaaja korosti myös sitä, että perheiden kannalta olisi hyvä, että välitys olisi keskitetty yhteen paikkaan, vaikka hän ei itse muutosta tilanteeseen juuri nyt kaipaisikaan. Perheiden hyöty ja vaivan määrän vähentäminen mainittiin muissakin kommenteissa. Useasta vastauksesta tuli esille myös ongelma, että palvelun tarvitsijat ja tuottajat eivät tällä hetkellä löydä toisiaan.

8.5 Palautteen saaminen ja antaminen

Kyselyymme osallistuneista tukiviittomaopettajista 18 oli saanut palautetta opettamaltaan perheeltä opetuksen aikana tai sen jälkeen. Vain kaksi vastaajaa ei ollut saanut lainkaan palautetta. Useat palautetta saaneet kertoivat palautteen kohdistuneen lähinnä opetuksen sisältöön ja käytettyihin opetusmenetelmiin. Yleisesti palaute koettiin positiiviseksi. Joskus opetuksen liian reipasta tahtia oli kritisoitu, koska jotkin asiat olisivat vaatineet perheen mielestä enemmän aikaa kuin opettaja oli niihin alun perin suunnitellut käyttävänsä. Yksi vastaajista mainitsi jonkin perheen olleen pahoillaan siitä, että he olivat joutuneet odottamaan opetusta kohtuuttoman kauan. Viisi vastaajaa totesi, että palautetta saa, kun sitä muistaa itse pyytää. Myös ryhmämuotoisissa opetuksissa palautteet kerätään usein erikseen. 19 vastaajaa koki palautteen saamisen tärkeäksi osaksi työtään.

Kysyimme myös, toivoisivatko sellaiset tukiviittomaopettajat palautetta, jotka eivät sitä olleet saaneet. Kysymys oli saatettu ymmärtää väärin, sillä niitä, jotka eivät olleet saaneet palautetta, oli kaksi, mutta kysymykseen vastasi kuitenkin kuusi henkilöä. Kaikki kuitenkin vastasivat myöntävästi. Palautetta toivottiin annettavan liittyen opetussisältöihin ja tehtäviin, käytettyjen opetusmenetelmien sopivuuteen, sekä perheen kokemuksiin omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa opetuksen kulkuun ja sisältöön. Palaute vaikuttaisi olevan siis tukiviittomaopettajien tärkeä työväline, minkä avulla tukiviittomaopettaja voi kehittää ja parantaa opetustaan.

Suurin osa kyselyyn vastanneista tukiviittomaopettajista oli myös itse antanut palautetta perheen edistymisestä. Kysymykseen vastanneita oli yhteensä 20, joista 18 oli antanut palautetta perheelle, viisi puheterapeutille ja kahdeksan sosiaalityöntekijälle. Yksi vastaajista ilmoitti, ettei anna tai ole antanut palautetta. Perheille annettu palaute oli pääasiassa kannustusta viittomien opiskeluun ja viittomien ottamista käyttöön todellisissa arkielämän tilanteissa:

Lähinnä palaute liittyy aina rohkaisuun, tärkeintä on saada apua tarvitsevan lapsen ympäristö kiinnostumaan erilaisesta kommunikaatiosta ja tsemjata heitä olemaan kiinnostuneita. Korjata voi, mutta varoen ja silkkihansikkain.

Ainakin viittomien omaksumiseen ja arkielämässä käyttöön liittyen. Yleensä olen kannustanut, mutta en lytänyt. Jos olen huomannut, että perheessä on viittomat otettu käyttöön hyvin, olen antanut hyvää palautetta. Jos taas olen huomannut, että viittomia ei ole kauheasti opetustilanteen ulkopuolella käytetty, olen yrittänyt rohkaista ja kannustaa niiden käyttöön entistä enemmän.

Puheterapeuteille ja etenkin jatko-opetuksia myöntäville sosiaalityöntekijöille oli jonkin verran kerrottu perheen edistymisestä opetuksessa, ja siitä, olivatko viittomat siirtyneet osaksi perheen arkea. Osa kuntien sosiaalityöntekijöistä pyytää itse erikseen tukiviittomaopettajan lausuntoa opetuksen hyödyllisyydestä lisäopetustunteja hakevalle perheelle. Tukiviittomaopettajat ovat tehneet arvioita perheen edistymisestä viittomaopinnoissa:

[- -] Teen jokaisen opetuskokonaisuuden jälkeen lausunnon, jonka saa perhe ja jonka lähetän myös päätöksen tehneelle sosiaalityöntekijälle. Perhe käyttää lausuntoa esim. hakiessaan opetukselle jatkoa. Lausunto sisältää mm. arvion lapsen paikalla olleiden viittomien omaksumisesta

("viittoma- ja lausetasolla" sekä rakenteesta käsimuotojen, liikkeiden, paikan ja orientaation suhteen), viittomien käyttämisestä arjessa, jatkosuositukset sekä tietysti tiedon opetetuista kokonaisuuksista.

Sossut ovat esimerkiksi joissain kunnissa kysyneet jatkotuntien myöntämistä varten suositusta, paljonko tunteja olisi hyvä myöntää tai kuinka motivoituneita perheenjäsenet ovat opetukseen ja onko viittomat siirtyneet käyttöön arjessa.

Tukiviittomaopettajista 18 koki heidän antamastaan palautteesta olevan hyötyä palautteen saajalle. Kolme vastaajaa ei osannut sanoa, oliko palaute ollut hyödyllistä. 16 vastaajaa myös perusteli antamansa palautteen hyötyjä. Tukiviittomaopettajat arvioivat perheiden motivaation viittomien opiskeluun ja käyttöön kasvavan palautteen myötä ja toisaalta palautteen uskottiin helpottavan sosiaalityöntekijöiden työtä jatko-opetuspäätöksiä tehtäessä. Palautteen merkitystä perusteltiin seuraavasti:

Palaute motivoi perhettä jatkamaan, päättäjä näkee konkreettisesti millaisiin tuloksiin hänen päätöksensä on johtanut. Mahdollinen seuraava opettaja näkee mitä on opetettu ja mistä tulisi jatkaa.

Uskon, että palautteen kautta perhe voi kehittyä entisestään viittomien käyttäjänä. Hyvä palaute myös antaa onnistumisen tunteen ja rohkaisee käyttäjiä entisestään.

Sosiaalitoimea hyödyttää esim. tieto perheen motivaatiosta mahdollista jatko-opetuksen myöntämistä ajatellen. Mikäli jatko-opetusta myönnetään ja opettaja vaihtuu, hän näkee edellisestä palautteesta, mitä viittomistoa perheen kanssa ollaan jo aiemmin harjoiteltu.

16 vastaajaa ilmoitti tekevänsä yhteistyötä muiden tukiviittomaopettajien kanssa. Yhteistyö on lähinnä materiaalien ja opetusideoiden vaihtoa, sekä toisaalta vertaistuen antamista ja hakemista kollegoilta. Ideoita vaihdetaan yritysten sisäisesti tai kentällä muita opettajia kohdattaessa. Myös perhettä aikaisemmin opettaneen opettajan kanssa tehtävä yhteistyö mainittiin useissa vastauksissa. Yhteistyötä tehdään siis vaihtelevilla tavoilla:

Lähinnä yhteistyö liittyy oman yrityksen työkavereiden kanssa olevaan yhteistyöhön/keskusteluihin ja toisinaan tulee juteltua metodeista jne. myös muiden viittomaopettajien kanssa, joihin törmäilee kentällä. Yhteistyötä voisi olla paljon enemmän esim. voisimme kaikki V-Suomen alueella (tai laajemmaltakin!) tavata toisiamme jossain tilaisuudessa, se olisi mukavaa ja hyödyllistä!

Lähinnä annan yhteystietoja opetusta kyseleville perheille, jos en heitä itse voi opettaa. Joskus jos tapaan muita opettajia, vinkkailemme toisillemme hyvistä harjoituksista ja muista vastaavista opetukseen liittyvistä asioista. Jonkun opettajan kanssa olemme joskus myös lainailleet erilaisia opetusmateriaaleja keskenämme.

Firman sisällä tavataan, suunnittelemme sisältöjä, tarkistelemme viittomia, jaamme ideoita, valmistamme/suunnittelemme materiaaleja.

Kahdestakymmenestä vastanneesta neljä kertoi kuuluvansa johonkin moniammatilliseen yhteistyöryhmään. Moniammatillisten yhteistyöryhmien kokoonpanot vaihtelevat tapauskohtaisesti, mutta niissä voivat olla mukana esimerkiksi puheterapeutti, lastenlääkäri ja päiväkodin henkilökuntaa. Ryhmissä käsitellään esimerkiksi lapsen kehityksen vaiheita ja kehityskohtia opetukseen tai terapiaan. Lisäksi muutama vastaaja ilmoitti, että ryhmissä vaihdetaan vinkkejä ja tehdään yhdessä materiaaleja opetukseen. 15 vastaajaa ei kuulunut mihinkään yhteistyöryhmään. 16 vastaajaa koki yhteistyöstä olevan hyötyä ja enemmän kollegiaalista yhteistyötä toivoi 13 vastaajaa. Lisää yhteistyötä muiden ammattilaisten ja perheiden kanssa toivoi 14 vastaajaa. Moniammatillinen yhteistyö lasta hoitavien ja kuntouttavien ammattilaisten kanssa näyttäisi hyödyttävän ja kiinnostavan myös tukiviittomaopettajia. Ryhmistä opettaja voi saada tarkkaa tietoa lapsen kielellisen kehityksen vaiheista ja perheen kommunikaatiokeinoista, mitkä puolestaan auttavat opettajaa opetuksen suunnittelussa.

Erilaisissa tukiviittomaopetukseen liittyvissä koulutuksissa ilmoitti käyvänsä 12 vastanneista. Neljä mainitsi olleensa Diakonia-ammattikorkeakoulun järjestämässä puheterapeuttien, viittomaopettajien ja sosiaalityöntekijöiden yhteistyöfoorumissa syksyllä 2011.

Olin Diakin järjestämässä viittomaopettajien foorumissa viime syksynä. Tilaisuus oli hyvä ja sillä tavalla, yhteen kokoontumalla, voisimme päivittää tietojamme ja kentän tietoja. Nytkin moni epäkohta tuli esille ja sitä voitiin monen ammattilaisen voimin miettiä ja selvittää. Samanlaisia tilaisuuksia lisää tulevaisuudessa.

Tukiviittomaopettajat olivat kyselyn mukaan käyneet moniin eri asioihin liittyvissä koulutuksissa: kommunikaatioon, opettamiseen, erityislapsiin ja erilaisiin vammaisryhmiin liittyen. Yksi mainitsi opiskelleensa viitotun puheen opinnot ja erityispedagogiikan perusopinnot. Avoimissa vastauksissa vastaajat toivoivat lisää koulutusta ja yksi vastaaja toivoi erityisesti tukiviittomiin liittyvää täydennyskoulutusta.

Yksi vastaajista koki ongelmalliseksi sen, että erilaiset tilaisuudet ja koulutukset ovat usein päivisin, jolloin niihin pääsy on päätyön vuoksi hankalaa. Yhdessä kommentissa todettiin myös itse työelämän opettavan monia asioita.

Kahdeksan vastaajista ei ole käynyt viittoma-alan täydennyskoulutuksissa. Kolme vastaajaa mainitsi, ettei sopivaa koulutusta ole löytynyt ja yksi vastaajista harmitteli, että freelancerina jää helposti kentän koulutusten ulkopuolelle. Myös ajan puute vaikutti siihen, että osa vastaajista ei ole osallistunut koulutuksiin.

9 TULOSTEN YHTEENVETO

Opinnäytetyössämme käytetyn lähdekirjallisuuden mukaan kunnan sosiaalityöntekijä myöntää tukiviittomaopetusta lääkärin tai puheterapeutin suosituksen perusteella. Tämän lisäksi viittomaopetusta hakevan perheen tulee täyttää kunnan vaatima vammais-palveluhakemus-lomake. Kunta voi myöntää viittomaopetusta enintään 100 tuntia, mutta lisäksi kunta voi myöntää perheen käyttöön materiaalia, mikä auttaa viittomien opiskelussa ja voi jäädä opetuksen jälkeen perheen käyttöön. Laki velvoittaa kuntaa järjestämään tukiviittomaopetusta, vaikka palvelu on määrärahasidonnainen. Kunta myöntää tukiviittomaopetusta sopeutumisvalmennuksena. Myöntämisprosessi toimii myös haastattelemiemme sosiaalityöntekijöiden mukaan Varsinais-Suomen kunnissa edellä esitetyllä tavalla. Tukiviittomaopetuksen enimmäistuntimäärissä on kuitenkin kunnasta riippuen omia rajoitteitaan. Varsinais-Suomen kunnissa myöntävän päätökseen tukiviittomaopetukseen saa lähes aina, jos tarvittava hakemus ja sen liitteet eli suositukset on asianmukaisesti tehty ja toimitettu kuntaan.

Haastattelujemme tulosten mukaan yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden, puheterapeuttien ja tukiviittomaopettajien välillä on melko vähän. Yhteydenpitoa kuitenkin toivottiin lisää jonkin verran. Sosiaalityöntekijät eivät toivoneet niinkään lisää yhteistyötä puheterapeuttien kanssa, mutta kaipasivat yhteistyötä tukiviittomaopettajien kanssa varsinkin palautteen muodossa. Joissakin kunnissa palautetta kerätäänkin aina tukiviittomaopetuksen päätyttyä. Tukiviittomaopettajat toivoivat yhteistyötä puheterapeuttien kanssa siinä määrin, että esimerkiksi diagnoosista olisi heidän työssään apua. Tukiviittomaopettajat toivoivat jonkin verran yhteistyötä myös muiden tukiviittomaopettajien kanssa. Tällä tavalla ammattitaidon lisäksi voitaisiin jakaa kokemuksia ja opetusmateriaaleja.

Tukiviittomaopettajat kokivat, että heidän saamansa palaute on heidän työnsä kannalta tärkeää. Palautetta toivottiin enemmän esimerkiksi opettajan käyttämistä menetelmistä ja tehtävistä. Tukiviittomaopettaja antaa usein palautetta perheelle ja myös sosiaalitoimelle siitä, kuinka hyvin viittomat ovat siirtyneet perheen arkeen. Jotkin Varsinais-Suomen kunnista keräävät erikseen palautteen tukiviittomaopettajilta. Myös osa puheterapeuteista on kiinnostunut tukiviittomaopettajan arviosta ja palautteesta, varsinkin jatko-opetuspäätöksiin liittyen.

Kaikki osapuolet toivoivat tukiviittomaopetuskentän sekavaan tilanteeseen parannusta ja lähes yksimielisiä oltiin siitä, että jokin välitystä hoitava yksittäinen taho voisi olla ratkaisu ongelmaan. Perheen edun ajaminen tuli kaikkien ammattilaisten mielipiteissä selvästi esille. Perheelle tulisi olla helppoa hankkia itselleen tukiviittomaopettaja ja jokin yksittäinen välitystaho voisi olla tähän ratkaisu. Kuntien sosiaalityöntekijät pohtivat kuitenkin palvelun hintaan liittyviä seikkoja. Osa sosiaalityöntekijöistä oli sitä mieltä, että tilanne helpottuisi jo pelkästään kattavan ja päivitetyn listan avulla, josta selviäisi opetuksia tekevien henkilöiden tiedot. Toisaalta heidän mielestään työ helpottuisi, jos heidän vastuullaan ei enää olisi lainkaan opetuksen välitystä. Enemmistö tukiviittomaopettajista koki ajatuksen välitystahosta hyvänä, mutta osa opettajista vastusti kuitenkin ajatusta mahdollisesta opetuspalveluiden kilpailutuksesta.

Tukiviittomaopettajille tehdystä kyselystä selvisi, että tukiviittomaopetuksia voitaisiin tehdä nykyistä enemmän. Sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit kokevat kentän tilanteen kuitenkin päinvastaiseksi: heidän mielestään opettajia ei ole riittävästi ja opettajan saaminen perheopetukseen on haastavaa. Yhteistyöfoorumissa esitetty ajatus siitä, että palvelun tarjoajat ja tarvitsijat eivät kohtaa, tuli täten todistetuksi tutkielmassamme.

Tukiviittomaopettajat tekevät opetuksia keskimäärin 2-4 tuntia viikossa, osa merkittävästi vähemmän ja osa merkittävästi vähemmän. Käytännössä tukiviittomaopetus on kuitenkin monelle sivutyö, jota tehdään iltaisin päätyön jälkeen. Tukiviittomaopettajien palkkauksessa ei ole Varsinais-Suomen alueella yhtenevää käytäntöä. Osa opettajista määrittää palvelunsa hinnan itse, osalle palkan määrittää kunta. Yrityksessä työskentelevät tukiviittomaopettajat opettavat luonnollisesti yrityksen asettamien hintojen mukaan. Osa kunnista luottaa tukiviittomaopettajille palkkaa maksaessaan siihen, että tukiviittomaopettaja on itse huomionnut pyytämässään hinnassa lomakorvaukset ja muut palkkaan kuuluvat lisät. Osa kunnista kuitenkin lisää palkkoihin lisät automaattisesti.

Varsinais-Suomen alueella on yleistä, että tukiviittomaopettajan etsii kunnan sosiaalityöntekijä tai perhe itse. Puheterapeutit etsivät opettajaa opetukseen harvoin. Puheterapeutit ja sosiaalityöntekijät eivät lähtökohtaisesti tarkista tukiviittomaopettajan pätevyyttä toimia opetustehtävissä. Sosiaalityöntekijät luottavat siihen, että jos opettaja ei hoitaisi tehtäväänsä hyvin, perhe antaisi asiasta palautetta ja tätä kautta voitaisiin puuttua opetuksen laatuun.

10 POHDINTA

Viittomaopetusalan sekavasta tilanteesta kärsivät ennen kaikkea perheet, joille tukiviittomaopetusta on myönnetty. Vaikka myöntävä päätös on saatu kunnalta, ei ole takuuta siitä, että tukiviittomaopetus alkaisi heti päätöksen tultua. Ongelman ydin on kohtamattomuudessa opetuspalvelujen tarvitsijoiden ja tuottajien välillä.

Varsinais-Suomen alueella tukiviittomaopetuksen ongelma on, etteivät opetuspalvelun tarjoajat ja tarvitsijat tavoita toisiaan riittävän helposti. Tukiviittomien välitystä ei tällä hetkellä hoida mikään taho, minkä vuoksi tilanne on sekava sekä tukiviittomaopettajille että heitä tavoitteleville perheille, sosiaalityöntekijöille ja puheterapeuteille. Tätä ongelma-kohtaa opinnäytetyömme tarkastelee sekä puheterapeuttien, sosiaalityöntekijöiden ja perheiden näkökulmista. Koska asiaa on käsitelty työssämme monipuolisesti, ongelmatilanteesta tulee esiin erilaisia asioita riippuen siitä, onko näkökulma viittomaopettajan, sosiaalityöntekijän vai puheterapeutin. Opinnäytetyömme syvensi tietoa alan kohtaamista ongelmista, tarkensi näiden syitä ja selvitti, kaivataanko niihin ratkaisuja. Ennakko-oletuksemme mukaisesti saamamme tulokset osoittivat, että alalle kaivataan muutoksia. Lähtökohtaisesti välitykseen kaivataan osaavaa toteuttajaa.

Tällä hetkellä tukiviittomaopettajan etsimiseen kuluu paljon aikaa ja vaivaa. Kartoituksemme mukaan haastattelemamme sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit toivoisivat viittomaopetusalalle järjestelmää, josta tukiviittomaopettaja löytyisi helposti. Välittävä taho ei kuitenkaan voi olla mikä tahansa, sillä sen on olennaista olla perillä siitä, mitä kaikkea tukiviittomaopetukseen ja sen myöntämiseen liittyy. Lisäksi varsinkin sosiaalityöntekijät pohtivat välityspalvelun hintaa. Yksi vaihtoehto tilanteen kehittämiseen voisi olla Evantia Oy:n tarjoama Opetustilaus.fi-palvelu, jonka toimintaperiaatteita esittelimme luvussa 6.

Keräsimme tukiviittomaopettajien kyselyä varten sähköpostilistaa Varsinais-Suomen tukiviittomaopettajista. Tavoitteenamme oli tavoittaa kaikki alueella toimivat viittomaopettajat, mutta kohtasimme etsinnöissä saman ongelman kuin kaikki muutkin viittomaopettajia etsivät – emme tienneet, mistä heitä tulisi etsiä. Loppujen lopuksi saimme kerättyä viidenkymmenen opettajan yhteystiedot, mutta uskomme silti osan alueen opettajista jääneen listamme ulkopuolelle. Koska emme luultavasti tavoittaneet kaikkia tu-

kiviittomaopettajia, emme myöskään voineet selvittää kyselyllämme heidän kaikkien mielipiteitä viittomaopetusalan nykyisestä tilanteesta Varsinais-Suomessa.

Lähetimme kyselyn 49 viittomaopettajalle, joista vain 23 vastasi. Tämä vaikutti luonnollisesti tuloksien luotettavuuteen. Kyselyssä kartoitimme pääasiassa sitä, kuinka paljon opetuksia tehdään ja missä kunnissa opetukset toteutetaan. Kuitenkin selvitimme myös tukiviittomaopettajien ajatuksia omasta työstään ja moniammatillisesta yhteistyöstä. Avoimista vastauksista saamamme tieto oli todella arvokasta. Kyselyn tulokset vahvistivat aiempaa oletustamme siitä, ettei opetuspalvelujen tarjoaminenkaan ole tällä hetkellä helppoa, koska kukaan ei keskitetysti koordinoi opetusten välitystä. Huomasimme, että tukiviittomaopettajille lähettämämme kysely olisi kaivannut pilotointia, jotta olisimme vältäneet turhat väärinymmärrykset muutamassa kysymyksessä. Aika kuitenkin rajoitti mahdollisuuksiamme testata kysymyksiä etukäteen.

Koska kaikki tämän opinnäytetyön tekijöistä ovat suorittaneet viittomien opetuksen pedagogiset opinnot erikoistumisopinnoina, olimme kiinnostuneita selvittämään miten koulutustamme arvostetaan kentällä. Vaikka emme asiaa suoraan haastatteluissamme ja kyselyssämme kysyneetkään, saamamme tulokset kertoivat siitä melko paljon. Koska tukiviittomaopettajan nimike ei ole suojattu eikä työkuva ole tarkasti määritelty, opettajaksi voi ryhtyä periaatteessa kuka tahansa. Vaikka tukiviittomaopetuslalla suositellaan käytettäväksi vain viittomien opetuksen pedagogiset opinnot suorittaneita opettajia, kyselymme mukaan pätevyyttä tarkistetaan harvoin. Kunnat luottavat tukiviittomaopetuspalvelua tarjoavien opettajien pätevyyteen, koska tukiviittomaopettajia on ollut vaikea löytää ja tärkeintä on vain saada joku tekemään opetuksia. Emme usko, että opinnot ovat täysin arvottomat, mutta vallitsevassa ongelmatilanteessa ainakaan Varsinais-Suomen alueella koulutuksellemme ei voida antaa tarpeeksi arvoa. Toivomme, että tulevaisuudessa kun alueelle saadaan jokin toimiva ratkaisu tukiviittomaopetusten välitykseen, ammattitaitomme merkitys kasvaa.

Koimme, että haastattelut kuntien sosiaalityöntekijöille ja puheterapeuteille onnistuivat suunnitelmiamme mukaisesti, ja saimme niistä paljon tietoa. Emme usko, että lisähaastattelut olisivat pystyneet antamaan meille juurikaan uusia näkökulmia. Haastattelut osoittivat, että itse käytäntö viittomaopetusten suosituksessa ja myöntämisessä on niitä

laativille ammattilaisille selkeä ja toimiva kokonaisuus. Ongelmatilanne syntyy vasta tukiviittomaopettajan etsimisen alkaessa.

Opinnäytetyössämme keskityimme selvittämään asioita sosiaalityöntekijöiden, puheterapeuttien ja tukiviittomaopettajien näkökulmasta. Rajasimme tietoisesti perheiden näkökulman pois, mutta jatkotutkimusaiheena voisi olla tarpeellista tutkia perheen ajatuksia siitä, kuinka paljon tukiviittomaopettajan etsiminen heitä kuormittaa. Jatkotutkimuksena olisi myös mielenkiintoista tutkia viittomaopetusalan tilannetta muutaman vuoden kuluttua: onko tilanne muuttunut, onko jokin taho ottanut vastuulleen opetusten välityksen ja koetaanko muutos kentällä hyväksi.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet paljon viittomaopetusalaista. Olemme hahmottaneet, kuinka myöntämisprosessi toimii käytännössä ja mikä on kunkin ammattilaisen osa siinä. Olemme saaneet tutustua käytäntöihin läheltä ja olemme kiitollisia siitä, että kuntien sosiaalityöntekijät ja puheterapeutit kertoivat omasta työstään meille avoimesti ja rehellisesti.

Opinnäytetyöstämme on varmasti hyötyä viittomaopettajiksi opiskeleville. Työmme tuo selkeästi esiin viittomaopetuksen myöntämiseen ja toteuttamiseen osallistuvat ammattilaisten työnkuvat. Tämän työn kautta opiskelijat voivat kerralla hahmottaa, kuinka myöntämisprosessi toimii Varsinais-Suomen alueella.

Jää nähtäväksi, siirtyykö Uudellamaalla toimivaksi todettu Opetustilaus.fi-palvelu myös Varsinais-Suomeen vai tuleeeko ongelmatilanteeseen jokin muu ratkaisu. Odotamme mielenkiinnolla, kuinka tässä opinnäytetyössä esittämämme ongelmat ratkeavat.

LÄHTEET

Ammattinetti 2008. Puheterapeutti. Viitattu 5.12.2011.

http://www.ammattinetti.fi/web/guest/ammattit?p_p_id=akysearchammatti_INSTANCE_g0j8&p_p_action=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column2&p_p_col_count=1&_akysearchammatti_INSTANCE_g0j8_command=browse&_akysearchammatti_INSTANCE_g0j8_searchType=search&_akysearchammatti_INSTANCE_g0j8_detailView=true&_akysearchammatti_INSTANCE_g0j8_allVisible=true&_akysearchammatti_INSTANCE_g0j8_indexId=2.

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987 / 18.9.1987/759. Viitattu 21.4.2012.

Autio, Anu & Ylijoki, Sanna i.a. Ideoita ja ajatuksia – opas tukiviittomien opettajille. Helsinki: Viittomakielialan Osuuskunta Via.

Diakonia-ammattikorkeakoulu i.a. Vaihtoehtoiset ammattiopinnot. Viitattu 1.4.2012.
http://www.diak.fi/sahk_ops_1112?sisalto=*ops&ops=vtk.

Humak-opinto-opas 2011–2012. Viittomakielentulkin koulutusohjelma. Viitattu 1.4.2012.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-opinto-opas-2011-2012.pdf>.

Huuhtanen, Kristina 2008. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhannen vaihteessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 26–31.

Huuhtanen, Kristina 2008. Lukijalle. Teoksessa Kristina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhannen vaihteessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 7–9.

- Hynynen, Heidi; Pyörre, Susanna & Roslöf, Raija 2010. Elämä käsillä – Viittomakielentulkin ammattikuva. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
http://www.diak.fi/files/diak/Julkaisutoiminta/A_5_ISBN_9789524931014.pdf.
- Kantti.net i.a. Perheopetus. Viitattu 4.12.2011.
<http://www.kantti.net/viittomakieli/viittomakommunikaatio-3>.
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987 / 3.4.1987/380. Viitattu 21.4.2012.
- Maisala, Nina 2012. Viittomakielentulkki, Oiva Oy. Turku. Henkilökohtainen tiedonanto 29.3.
- Qvarnström, Mari; Aro, Tuija; Leppäsaari, Taisto; Ketonen, Ritva; Länsivuori, Anita, Danner, Päivi; Lautamo, Tiina & Hämäläinen, Riitta 2003. Tutkimukset ja diagnosointi. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.) *Joko se puhuu? – Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 131–143.
- Raunio, Kyösti 2004. *Olellainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus Kirja Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Siiskonen, Tiina; Vanhatalo, Helena; Pitkänen, Pirjo; Salo, Elina; Qvarnström, Mari & Airaksinen, Anneli 2003. Muut tukimuodot. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.) *Joko se puhuu? – Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 336–348.
- Sirkä, Pirjo 2011. Viittomakielikeskuksen osastosihteeri, Kuurojen Liitto ry. Helsinki. Sähköpostiviesti 30.11. Vastaanottaja Emmi Viitala. Tuloste tekijän hallussa.

Sosiaaliportti 2011. Kommunikaatio-opetus. Viitattu 2.12.2011.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/kommunikointi/kommunikaatio-opetus/>.

Suomen Puheterapeuttiliitto ry i.a. Sinustako puheterapeutti? Viitattu 5.12.2011.

<http://www.puheterapeuttiliitto.fi/fi/puheterapia/puheterapiapalvelut/>.

Takala, Marjatta 2002. Kuulovammaisuus. Teoksessa Marjatta Takala & Elina

Lehtomäki (toim.) Kieli kuulo ja oppiminen – kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab, 25–42.

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2010. Johdatus puhetta tukevaan ja

korvaavaan kommunikointiin. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Varsio, Karoliina 2011. Koordinaattori, Evantia Oy. Helsinki. Sähköpostiviesti 16.4.

Vastaanottaja Sini Hietikko. Tuloste tekijän hallussa.

Yhteistyöfoorumi viittomaopettajille, puheterapeuteille ja sosiaalityöntekijöille, 2011.

Luentomuistiinpanot 4.10. Turku: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Tallenne Stina Akkolan hallussa.

LIITTEET

LIITE 1: HAASTATTELUKYSYMYKSET PUHETERAPEUTEILLE

Haastattelukysymykset puheterapeuteille (kevät 2012)

---

1. Miten / Mitä kautta asiakas ohjautuu puheterapeutin vastaanotolle?
  - a. Mitkä ovat suosittavan ja hoitavan puheterapeutin työtehtävien erot?
2. Millä perusteilla suosittelet asiakkaalle/perheelle viittomaopetusta?
  - a. Mitkä seikat puoltavat/estävät viittomakommunikaation suosittelemista perheen kommunikaatiomenetelmäksi?
3. Miten prosessi jatkuu suosituksen tekemisen jälkeen?
  - a. Ovatko käytännöt vakiintuneita vai tapauskohtaisia?
  - b. Millaisia poikkeuksia käytännöissä voi olla?
4. Oletko etsinyt itse viittomaopettajaa?
  - a. Jos olet, koitko viittomaopettajan haun helpoksi vai vaikeaksi?
  - b. Mitkä seikat opettajan haussa olivat helppoa tai vaikeaa?
  - c. Kuinka tai mitä kautta olet tavoittanut opettajan?
  - d. Millä perusteilla viittomaopettaja valitaan?
  - e. Tuleeko opettajalla olla riittävä pätevyys opetuksen antamiseen ja tarkistetaanko opettajan pätevyys? Miten?
  - f. Kaipaisitko opettajarekisteriä tai vastaavaa helpottamaan opettajan tavoittamista?
  - g. Koetko tärkeäksi että joku tahoo vastaisi opettajien hausta ja välityksestä?
  - h. Muita kehitysideoita?
5. Oletko ottanut / pitänyt yhteyttä viittomaopettajaan?
  - a. Jos olet, minkälaisiin asioihin liittyen?
  - b. Jos et, toivoisitko yhteydenpitoa? Miksi?
6. Koetko, että viittomaopetuksien suosittelu/järjestäminen kuormittaa sinua sopivasti/liikaa?
  - a. Mitkä seikat koet kuormittaviksi?
  - b. Mitkä seikat vähentäisivät kuormitusta?

LIITE 2: SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN HAASTATTELU

Sosiaalityöntekijöiden haastattelu (kevät 2012)

- 1) Kuinka tuttua viittomaopetuksen järjestäminen on sinulle?
  - 1a) Montako viittomaopetuspäätöstä teet keskimäärin kuukaudessa / vuodessa?
  - 1 b) Koetko viittomaopetuspäätösten teon työlääksi vai helpoksi?

- 2) Kuinka viittomaopetuksen myöntämisprosessi etenee sinun osaltasi?
  - 2 a) Mistä suositus viittomaopetuksen myöntämiseen sinulle tulee ja miten käsittelet sitä?
  - 2b) Kuinka yhteydenpito suositteluun / hoitavaan puheterapeuttiin tällä hetkellä toimii?

- 3) Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, myönnetäänkö opetusta vai ei?
  - 3a) Mihin päätös perustuu?
  - 3b) Mitkä seikat voivat estää opetuksen myöntämisen?

- 4) Kuka etsii viittomaopettajan?
  - 4a) Jos olet itse etsinyt viittomaopettajaa perheelle, koitko viittomaopettajan haun helpoksi vai vaikeaksi?
    - 4i) Mitkä seikat opettajan haussa olivat helppoa tai vaikeaa?
    - 4ii) Kuinka olet löytänyt opettajan?
    - 4iii) Millä perusteilla opettaja valitaan?
    - 4iiii) Tuleeko opettajalla olla riittävä pätevyys opetuksen antamiseen ja tarkistetaanko opettajan pätevyys? Miten?
    - 4iiiii) Kaipaisitko selkeää opettajarekisteriä tai vastaavaa helpottamaan opettajan tavoittamista?
    - 4iiiii) Koetko tärkeäksi että joku taho vastaisi opettajien hausta ja välityksestä?

- 6) Onko sinulla mielestäsi riittävästi tietoa viittomaopetuksesta?
  - 6a) Jos koet, että sinulla on riittävästi tietoa, kuinka olet hankkinut tietoa?
  - 6b) Jos koet, että sinulla ei ole riittävästi tietoa, mistä arvelet sen johtuvan?
  - 6c) Koetko tarvitsevasi lisätietoa viittomaopetuksesta?

- 7) Onko kunnallasi vakiintunut palkkio opetukselle vai sovitaanko palkkio opettaja/tuottaja kohdaisesti?
  - 7a) Onko kunnalla enimmäispalkkio viittomaopetuksen maksamiselle?
  - 7b) Onko palkanmaksussa on huomioitu esim. lomakorvaukset ja muut lisät?
  - 7c) Kuinka laskutus kuntaan tapahtuu? Laskutetaanko opetukset kuukausittain tai jollakin muulla laskutusjaksolla? Laskuttaako opettaja jokaisen toteutuneen opetuskerran erikseen vai koko opetusjakson kerralla?
  - 7d) Onko laskutuksessa ollut epäselvyyksiä? Mitä?

LIITE 3: VERKKOKYSELY VARSINAIS-SUOMEN TUKIVIITTOMAOPETTAJIL- LE

Kysely Varsinais-Suomen viittomaopettajille

Yleiset tiedot

1. Ikä

2. Sukupuoli

- Nainen
- Mies
- En halua sanoa

3. Oletko

- Kuuro
- Huonokuuloinen
- Kuuleva
- En halua sanoa

4. Koulutuksesi (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Peruskoulu
- Ammatillinen koulutus
- Ylioppilas
- Opistoasteen koulutus
- Ammattikorkeakoulu
- Ylempi ammattikorkeakoulu
- Yliopisto
- Jokin muu, mikä?

5. Valmistumisvuosi

6. Ammattinimikkeesi (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Viittomakielentulkki (3-vuotinen opistoasteen tutkinto)
- Viittomakielentulkki AMK
- Viittomakielentulkkiopiskelija
- Viittomakielen ohjaaja
- Opiskelija, muu kuin viittomakielentulkki, minkä alan?
- Erityisopettaja
- Puheterapeutti
- Puhevammaisten tulkki
- Jokin muu, mikä?

7. Oletko suorittanut viittomien opetuksen pedagogiset opinnot (22op) tai pedagogisen suuntautumisen opinnot (30op)?

- Kyllä
- En

8. Jos vastasit edelliseen kyllä, missä ja milloin olet suorittanut viittomien opetuksen pedagogiset opinnot?

9. Teetkö opetuksia

- Yrityksen työntekijänä (kuukausipalkkainen)
- Yrityksen työntekijänä (tuntipalkkainen)
- Omalla toiminimellä
- Freelancerina
- En tee opetuksia tällä hetkellä

10. Millä kielillä teet/olet tehnyt opetuksia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Suomeksi
- Ruotsiksi
- Suomalaisella viittomakielellä
- Suomenruotsalaisella viittomakielellä
- Muulla kielellä, millä?

11. Teetkö...(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Ryhmäopetuksia
- Perheopetuksia
- Kurssiopetuksia (viikonloppukurssit kansalaisopistot jne.)

12. Mitä opetuksia teet? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Tukiviittomat
- Viittomakieli
- Viitottu puhe
- Kuvakommunikaatio
- Muita AAC-keinoja, mitä?

13. Missä Varsinais-Suomen kunnissa olet tehnyt/teet opetuksia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Aura
- Kaarina
- Kemiönsaari
- Koski TL
- Kustavi
- Laitila
- Lieto
- Loimaa
- Marttila
- Masku
- Mynämäki

- Naantali
- Nousiainen
- Oripää
- Paimio
- Parainen
- Pyhäranta
- Pöytyä
- Raisio
- Rusko
- Salo
- Sauvo
- Somero
- Taivassalo
- Tarvasjoki
- Turku
- Uusikaupunki
- Vehmaa

14. Missä MUISSA Varsinais-Suomen kunnissa VOISIT tehdä opetuksia? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Aura
- Kaarina
- Kemiönsaari
- Koski TL
- Kustavi
- Laitila
- Lieto
- Loimaa
- Marttila
- Masku
- Mynämäki
- Naantali
- Nousiainen
- Oripää
- Paimio
- Parainen
- Pyhäranta
- Pöytyä
- Raisio
- Rusko
- Salo
- Sauvo
- Somero
- Taivassalo
- Tarvasjoki
- Turku

- Uusikaupunki
- Vehmaa

15. Teetkö opetuksia

- Useammin kuin kerran viikossa
- Kerran viikossa
- Harvemmin kuin kerran viikossa
- Kuukausittain
- En tee tällä hetkellä opetuksia

16. Montako tuntia opetat keskimäärin?

- ____ opetustuntia (á 45 min) / viikko
- ____ opetustuntia (á 45 min) / kuukausi
- ____ opetustuntia (á 45 min) / vuosi

17. Mahdollisia lisätietoja opetuksen tuntimääristä:

18. Olisiko sinun mahdollista tehdä enemmän opetuksia?

- Kyllä
- Ei

19. Montako opetustuntia (á 45 min) keskimäärin pidät kerrallaan?

- 1
- 2
- 3
- 4
- Enemmän kuin 4

Opetuksen välitysprosessi

Ennen opetusta

20. Mikä taho ottaa sinuun yhteyttä uuteen opetukseen liittyen? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Suositteleva puheterapeutti
- Hoitava puheterapeutti
- Puheterapeutti (en tiedä, onko hoitava vai suositteleva)
- Kunnan sosiaalityöntekijä
- Opetuspäätöksen saanut perhe
- Yritys, jossa työskentelet
- Muu, mikä?

21. Mitä tietoa saat yhteyttä ottavalta taholta automaattisesti opetuspäätöksen saaneesta perheestä? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Yhteystiedot
- Kommunikaatioon liittyvät tiedot
- Diagnoosi, minkä vuoksi tukiviittomaopetusta on suositeltu
- Muita tietoja, mitä?

22. Mitä tietoja opetuspäätöksen saaneesta perheestä joudut kysymään erikseen?

23. Keneltä yleensä kysyt lisätietoja opetuspäätöksen saaneesta perheestä?

24. Haluaisitko enemmän ennakkotietoja perheestä ennen opetusta?

- Kyllä
- En

25. Jos vastasit edelliseen kyllä, minkälaisia tietoja haluaisit ja miksi?

26. Onko ennakkotietojen hankkiminen mielestäsi

- Helppoa
- Kuormittavaa
- En ole kiinnittänyt asiaan huomiota

27. Miten palkkio opetuksestasi määräytyy?

- Päätän palkkion itse
- Annan tarjouksen
- Yritys hoitaa hinnoittelun
- Kunta päättää palkkion suuruuden
- Muulla tavalla, miten?

28. Miten opetuksen välitysprosessi mielestäsi kokonaisuudessa sujuu tällä hetkellä?

- Todella hyvin, en kaipaa muutosta kentälle.
- Melko hyvin, muutoksia tarvittaisiin muutamaan kohtaan.
- En osaa sanoa.
- Ei kovin hyvin, muutoksia tarvittaisiin moneen asiaan.
- Ei lainkaan hyvin, kaipaan suurta muutosta kentälle.

29. Koetko tärkeäksi/tarpeelliseksi, että joku taho vastaisi koko välitysprosessista? (opettajan hausta ja välittämisestä jne.)

- Kyllä
- En
- En osaa/halua sanoa

30. Mahdollisia lisäkommentteja edelliseen kysymykseen liittyen:

Opetuksen välitysprosessi

Opetuksen jälkeen

31. Oletko saanut palautetta perheeltä opetuksen aikana/jälkeen?

- Olen
- En ole
- En halua sanoa

32. Jos olet saanut palautetta, mihin asioihin liittyen?

33. Koetko saamasi palautteen tärkeäksi?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

34. Jos et ole saanut palautetta, toivoisitko saavasi sitä?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

35. Jos haluaisit saada palautetta, mihin asioihin liittyen toivoisit sitä saavasi?

36. Annatko/oletko antanut itse palautetta perheen edistymisestä...

- Perheelle itselleen
- Puheterapeutille
- Sosiaalityöntekijälle
- En anna/ole antanut palautetta

37. Koetko itse antamasi palautteen hyödyttävän palautteen saajaa/jotakuta muuta tahoa?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

39. Mitä hyötyä koet antamastasi palautteesta olevan palautteen saajalle/jollekulle muulle taholle?

Muut opettajat ja yhteistyö

40. Teetkö yhteistyötä muiden viittomaopettajien kanssa?

- Kyllä
- En
- En halua sanoa

41. Jos vastasit edelliseen kyllä, minkälaista yhteistyö on?

42. Käytkö/kuulutko yhteistyöryhmiin (viittomaopettajien ryhmä tai moniammatillinen ryhmä)?

- Kyllä
- En
- En halua sanoa

43. Jos vastasit edelliseen kyllä, millaisia asioita yhteistyöryhmässä käsitellään?

44. Koetko, että yhteistyöstä on hyötyä työssäsi?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

45. Toivoisitko enemmän yhteistyötä muiden viittomaopettajien kanssa?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

46. Toivoisitko enemmän yhteistyötä muiden tahojen (esim. puheterapeutit, perheet jne.) kanssa?

- Kyllä
- En
- En osaa sanoa

47. Käytkö viittoma-alan tai jonkin muun alan koulutuksissa päivittämässä tietojasi?

- Kyllä
- En
- En halua sanoa

48. Jos vastasit edelliseen kyllä, millaisissa koulutuksissa olet ollut ja millaisia toivoisit jatkossa?

49. Jos vastasit en, miksi et?